КАМАЛ ТАЛЫБЗАДӘ

«АЗӘРБАЈЧАН» ЖУРНАЛЫ — 1981.[1]

(БИР ИЛИН БӘ'ЗИ ЈЕКУНЛАРЫ)

* * *

Бир әдәби журналын иллик мәһсулу һәмин илин тәчрүбәсинин анчаг мүәјјән һиссәсини әкс етдирсә дә, онун мәзмунунда әдәби просесин бә'зи үмуми инкишаф мејл вә тенденсијаларыны да көрмәк мүмкүндүр. Бу мә'нада бир журналын иллик фәалијјәти барәдә сөһбәт ачмаг әдәби тәчрүбәнин бә'зи мәсәләләрини дигтәти јенәлтмәк үчүн фајдалы вә әһәмијјәтлидир.

1981-чи ил республикамызын ичтиман-мәдәни һәјатында фәргләнән илләрдән олмушдур. Бу фәрг јалныз игтисади, сосиал көстәричиләрдә јох, һәм дә мәдәни һәјатымыздакы фәаллыгда, әдәби һадисәләрин зәнкинлијиндә, республика партија тәшкилатының, шәхсән Һ. Әлијев јолдашын әдәбијјатымыза гајғысыны нүмајиш етдирән бир чох тәдбирләрдә өзүнү көстәрмишдир. Отән ил сон беш илдә әдәби һәрәкатын үмумиттифаг, һәм дә республика мигјасында нәтичәләрини мүзакирә едәк ики әдәби форум — совет вә Азәрбајчан јазычыларының гурултајлары, бир чох классикләримизин вә мүасир сәнәткарларымызын үмумхалг бајрамы сәвијјәсиндә—әдәби фикир мүбадиләси шәраитиндә јубилејләри кечирилмиш, билаваситә әдәбијјата даир бир нечә партија сәнәди нәшр олунмушдур. Бүтүн булар әдәби һәјатда бир чанлылыг әмәлә кәтирмиш, илин өзүнәмәхсуслугларыны тә'јин етмишдир. Бу үмуми әдәби мәнзәрәдә «Азәрбајчан» журналының фәалијјәти нечә олмушдур? О, республиканын ән галын әдәби журналы кими илин әдәби һадисәләринә нечә мүдахилә етмиш, нечә мөвге тутмуш, һансы уғурлары илә охучуларыны разы салмыш, һансы чәтинликләрлә гаршылашмышдыр?

1981-чи илдә журналда ше'рә кениш јер верилмишдир. Ше'р һәмишә бизим халғын, азәрбајчанлы охучунун мә'нәви һәјатында, әхлаги тәрбијәсиндә, вәтәндашлыг идејалары илә зәнкинләшмәсиндә, һәјатын гајнар ахынына дахил олмасында мүһүм рол ојнамышдыр. Буна көрә дә бәдии мәһсулун бу саһәсинин идеја-естетик маһијјәтинә дәриндән нүфуз етмәк хүсуси әһәмијјәт кәсб едир. «Хүсуси әһәмијјәт кәсб едир»—она көрә дејирик ки, бүкүнкү ше'рин јени јарадычыларында, 70-чи илләрдә вә бәлкә бир аз сонра әдәбијјата кәлән шаирләрин јарадычылыг ахтарышларында чох бөјүк чәтинликләрлә гаршыландыгларыны мүшаһидә едирик вә бу чәһәт «Азәрбајчан» журналының «Әдәби кәнчлик» рубрикасында нәшр олунан ше'рләрдә даһа габарыг көрүнүр.

1981-чи ил журналда көркәмли поезија усталарымызын әксәријјәтинин әсәрләри нәшр олунмушдур вә бу әсәрләр үмумиликдә мүсбәт тә'сир бағышлајыр. Сүлејман Рүстәм, Рәсул Рза, Осман Сарывәлли, Мирварид Дилбази, Нигар Рәфибәјли, Балаш Азәроғлу, Бәхтијар Ваһабзадә, Нәби Хәзри, Һүсејн Ариф, Чабир Новруз, Н. Һәсәнзадә, Г. Гасымзадә, Әли Тудә, Һ. Биллури, Фикрәт Гоча, Габил, Мәммәд Араз, Фикрәт Садыг, Сабир Рүстәмханлы, А. Зејналлы, Хәлил Рза, Һикмәт Зија, Тофиг Маһмуд вә б. шаирләрин әсәрләриндә классик Азәрбајчан совет ше'ринә мәхсус кејфијјәтләри ајдын мүшаһидә етмәк мүмкүндүр. Азәрбајчан совет поезијасының инкишаф јолларында өзләринә мәхсус, өз поетик мөвге вә мигјаслары мүтабилиндә хидмәтләри олан бу шаирләрин иллик мәһсулу онларын ил әрзиндә јарадычылыг јенилikләри, мөвзулары, поезијаны заманын һәрәкәти илә вәһдәтдә вермәк үчүн көстәрдикләри поетик тәшәббүсләри һагғында тәсәввүр әлдә етмәк үчүн гијмәтлидир. Бу шаирләрин әсәрләрини үмумиликдә сәчијјәләндирән хүсусијјәт—онлардакы мүасирлик вә вәтәндашлыг пафосудур, жүнүн, заманын сосиал проблемләринин бәдии һәллинә көстәрдикләри һәссаслыгдыр.

Журналын нәшр етдији ше'р нүмунәләриндән белә нәтичәјә кәлмәк олурки, бу илин ше'ри—лирик ше'рдир. Поемаларын өзләри дә лирик планда јазылмышлар. Анчаг бу лирика һәјата һәссас мүнасибәт бәсләјән, фәал, һәјати лирикадыр. Шаирләримиз шәхси һиссләрини дөврүн актуал проблемләри илә бағламыш, ичтимаисијаси лириканын бә'зи јахшы нүмунә-

[1] Мәгалә Азәрбајчан Јазычылар Иттифагы рәјасәт һеј'әтинин кениш ичласында «Азәрбајчан» журналының бириллик фәалијјәти барәдә охунмуш мә'рузә әсасында һазырланмышдыр (ред.).

АЛ ТАЛЫБЗАДӘ

олмасында мүһүм рол
на көрә дә бәдии мәһ-
нин идеја-естетик ма-
н нүфуз етмәк хүсу-
б едир. «Хүсуси әһә-
» — она көрә дејирик
рин јени јарадычыла-
тәрдә вә бәлкә бир аз
кәлән шаирләрин ја-
рышларында чох бө-
ә гарышлашдыглары-
дирик вә бу чәһәт
урналынын «Әдәби
асында нәшр олунан
абарыг көрүнүр.
урналда көркәмли
ымызын әксәријјәти-
шр олунмушдур вә
иликдә мүсбәт тә'сир
јман Рүстәм, Рәсул
ывәлли, Мирварид
Рәфибәјли, Балаш
ар Ваһабзадә, Нәби
риф, Чабир Нөвруз,
Гасымзадә, Әли Ту-
Фикрәт Гоча, Габил,
икрәт Садыг, Сабир
Зејналлы, Хәлил
Тофиг Маһмуд вә б.
риндә классик Азәр-
ринә мәхсус кејфиј-
үшаһидә етмәк мүм-
чан совет поезијасы-
олларында өзләринә
к мөвге вә мигјасла-
хидмәтләри олан бу
мәһсулу онларын
ычылыг јениликләри,
јаны заманын һәрә-
ә вермәк үчүн көс-
к тәшәббүсләри һаг-
лдә етмәк үчүн гиј-
ирләрин әсәрләрини
јјәләндирән хүсусиј-
асирлик вә вәтән-
ур, күнүн, заманын
ринин бәдии һәллинә
ссаслыгдыр.
р етдији ше'р нүму-
нәтичәјә кәлмәк олур
ән — лирик ше'рдир.
ри дә лирик нланда
аг бу лирика һәја-
бәт бәсләјән, фәал,
ыр. Шаирләримиз
дөврүн актуал
бағламыш, ичтиман-
бә'зи јахшы нүмунә-

ләрини јаратмышлар. Онлар бир сәнәткар кими, бир инсан кими чәмијјәтдәки мөвгеләрини ајдын е'лан етмиш, бу үмуми, бәшәри мөвзунун конкрет милли аспектләрини дә нәзәрә алмышлар.

Кәлмишәм күнәшлә көрүшмәјә мән,
Һардан кәлмишәмсә, јадымда дејил.
Мән кечиб кәлмишәм милјон
илләрдән
Пүшкүмә дүшүбдүр бу ад, өмүр,
дил.

Кәлдим ки, дүнјадан ким исә кедиб,
Кәлдим инсан кими тапым, итирим.
Кәлдим ки, ешгими бәһанә едиб,
Мән дә бу дүнјаја инсан кәтирим.

Кәлдим ашиг олум суја, торпаға,
Кәлдим һәјан олум инсан һајына,
Кәлдим өмүр олум мән бир арзуја,
Кәлдим бир үмидин сон һарајына.

Бурда нәләр олур, әввәл билмишәм,
Кәлмишәм севилим, сөјүлүм — дејә.
Нәсими дәриси кејиб кәлмишәм,
Һагг ишин јолунда сојулум дејә.

Кәлдим, азалмасын аләмдә бәшәр,
Бир көз артыг олсун һагг очағында.
Бирдән тәрәзијә кирәр хејир, шәр —
Хејир ағыр кәлсин сон ајағында.
(Фикрәт Гоча).

Бу, инсан ләјагәтини уча тутан бир һуманизмдир, «Нәсими дәриси кејиб» хејирлә шәрин мүбаризәсиндә хејрин сигләтини артырмаг үчүн сојулмаға һазыр олан, ады — азәрбајчанлы ады, дили — Азәрбајчан дили, һәјат өмрү, бу өмрүн мә'насы — халис бајчанлы бир вәтәндашын јени һуманизмидир, дүнјаја нә үчүн кәлдијини билән, һагг иш јолунда мүбаризә апармаға һазыр олан јени дөвр шаиринин никбин, мүбариз һуманизмидир. Дил садә, риторика јох, фикир мүасир, гуру фәлсәфәчилик, дидактика јох!

Анчаг демәлијик ки, тәчрүбәли шаирләримизин бә'зән һәм гајә, һәм сәнәткарлыг чәһәтиндән мүасир поезија тәләбләринә чаваб вермәјән ше'рләри дә журнал сәһифәләринә кәлиб чыхыр ки, бунлар анчаг тәәссүф доғурур.

1981-чи илдә 150-јә јахын шаирин ше'ри чап едилмишдир. Бунларын јарысындан чоху јени јазанлардыр ки, 200-дән артыг ше'рләри охучуларын мүталиәсинә тәгдим олунмушдур. Биз кәнчлијә журналда белә кениш јер верилмәсини доғру һесаб едирик. Чүнки, бу күн Азәрбајчан әдәбијјаты өз инкишаф просесиндә јени бир нәслин формалашмасы дөврүнү кечирир вә бу мүһүм вәзифәни ләјагәтлә баша вурмаг үчүн кәнчликлә — јени әдәби нәсил илә хүсуси, чидди мәшғул олмаг зәруридир. Анчаг мәсәлә, бир нөмрәдә 15 јени јазан шаирин ше'рини чап етмәклә битмир. Журнал ше'р алманахы дејил, онун сәһифәләри дә кичик әдәби експериментләр апармаг үчүн мүнасиб јер дејил. Мәним фикримчә, журнал инди күнүн идеја-естетик тәләбләри сәвијјәсиндә дуран сечилмиш ше'р нүмунәләринә диггәтини артырмалыдыр, даһа доғрусу, сынагдан чыхан кәнч шаирләрә кениш мејдан верилмәлидир.

Чаванларын ичәрисиндә фәрди јарадычылыг хүсусијјәтләрилә сечиләнләри олса да, онлары бирләшдирән үмуми кејфијјәтләр дә вардыр. Һәр шејдән әввәл, һисс олунур ки, онларын бир чоху артыг ше'рин техникасына, онун гурулуш сирләринә јијәләнмишдир. Тәбиәти тәсвирә, тәрәннүмә мејл сон дәрәчә күчлүдүр, белә ше'рләрдә бә'зән колоритли, емосионал образлара да тәсадүф олунур. Тәбиәти дәрк бу ше'рләрдә лирик гәһрәманын өз мә'нәви сафлығыны, вәтәнә, онун торпағына бәсләдији севкини ифадә етмәк мәгсәди илә әлагәләнир. Мәһәббәт, чаванларын ән чох мүрачиәт етдији мөвзудур вә бу һисси онлар әсәрләриндә јүксәк, али мә'нәви кејфијјәт кими тәрәннүм етмәјә чалышырлар. Бә'зән интим дујғулара ичтиман мотивләр дә, аилә-мәишәт мотивләри дә гарышыр. Кәнд һәсрәти, кәндлә бағлы хатирәләр онсуз да һисс вә дујғуларла чох әлләшән бу поезијаја бир гәмкинлик вә көврәклик кәтирирсә дә, мүасир кәнд һаггында мүәјјән лирик тәсәввүр ојадыр.

Әдәби кәнчликдә тарихи кечмишимизә — Дәдә Горгуда, Бабәкә, Короғлуја, бу шәхсијјәтләрлә бағлы һадисәләрин поетик ифадәсинә күчлү мејл ојанмышдыр. Халг әдәбијјаты мотивләринә, фолклор поетикасына мүрачиәт күтләви бир шәкил алмышдыр. Тәзәтәр поезијадакы бу мејли биз милли өзүнүдәркетмә просеси кими гијмәтләндиририк. Бу мејл өзүнү чох ибтидан шәкилдә нүмајиш етдирсә дә, бә'зән шаблона чеврилсә дә, көрүнүр, белә просесин јаранмасыны шәртләндирән амилләр мөвчуддур. Чаванларын бә'зи ше'рләриндә өз варлығыны, һејсијјәтини, милли вүгарыны дујма вар, ана тәбиәтин көзәллијинә вурғунлуг вар; халгдан, халг әдәбијјатындан кәлән бир хәлгилик, садәлик вар:

Бу јолларын бир башында бир
маһал,
О маһалын һәр аддымы нағылдыр.
О маһалын гарылары ипәкдир,
Гочалары дүнја бојда ағылдыр.

О маһалын һәр дөнкәси гыфылбәнд,
Һәр чешмәси јүз мә'налы бајаты,
О маһалын һәр гајасы бир әрән,
Күләкләри јел ганадлы Јел аты.
(Гасым Аббасәлијев).

Јахуд, ашағыдакы балача лирик парча садәлији, тәбиилији, халг ифадә тәрзи илә, дахили фикри мәнтиги, композисија бүтөвлүјү илә диггәти чәлб едир:

Нә замандыр,
дәниз көзлүм,
нә замандыр
бу дәнизи белә сонсуз,
бу руһуму белә сәнсиз,
көрмәмишдим,
нә замандыр.

Нә замандыр,
јарпаг әллим,
нә замандыр
јарпаглары белә ипәк,
бу руһуму белә көврәк
көрмәмишдим,
нә замандыр.

Нә замандыр
булуд сачлым,
нә замандыр
көјләри топа булудлу,
руһуму белә үмидли,
көрмәмишдим,
нә замандыр.

...Дәниз көзлүм,
булуд сачлым,
јарпаг әллим,
Белә дөстлуг олмаз ахы,
көзләјирәм,
кәл, амандыр.

(Расөт).

Бүтүн бунларла јанашы демәк лазымдыр ки, чаванларын мөвзу даирәси, үмумијјәтлә, әкәр журналда чап олунан ше'рләрлә мәһдудлашырса, нараһатлыг јаратмалыдыр. Белә ше'рлә биз Азәрбајчан совет поезијасынын шөһрәтли бајрағыны ирәли апармагда чәтинлик чәкәрик. Ики јүздән артыг ше'рин әллидән чоху мәһәббәтә, отуза гәдәри тәбиәтә, бир ијирмиси кәнд һәсрәтинә, ушаглыг вә кәнд хатирәләринә һәср олунур, бир кејлиси дә бајаты сајағы, гошмасајағы ше'рләрдир. Бу гәдәр ше'рин ичиндә вәтәндашлыг пафосу илә мүасир инсанын әмәк һәјатына, дүнја һадисәләринә, Азәрбајчанын өз мүасир ичтиман-сијаси вәзијјәтинә һәср олунмуш нүмунәләр аздыр. Сијаси лирикаја бир лагејдлик вардыр.

Бирчә 11-чи нөмрәдә анчаг севки вә тәбиәт мөвзусунда ашағыдакы ше'рләр чап олунмушдур: Севдим көзләрини; Лалә; Еһ, нијә ағачлар тез чичәкләди; Тој һәсрәтли гызлара; Бир дәли, шыдырғы јағыш јағајды; Күлүшүн; Кедирсәнми?, Бу чај ки, вар...; Гызлара; Бир јаз кечәсиндә; Нар ағачым, чичәклән вә с. Көрүндүјү кими пис мөвзулар дејил, шаиранә мөвзулардыр, анчаг бүтүн ше'рин истигамәтини, өзү дә елә бир жанрын ки, әсрләр боју халгымыз онун бөјүк идеалларындан фикри, мә'нәви гида алыб, бу чүр мөвзуча мәһдудлашдырмаға, мән белә фикирләширәм ки, бизим ихтијарымыз јохдур.

Бу, һәлә мәсәләнин бир тәрәфидир. Нәшр олунан ше'рләрин бөјүк бир гисминдә орижиналлыг да јохдур, тәкрар фикирләр, тәкрар һисс вә ифадәләр баш алыб кедир. Мәһәббәтдән әлбәттә, јазмаг олар, јазылмалыдыр вә һәмишә јазылачагдыр. Бу мөвзу поезија илә екиздир, һәтта ән јахшы мәһәббәт ше'ри үчүн мүсабигә е'лан едиб мүкафат да вермәк олар. Анчаг ејни мотивләри, әсрләрлә дејилиб кәлән фикирләри нә гәдәр тәкрар етмәк олар? Өзү дә ашағы сәвијјәдә. Бу тәкрары ше'рләрин адындан да тә'јин етмәк олар. «Јанымда олмајанда», «Көзләримдән чәкилмирсән», «Сәнин үчүн гәрибсәмишәм», «Ајрылыг аны чатанда», «Вахтында чәкмишәм һәсрәтини», «Ај, гара телли», «Севмәк истәјирәм», «Сән ки, варсан», «Гајытма», «Мәһәббәт ағлајыб күлә биләрмиш» вә с.

Мәһәббәт али һиссдир, фәлсәфи, һәјати мәзмун дашыјыр, о һәмишә — һәр дөврүн өз фикри-мә'нәви тәләбләри сәвијјәсиндә тәрәннүм олунмуш, һәр дөврүн һиссләри вә дүшүнчәләри мөвгејиндән мә'наландырылмышдыр. XVIII вә XIX әсрләр халг ше'ри нүмунәләриндә, ашыг поезијасында, даһа поетик, даһа мә'налы дејилән бу мотивләри тәкрарламагла белә бир тәләбә әмәл етмәк мүмкүн дејил. Һәр һансы мөвзу сәнәт әсәринә, бәдии сөзә о вахт чеврилир ки, јазычы она јени мә'на верә билсин, охучу исә ондан күнүн аһәнкини һисс етсин.

Бајаты шәклиндән вә мотивләриндән истифадә едәнләр дә бә'зән уғурлу нәтичәләр газана билмәмишләр. Бунлар бизим ешитдијимиз, билдијимиз бајатыларла өз фәлсәфи, һәјаты тутуму илә јанашы дајананда, көрүн нечә сәсләнир.

Тутубму тәрси, нәдир?
Көнлүмдә тәр синәдир,
Талејин дә ишләри
Һәмишә тәрсинәдир.

Бах јара, јарашыға!
Көз гамашыр ишыға.
Горхурам ки, бурда мән
Дөнәм Сары ашыға.

(Һафиз Әли)

Јахуд:

Хәнчәринин гашы дүшмәз,
Үзүјүнүн дашы дүшмәз,
Бу өмрүн хош сифәтинә
Бу јерләрин гышы дүшмәз,
Дүшмәз анам, дүшмәз анам.

(Фирузә Мәммәдова)

Поезијада тәкрар үчүн тәзә бир мәнбә дә ачылыб—классик поезија-

...фикри, мә'нәви гида
...учә мәһдудлашдыр-
... фикирләширәм ки,
...ы јохдур.
...әләнин бир тәрәфи-
...ан ше'рләрин бөјүк
...рижиналлыг да јох-
...рләр, тәкрар һисс вә
...ыб кедир. Мәһәббәт-
... олар, јазылмалы-
... јазылачагдыр. Бу
...ә екиздир, һәтта ән
... ше'ри үчүн мүсаби-
...афат да вермәк олар.
...вләри, әсрләрлә де-
...рләри нә гәдәр тәк-
Өзү дә ашағы сәвиј-
... ше'рләрин адындан
олар. «Јанымда ол-
...әримдән чәкилмир-
...чүн гәрибсәмишәм»,
...атанда», «Вахтында
...ини», «Ај, гара тел-
...тәјирәм», «Сән ки,
...а», «Мәһәббәт ағла-
...» вә с.
...иссдир, фәлсәфи,
...шыјыр, о һәмишә —
...икри-мә'нәви тәләб.
...ә тәрәннүм олуп-
... һиссләри вә дүшүн-
...дан мә'наландырыл-
... вә XIX әсрләр халг
...идә, ашыг поези-
...гик, даһа мә'налы
...ләри тәкрарламагла
...әмәл етмәк мүмкүн
... мөвзу сәнәт әсә-
... о вахт чеврилир ки,
... мә'на верә билсин.
... күнүн аһәнкини

...н вә мотивләрин-
...чләр дә бә'зән уғур-
...ана билмәмишләр.
...шитдијимиз, билди-
...а өз фәлсәфи, һә-
... јанашы дајананда,
...нир.

...әдир?
...әдир,
...и
...ир.

...а!
...ыға.
...әда мән
...ға.

(Һафиз Әли)

... дүшмәз,
... түшмәз,
...ифәтинә
...ы дүшмәз,
...үшмәз анам.

(...ирузә Мәммәдова)
... үчүн тәзә бир
...б—классик поезија-

...ыны мотивләри. Классика — һәр һан-
сы халгын мүасир поезијасынын әсас
фикри, поетик гида мәнбәләриндән-
дир. Анчаг тәкрара јол вермәмәк шәр-
тилә.

1960-чы илин ахырларында ССРИ Јазычылар Иттифагы иленумунун сон илләрин поезијасына һәср олунмуш материалларындан биз белә нәтиҹәјә кәлдик ки, республикаларын әксәријјәтиндә кәнч нәслин јарадычылығыны идеја мејлләри вә мөвзу ҹәһәтдән бирләшдирән үмуми кејфијјәтләр јохдур. Мәсәлән, танынмыш татар тәнгидчиси Р. Мустафин сон илләрдә әдәбијјата кәлән кәнч шаирләрин јарадычылығыны белә гијмәтләндирир: Чаванларын әсәрләриндә нә чатмыр? 70-ҹи илләрин икинчи јарысына мәхсус инкишаф кәнклијин нә илә әлагәдардыр? Һәр шејдән әввәл, вәтәндашлыг јеткинлијинин вә камиллијинин зәифлији илә! Һазырда сәс-сәмирсиз, јухуладычы ше'р һәддиндән артыг јашамаг һүгугу газаныб... Чаван шаир ән чох нәдән јазыр? Шәһәрдә јашамасына бахмајараг өз доғма кәнди үчүн, тәбиәт үчүн хиффәт едир, дарыхыр, чох вахт талесиз мәһәббәтиндән јазыр. Надир һалларда да вәтәндашлыг мөвзусунда... Истәр-истәмәз бу шаирин көрүш билик, даирәси, вәтәндашлыг мөвгеји һаггында фикирләширсән. Көрүнүр, бизим бу поезијадан наразылығымыз реал һәјатын мүндәриҹәси илә ше'рләрин мәзмуну арасындакы ујғунсузлугдан ирәли кәлир. («Вопросы литературы», 1981, № 1, с. 95).

Белә бир үмуми һалы нәзәрә алыб фикирләшмәк олар ки, бу сүр'әт әсриндә, кениш информасија шәраитиндә бәлкә белә ше'р дә инсанын һәјәҹанларынын, јорғунлуғунун, әсәб кәркинлијинин көмәјинә кәлир—мәһз сакитләшдиричи, бир аз интим, бир аз лирик?! Белә ше'рләр—әлбәттә, сөһбәт әсл ше'рдән кедир— бәлкә елми-техники тәрәгги дөврүнүн мә'нәви еһтијачларындан доғур? Материалист естетика дејир ки, һәр әдәби мәрһәләдә јаранан бәдии мәһсулу һәјатын, ҹәмијјәтин өз тәләбләриндән, аз ганунаујғунлуғундан тамамилә кәнарда һесаб етмәк олмаз.

Бүтүн бунларла јанашы, марксист естетика бу ганунаујғунлугдакы кортәбиилији истигамәтләндирмәји дә рәдд етмир. Бир һәгигәт мә'лумдур ки, елми-техники тәрәгги дөврүнүн интеллектуал тәләбләрини тәкчә пејзаж вә мәһәббәт лирикасы илә, сосиал проблемләрә, ичтимаи-сијаси һадисәләрә о гәдәр дә һәссас мүнасибәт бәсләмәјән бир лирика илә өдәмәк олмаз. Сијаси лирика XX әср милли ше'римизин бүтүн мәрһәләләрдә апарычы голу олуб. Индики шәраитдә ше'рин идеја-мөвзу чаларларыны мәһдудлашдырмаг, ону өз кениш мигјасындан—вәтәндашлыг пафосундан узаглашдырмаг... Бу, ше'рин ичтимаи, тәрбијәви тә'сир гүввәсини зәифләтмәјә јөнәлдән бир јол оларды.

Вагиф Чәбрајылзадә бу ил журналда 13 ше'р нәшр етдирмишдир. Бу ше'рләр, шәксиз, истедадын мәһсулудур, һисс олунур, шаир өз дүшүнҹәләринин, һиссләринин, дахили дүнјасында һәрләдији фикирләри поетик дилә чевирмәк габилијјәтинә маликдир. Дүшүнҹәләр, һиссләр исә јекрәнк, мәһдуд дејилдир. Ону ән ади тәәссүрат һәрәкәтә, илһама кәтирә билир вә бунлар асанлыгла поетик сөзә чеврилир. Бир дә көрүрсән ки, шаирин көрпәлик, ушаглыг јолдашы олан «гара чырағын ишығы» онун өмүр сирдашына, өмүр ишығына, өмүр дајағына чеврилир, онунла јанашы «илләри јарыб кечир», һәрә бир чырағын —ај чырағынын, күн чырағынын гулу олдуғу кими, о да өз гара чырағынын гулудур—ишығында илк ше'рини јаздығы гара чырағын, үмумән ишығын, анчаг өз көрдүјү, дујдуғу, дајағына чеврилән ишығын. Лирик гәһрәманын бу әһвал-руһијјәсини бирчә сөзлә ифадә етмәк олар—сәдагәт! Бу гәһрәман һәмишә нараһатдыр, гәмгиндир, кәдәрлидир, анчаг онун даима һәрәкәтдә олан ахар сулар кими ахмаг истәјән руһу, дүшүнҹәләри бу кәдәрә, мүҹәррәд дә олса, бир үмид, инам ашылајыр.

Елә ахыр,
елә ахыр бу сулар,
мәним сәркәрдан руһум
анчаг бу суларда динчәлир.
Баш гојуб бу дағлара
ахмаг истәјирәм
улу дағлардан
улу дәрјалара доғру...

Лирик гәһрәманын кәдәринин бә'зи ичтимаи мотивләри дә вардыр;

Дүш телевизордан, Гәдир Рүстәмов,
гәриб сәс көзәлдир, гејбдән кәләндә,
О тајдан кәләндә,
...Араз күләндә.

Анчаг бүтүн бу идеја кејфијјәтләрилә бәһәм лирик гәһрәманын мә'нәви дүнјасыны там һалда нәзәрдән кечирәндә көрүрсән ки, о, чох интимдир, өз дахили аләмилә һәддиндән артыг мәшғулдур. Ичәрисини харичи дүнја илә әлагәләндирмәкдә һәлә чәтинлик чәкир, елә бил бу әлагәдән горхур, кизли-дахили һиссләринин, еһтирасларынын ифадәсинә үстүнлүк верилән лирик гәһрәманын реал планда анлашылмасына, реал һәјатла әлагәләнмәсинә мане олур. Онун кәдәр вә гүссә ичәрисиндә чырпынмасынын, зиддијјәтли руһи һаллар кечирмәсинин, тез-тез кәдәрләниб гүссәләнмәсинин, ич-

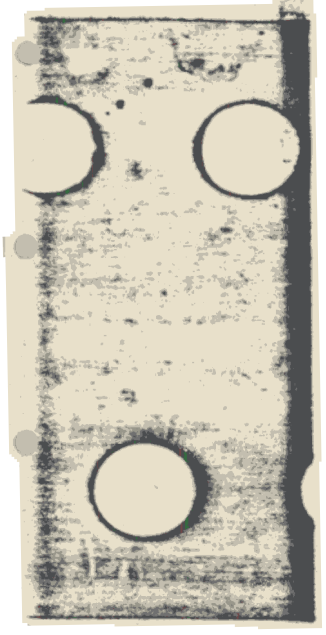

тиман зәнфлиҹинин әсас сәбәбләри дә будур.

Бу зәиф тәрәфин сәбәбини чох һиссеслыгла лирик гәһрәманын өзү дә е'тираф едир:

Ким билир, бәлкә дә шаир аҹағы
бу гара торпаға аз дәҹдиҹиндән
гара торпағын да, аг ше'рин дә
гара шаирин дә, аг шаирин дә
ағрылары артыр, ачысы артыр.

Бу гара асфалтлар гара булудтәк
гара торпаглардан галдырыр бизи—
нә кеҹ кими кәҹдиҹик,
нә јер кими јердә.

Һәгигәтән беләдир. Бу гәһрәман һәлә аҹагларыны јерә мөһкәм дајамајыб; о, һәлә нә кеҹ кими кәҹдәдир, нә јер кими јердә, асфалта да наһаг јерә ачығы тутур, 50-чи илләрин һәмин гәһрәманы асфалтын хәтринә чох дәҹмишдир, бу тәзә мотив, тәзә бәһанә дејил. Анчаг сонракы чох фыртыналы јарадычылыг илләри тәсдиг етди ки, ким, һансы гәһрәман һәјат дејилән бүнөврәдән мөһкәм јапышдыса, о, өз ше'р гајығыны саһилә уғурла чыхара билди.

Бизә белә кәлир ки, бу һәлә бәрк дән-башдан чыхмамыш чаван лирик гәһрәман һәјатла, заманла, әтрафында чәрәјан едән һадисәләрлә нә гәдәр чанлы, сых әлагә јаратса, һәјата мүнасибәтдә фәал нөгтәји-нәзәрдә тутса, һәјатын никишаф ганунлары илә силаһланса, бир аз да китабларын тә'сиринә аз гапылса, бир о гәдәр асанлыгла чәтинликләрдән узаглашар, охуҹуларының данрәсини хеҹли кенишләндирәр.

Азәрбајҹанын «Нөкаранчылыг нүсхәси» (№ 7, с. 72) ше'ринин дә әсас мөвзусу шаир нараһатлығы вә кәдәридир. Анчаг мүәллиф өз шәхси аламәнчәт дүјғулары илә шәртләнән нараһатлығыны, гүссә вә кәдәрини дахили һәјәчанлары чәрчивәсиндән чыхарыб, вәтәни Чәнубн Азәрбајҹанда чәрәјан едән сиҹасн, мәдәни һадисәләрлә елә тәбии шәкилдә әлагәләндирир ки, шәхси кәдәри вәтәнин о бири тајы илә бағлы нөкаранчылыг дүјғулары илә бирләшиб бөјүк нөтинан мә'налы кәдәрә, ұмумхалг кәдәринә, нөкаранчылығына чевриләр. Кичик, адн бир һадисә нөгәрисиндә шаир һәм өз дахили чырпынтыларыны верир, һәм дә бу дүјғулары вәтәнин талејнлә бағлы мүһүм һадисәләрлә сәсләшдирир. Белә кәдәр, әлбәттә, фајдалы кәдәрдир, инсаны нараһат едән, ојадан, ајылдан кәдәрдир.

Поезија бизә милләти јатырмаг үчүн јох, милләти ојатмаг үчүн лазымдыр. Өзү үчүн поезија јохдур. Поезија—халг үчүндүр, онун һәјаты дәрк етмәси үчүн ән күчлү мә'нәви силаһлардан бириндир. Бәјүк Зәрдабинин бу күн вәсиҹәт кими сәсләнән кәламыны биз һеч вахт јаддан чыхармамалыјыг: «Бизим Гафгаз мүсәлманларына һеч бир јазы вә дил илә дејилән сөз о гәдәр әсәр етмәз, нечә ки, ше'р илә дејилән сөз».

* * *

Өтән ил журналда үч роман, једди повест, ијирми бешдән артыг һекајә дәрч олунмушдур. Доғрусу, белә бир рәгәмлә гәнаәтләнмәк оларды. Анчаг биз «Литературная газета»да Газахыстанын «Жулдыз» журналынын нәср бөлмәсинин илин фәалиҹјәтинә һәср олунмуш мәгаләдә охујанда ки, 1979-чу илдә орада 14 роман, 23 повест нәшр олунмушдур, бу рәгәм барәдә дүшүнмәли олдуг. (С. Кирабајев. Штрихи современности, 2 ијул 1980, № 27). Һәр һалда, бир факт кими ону редаксијанын нәзәринә чатдырмаг истәјирик.

1981-чи илдә халг јазычысы Сүлејман Рәһимовун «Ана абидәси», (сону), халг шаири С. Рүстәмлә Әһмәдага Муғанлынын «Гачаг Нәби» кино повести, Н. Хәзринин «Һеҹкәлсиз абидә» мәнсур поемасы, Әзизә Чәфәрзадәнин «Бакы—1501», Чәмил Әлибәјовун «Гызыл ат вә торпаг» романлары, Сабир Азәринин «Күнәшә сары кедәндә...», Әли Әмировун «Ачча, Балача, Гарача вә Совракәлән» Нурәддин Һәкимин «Меҹмунун дәфни», Таһир Һүсеҹновун «Имтаһан» вә Молдавиҹа јазычысы Ион Друцсенин «Пајызын сон ајы» повестләри нәшр олунмушдур.

Биз бүтүн бу әсәрләр һагтында ајры-ајрылыгда данышмағы, фикир дәмәҹн гаршымыза мәгсәд гоҹмамышыг. Бу нүмунәләрин бә'зиләринә сөјкәнәрәк мүасир нәсрин бир-ники мәсәләсинә—мүһүм саҹдығымыз мәсәләсинә өз мүнасибәтимизи билдирмәклә кифајәтләнәчәҹик.

Нәср әсәрләринин бөјүк һиссәси мүасирләримизин һәјатына, дахили аламинә, душүнчәләринә, аиламәнчәт, әхлаг проблемләринә һәср олунмушдур. Доғрудур, бунларын нчәрисиндә мәшһур халг гәһрәманы Гачаг Нәби, чох ачы талејн олан бөјүк Азәрбајҹан шаири Мирзә Шәфи Вазеһ, вәһид Азәрбајҹан дөвләти јаратмаг јолунда бөјүк фәдакарлыглар көстәрән Шаһ Исмајыл кими тарихи шәхсиҹјәтләрин бәдии образларыны јаратмаг мәгсәдини нзләјән әсәрләр дә вардыр. Бунлар Азәрбајҹан јазычысынын тарихә мүасир бәдии мүнасибәтинин сон мәрһәләсинә мәхсус хүсусиҹјәтләри өзүндә нфадә едән нүмунәләр кими гиҹмәтлидир. Бу күн азәрбајҹанлы охуҹунун өз тарихини она өјрәдән, дәрк етдирән, анчаг ону бу күнүн дүшүнчәси, бахы-

Чәмијјәтин сырави, ади адамларынын дүнјакөрүшләри, һәјаты, арзулары, дахили аләмләри, севинчә вә кәдәрләри илә нәсрә кәтирилмәсинин бөјүк тарихи вардыр вә бу саһәдә Азәрбајчан нәсри М. Ф. Ахундовдан башлајараг узун инкишаф јолу, мүхтәлиф мәрһәләләр кечирмишдир. Лакин 60—70-чи илләрдә белә инсанларын тәсвиринә күчлү бир мејл ојанды. Бу мөвзуда јазылмыш ири вә кичик һәчмли әсәрләр мејдана чыхды. Нәсримиз јени кејфијјәтләрлә зәнкинләшди. Нәсрин бу тәмајүлүнүн наилијјәтләри көз габағындадыр.

Анчаг, әдәби кәнчлијин бир чох әсәринин охујуб бу нәтичәјә кәлмәк олур ки, онлар һәмин тәмајүлүн әдәби тәчрүбәсиндән һәмишә дүзкүн нәтичә чыхармыр, ади вә садә адамларын ачы талеләрини көстәрмәкдә биртәрәфлилијә, ифрата варыр. Һәјатын өзүндән чох әдәбијјата сөјкәнир, тәкрар сурәтләр јарадырлар. Белә сурәтләрин дахили аләми илә харичи мүһит арасында әлагә зәиф олур.

Чаван насир Сәфәр Алышарлынын «Гасым» вә «Зәнк» һекајәләри бу проблем барәдә фикир мүбадиләси етмәјә мараглы материал верир. Һәр ики һекајә марагла охунур, һадисәләри, инсанлары өз тәбии һалында тәсвир үсулу илә диггәти чәлб едир. Тәсвир просесиндәки мүәллиф тәмкинин јахшы тә'сир бағышлајыр. Он ики ил өвладсыз, сонсуз анлә һәјаты кечирән, ким билир, бәлкә дә елә бунун дәрдиндән әјјашлыға гуршанан Гасымын, арвады Шәкәрин ачы талеләри охучуну кәдәрләндирир, рүшвәт үчүн беш манат пулун, бир дәмир парчасынын кифајәт олдуғуну күман едән Билалын садәлијинә, садәләвһлүјүнә күлүрсән, ејни заманда ачыјырсан. Анчаг бу һекајәләри охујуб гуртарандан сонра онларын ојатдығы тә'сирин фәргини дә һисс едирсән, јазычы мүшаһидәсинин характериндәки маһијјәт ајрылығы илә гаршылашырсан.

«Гасым» һекајәсиндә јазычы мүшаһидәси әсасән сејрчи характер дашыјыр, Гасым һәр күн, һәмишә көрдүјүмүз минләрдән биридир. Анчаг бу үмумилик Гасым сурәтиндә фәрдиләшә-типикләшә билмир. Тәсадүфи дејил ки, һекајә мелодраматик бир финал илә гуртарыр. Доғрудур, образын јарадылмасында классик һекајәчилијин реалист тәсвир үсулу манерасы чаван јазычынын чох көмәјинә кәлиб. Анчаг бу тә'сир јарадычы фајдаланмадан даһа чох тәглидә доғру јөнәлмишдир. Мүәллиф һәјатда көрдүјү инсанлары, талеләри мүасир сәнәткар бахышы илә мүшаһидә етмәјә, мә'наландырмаға чәтинлик чәкмишдир. Она көрә дә Гасым сурәти јарадылмыш ачы талели инсан сурәтләринин тәкрары тә'сири бағышлајыр, адамда чох елә давамлы јени фикир вә дујғу ојатмыр.

Доғрудур, һекајәдә белә бир сәһнә вардыр ки, ајрылмағы гәрара алан Шәкәр сон көрүшү ичкијә алудә әри Гасымла стол архасында кечирмәји гәрара алыр, онунла бадә-бадәјә вурур, һәјатында илк дәфә ичкинин тә'сириндән мәст олур вә бундан сонра сәссиз-сәмирсиз шејләрини јығышдырыб һәмишәлик әрини тәрк едир, бу кедишлә Гасымы хошбәхт етмәк истәјир. Анчаг бу һадисә Гасымдан чох Шәкәрин өз характеринин ачылмасына көмәк едир. Гасым сон вахтлар әдәбијјата ахыб кәлмәкдә олан бир-биринә охшајан, ејни талели, ејни тәбиәтли, кимсәсиз, јазыг инсан сурәтләриндән о гәдәр дә фәргләнмир, белә тәкрара мејл исә чаван јазычынын мүшаһидәсинин фәаллығына мәнфи тә'сир көстәрә биләр. Һәгиги сәнәт әсәриндә һәјат, варлыг, инсан һәмишә тәзә, јени көрүнмәлидир.

Бу барәдә редаксијанын јазычыја вердији јарадычылыг мәсләһәтләриндә доғру мәгамлар чохдур. Һәгигәтән чаван мүәллифләрин бә'зи нәшр олунан әсәрләринин «бөјүк бир гисми нәинки мөвзусу-мәзмуну, һәтта өлчүсү, аһәнки илә дә бир-биринә охшајыр». Билаваситә «Зәнк» мүәллифинә дејилән бу сөзләри дә фајдалы һесаб етмәк лазымдыр: «һекајәләриндә әдәбијјатдан кәлән мотивләр дә ашкар һисс олунур».

«Зәнк» һекајәсиндә исә вәзијјәт башгадыр. Билал тәзә сурәтдир, бу, јарадычы јазычы мүшаһидәсинин мәһсулудур, бурада ајдын јазычы мөвгеји дә вар, характери ачмаг үчүн һәјат материалы да вар, реалист финал да вардыр. Билал ешидәндә ки, оғлуну рүшвәт вермәдији үчүн ә'лачылыгдан салыблар, бунун үчүн о, мүтләг пул вермәлидир, мәктәбә кедиб өзүнә мәхсус гүрур вә чәсарәтлә мүдирин габағына јанындакыларын көзү өнүндә бир бешлик туллајыб чыхыр бајыра—чох тәбии, образын характеринин дахили мәнтиги кими сәсләнән бу һәрәкәт ичтимаи бир е'тираз сәвијјәсинә јүксәлир, образын өзүнүн бәлкә дә дәрк етмәдији бу акт, онун өзүнүн дәрк олунмасы үчүн мә'нәви бир ачара чеврилир.

«Балададашын тој һамамы» Елчинин ејни адлы гәһрәманынын өмүр јолуна һәср олунмуш һекајә силсиләсиндәндир. Илк һекајәләрдә олдуғу кими, бурада да чәмијјәтдә һеч бир хүсусијјәти илә фәргләнмәјән, ади мөвге тутан бир чаванын өз мүһитинә мүнасибәти ачылыр. Балададашы әһатә едән инсанлар һәрәси өз аләми, дүнјакөрүшү, психоложи өзүнәмәхсуслуглары илә сечилирләр.

...ı ən күчлү мә'нəви
...ыр. Бөјүк Зәрдаби-
...јјәт кими сәсләнән
...һеч вахт јаддан чы-
... Бизим Гафгаз му-
...ı бир јазы вә дил илә
...дәр әсәр етмәз,
...лән сөз».

* *

...илдә үч роман, једди
...дән артыг һекајә
... Доғрусу, белә бир
...имәк оларды. Анчаг
...аја газета»да Газа-
...дыз» журналынын
... илини фәалијјәтинә
...галәдә охујанда ки,
...да 14 роман, 23 по-
...идур, бу рәгәм ба-
...лдуг. (С. Кирабајев.
...ности, 2 ијул 1980,
..., бир факт кими ону
...әринә чатдырмаг ис-

...алг јазычысы Сүлеј-
«Ана абидәси», (со-
... Рүстәмлә Әһмәд-
«Гачаг Нәби» кино
...нин «Һејкәлсиз аби-
...сы, Әнзә Чәфәрза-
...01», Чәмил Әлибә-
...вә торпаг» романла-
...нин «Күнәшә сары
...мировун «Ағча, Ба-
...онракәлән» Нурәд-
...унун дәфни», Та-
Имтаһан» вә Молда-
...н Друтсенин «Пајы-
...естләри нәшр олун-

...әсәрләр һаггында ај-
...ышмағы, фикир де-
...әгсәд гојмамышыг.
...ә'зиләринә сөјкәнә-
...н бир-ики мәсәләси-
...ымыз мәсәләсинә
...и билдирмәклә ки-

...и бөјүк һиссәси муа-
...тына, дахили аләми-
..., аилә, мәишәт, әх-
...ә һәср олунмушдур.
...ын ичәрисиндә мәш-
...ны Гачаг Нәби, чох
... бөјүк Азәрбајчан
...әфи Вазеһ, ваһид
...ти јаратмаг јолунда
...лар көстәрән Шаһ
...рихи шәхсијјәтләрин
... јаратмаг мәгсәди-
...р дә вардыр. Бунлар
...ысынын тарихә муа-
...бәтинин сон мәрһәлә-
...сусијјәтләри өзүндә
...әләр кими гијмәтли-
...ајчанлы охучунун өз
...әдән, дәрк етдирән,
... дүшүнчәси, бахы-

шы илә дәрк етдирән, бу күндән узаглашмаға јох, бу күнү габагламаға көмәк едән тарихи әсәрләрә бөјүк еһтијачы вардыр.

«Гачаг Нәби» кино новестиндә халгын чаризмә вә јерли һакимләрә гаршы мүбаризәсинә башчылыг едән халг гәһрәманынын мүбариз, горхмаз, кениш тәбиәтли образы әсасән мукалимәдән вә ајры-ајры епизодлардан истифадә јолу илә јарадылмышдыр. Мүәллиф шәрһинә вә тәһлилинә аз имкан верән бу жанр сурәтләрин бир-биринин изләјән левһәләрлә верилмиш һадисәләри ичәрисиндә ачылмасыны шәртләндирмишдир.

«Һејкәлсиз абидә» лирик повестдир. Мүәллиф рич'әтләринин кенишлијини, публисистик пафосун күчүнү нәзәрә алсаг, ону, Нәби Хәзринин өзү дедији кими, «мәнсур поема» да адландырмаг олар. Мирзә Шәфинин һәјатыны, мәһәббәтини, мүһити вә дөврүнү, достларыны, әлагәләрини, фачиәсини вә бу фачиәнин јаранмасында Боденштедтин ролуну тәсвир едән тарихи һадисәләрлә говушмуш лирик сәһнәләр бөјүк шаирин бәдии сурәтини чанландырмаг мәгсәдини изләмишдир. Әлбәттә, лирик повестин жанр имканлары дахилиндә.

Мә'лумдур ки, сон илләр тарихи романларын јазылмасына мејл күчләнмишдир. Бу, јени мәрһәләнин ән мүсбәт, фајдалы әдәби һадисәләриндән бирдир. Тарихчиләримиз, көрүнүр, халгымыза өз тарихини өјрәтмәјә о гәдәр дә һәвәс көстәрмирләр. Бу вәзифәни, һеч олмаса, јазычылар ичра етсинләр. Һәр бир халг өз тарихини, кечмишини билмәлидир вә бу саһәдә бәдии әдәбијјатын үзәринә бөјүк вәзифәләр дүшүр. Јүксәк тәләбкарлыгла јазылмыш, мүрәккәб тарихи һадисәләрин бәдии һәллинә наил олан «Мәшһәр» кими көзәл әсәримиз мејдана чыхмышдыр. Узаг кечмишә мүрачиәт едән тарихи романлардан бирини дә кечән ил журнал чап етмишдир. Әзизә Чәфәрзадәнин «Бакы-1501» романы Азәрбајчан тарихиндә һәм дөвләт хадими, һәм дә бир шаир кими хүсуси мөвге тутан Шаһ Исмајыл Хәтаинин фәалијјәтинә һәср олунмушдур. Чох мүрәккәб, фәлсәфи, етик, дини көрүшләрин тоггушдуғу бир дөврү гәләмә алан мүәллиф марагды тарихи фактлар әсасында бир сыра чанлы сурәтләр, вәтәнпәрвәрлик, гәһрәманлыг еһтирасы илә долу охунаглы сәһнәләр јаратмышдыр. Романда мүәллиф тәхәјјүлүнүн мәһсулу олан сурәт вә һадисәләрә лазым олдуғундан кениш јер верилсә дә, тарихи һәгигәтлә онларын ујарлығы, әлагәләнмәси јахшы тә'сир бағышлајыр. Анчаг Шаһ Исмајылын шәхсијјәтинин габартмаг вә романдакы һадисәчилији мәһдудлашдырмаг үчүн шиәлијин тәблиғини тәсвир едән сәһнәләри јығчамлашдырмаг пис олмазды. Шаһ Исмајыл тарихимиз үчүн ваһид Азәрбајчан дөвләти јарадан шәхсијјәт кими гијмәтлидир, шиәлији јајан мүбариз кими јох! Јәгин ки, тарихдә дә шиәлик ејни заманда бөјүк идеалы һәјата кечирмәк үчүн бир васитә олмушдур.

Тарихи әсәрдә бәдии һәгигәт тарихи һәгигәти тәсдиг етмәлидир, тарихи һәгигәтин консепсијасына әкс кетмәмәлидир, тарихилик принсипи һәр јердә көзләнилмәлидир, тарихи шәхсијјәт вә һадисәләрдән мүмкүн гәдәр кениш өлчүдә истифадә олунмалыдыр. Тарихи бәдии әсәр тарихи һадисә вә шәхсијјәтләри нағыллашдырмамалыдыр, һадисәчилик, мачәрачылыг белә әсәрләрин идеја-бәдии сиглэтинә мәнфи тә'сир көстәрир.

Тарихи бәдии әсәр јазмаг јазычыдан бөјүк мәс'улијјәт тәләб едир. Бу, халгын тарихини кениш охучу күтләсинә нечә чатдырмаг мәсәләсидир. Анчаг, нәдәнсә, тәнгид чох вачиб бир проблемә лагејдлик көстәрир. Журналын јазычы Иса Һүсејновла тарихчи Әбүлфәз Рәһимовун елми мүбаһисәсини нәшр етмәси бу күн үчүн чох әһәмијјәтлидир. Мукалимә бир даһа тәсдиг едир ки, тарихи әсәр јазан јазычы мөвзусуну бир тарихчи гәдәр дәриндән билмәлидир. Онун тарихи, фәлсәфи вә муасир маһијјәтини өзү үчүн һәртәрәфли ајдынлашдырмалыдыр, анчаг бу һалда бәдии исте'дадын күчү илә камил бир сәнәт әсәри мејдана чыха билэр.

Бунунла белә, јухарыда дејилдији кими, нәсрин бүтүн жанрларында јазылан нүмунәләрдә муасир һәјат мөвзусу әсас јер тутур. Отуз бир фәсли журналын 1980-чи ил нөмрәләриндә чап олунан халг јазычысы Сүлејман Рәһимовун «Ана абидәси» романы нөвбәти илдә баша чатмышдыр. Хүсуси тәһлилә еһтијачы олан бу романда мүәллиф јарадычы шәхсијјәтин әхлаги, мә'нәви аләми, өз идеалы уғрунда мүбаризәси проблеминә тохунмуш, бәдии истe'дадла истe'дадсызлығы ајрыча мә'нәви аләм кими гаршылашдырмыш, бу бәдии мәгсәди чанландыран сурәтләр јарада билмишдир.

Чәмил Әлибәјовун «Гызыл ат вә торпаг» адлы јени романынын мөвзусу исә мүхтәсәр дејилсә, тәрбијә, әхлаг проблеминә, муасир инсанын мә'нәвијјаты вә онун чәмијјәтлә әлагәсинә һәср олунмушдур. Мүәллиф мүхтәлиф характерли, дүнјакөрүшлү, тәбиәтли сурәтләр јаратмаг јолу илә кедәрәк чаван нәслин тәрбијәси, бу просесдә аиләнин, валидејнләрин ролу кими мәсәләләри илк плана чәкмиш, Икрәмовлар аиләси илә Галалы аиләсинин гаршылыглы мүнасибәтләри зәмининдә өз јазычы мәрамыны ачмаға чалышмышдыр.

ан сурәтләринин тәк-
гызлајыр, адамда чох
ни фикир вә дујғу

кајәдә белә бир сәһнә
ылмағы гәрара алан
үшү ичкијә алуда әри
рхасында кечирмәји
тунла бадә-бадәјә ку-
илик дәфә ичкинин тә'-
олур вә бундан сонра
шејләрини јығышды-
рини тәрк едир, бу
хошбәхт етмәк истә-
адисә Гасымдан чох
актеринин ачылмасы-
Гасым сон вахтлар
көлмәкдә олан бир-
ејни талели, ејни тә-
, јазыг инсан сурәт-
дә фәргләнмир, белә
чаван јазычынын
фәаллығына мәнфи
иләр. Һәгиги сәнәт
варлыг, инсан һәми-
рүнмәлидир.
даксијанын јазычыја
лыг мәсләһәтләрин-
р чохдур. Һәгигәтән
рин бә'зи нәшр олу-
«бөјүк бир гисми
әзмуну, һәтта өлчү-
дә бир-биринә охша-
«Зәнк» мүәллифи-
ләри дә фајдалы һе-
дыр: «һекајәләриндә
н мотивләр дә аш-
.
сиидә исә вәзијјәт
тәзә сурәтдир, бу.
ы мүшаһидәсинин
да ајдын јазычы
рактери ачмаг үчүн
да вар, реалист фи-
илал ешидәндә ки,
рмәдији үчүн ә'ла-
ар, бунун үчүн о,
лидир, мәктәбә ке-
түрүр вә чәсарәтлә
јанындакыларын
шлик туллајыб чы-
тәбии, образын ха-
мәнтиги кими сәс-
чтимаи бир е'тираз
р, образын өзүнүн
әдији бу акт, онун
асы үчүн мә'нәви
.
тој һамамы» Елчи-
һрәманынын өмүр
уш һекајә силсилә-
кајәләрдә олдуғу
әмијјәтдә һеч бир
фәргләнмәјән, ади
ванын өз мүһитинә
. Балададашы әһа-
һәрәси өз аләми,
лојжи өзүнәмәхсус-
трләр.

Гызы консерваторијаны битирмиш, күрәкәни бәстәкар олан Күмүш Малик кәндин «мә'тәбәрләриндәндир», навилјонларын бирини бағлајыб бирини ачыр, Маликин гоһуму һамамчы Әләкбәрин һәјаты, шөһрәти, кәзәти вә мәнфәәти илә мәшғулдур. О да кәнд әһлинин иши думан адамлардандыр. Чајчы Гәзәнфәр, һәмишә дәм олан Әмиргулу вә б.—үмумијјәтлә, бүтүн бу инчә јуморла тәсвир олунан сурәтләрдән мүәллиф Балададашын характерини, һәјата мүнасибәтини, дахили аләмини ачмаг үчүн истифадә едир.

Әсас әһвалат јахын күнләрдә тој етмәјә һазырлашан Балададашла Күмүш Малик вә онун гоһуму һамамчы Әләкбәр арасында дүшмәнчилијә чеврилән бир мүнагишә илә башлајыр. Бу конфликт әсасында гурулан һекајәдә интизарла долу лөвһәләр бир-бирини изләјир, һамы Балададашын тој һамамына кетмәси күнүнү көзләјир, бу шәхси конфликтин нә илә нәтиҹәләнәчәји барәдә дүшүнүр, кәнддә чүрбәчүр мүлаһизәләр ајаг алыб јеријир. Елә бу һәлледичи анда биз әсл Балададашы танызырыг, бурада гејри-ади бир әһвалат баш верир: һамы бу мүнагишәнин бөјүк мә'рәкә илә гуртарачағыны көзләдији һалда Балададаш тој һамамына кетмәк үчүн евләринә јығылан достларыны көтүрүб һамам әвәзинә дәнизә апарыр—думдуру көз ишләдикчә узанан көмкөј дәнизә... бир анда саһили чаванларын сәсләри бүрүјүр. Һамы Балададаша бахыб гышгыр-бағыр сала-сала, јүјүрә-јүјүрә, сојуна-сојуна лүт анадангәлмә олуб дәнизә атылыр вә һеч бири дәнизин бумбуз сујуну вечинә алмыр. Саһили «Ај Әләкбәр» сәсләри бүрүјүр, истеһза долу бу сәдалар көһнәлијә, көһнәлији тәмсил едәнләрә гаршы бир е'тираз сәдасы кими сәсләнир. «Тој һамамындан» — дәниздән кери гајыданда Балададашын һамамын габағында гышгыра-гышгыра Әләкбәрә дедији бу сөзләр һекајәнин санки әсас гајәсини ифадә едир: «Алә, Әләкбәр, о сәнин һамамын, о да сән! Мән дәниздә чимдим... Мәним оғлум дәнизә охшајачаг, дај сәнин о хосма һамамына јох!».

Көрүндүјү кими, јазычы балача гәһрәманын башына кәлән балача әһвалатла конкрет бир һәјат проблемини һәлл етмишдир: лазым оланда көһнәлији јенииликлә әвәз етмәк мүмкүндүр, инсан онун азадлығына, сәрбәстлијинә әнкәлә чеврилән һәр чүр манеәјә гаршы чыхыш јолу тапмаға гадирдир. Һекајәдә чағырыш руһу вардыр, чәмијјәтдә бухова чеврилән мүһафизәкарлыға, һәр чүр һәјати шәртиликләрә е'тираз руһу вардыр. Бу нанлијјәтин әсас сәбәбләриндән бири одур ки, јазычы мүшаһидәси сејрчи јох, јарадычы сәчијјә дашыјыр, ади инсанларын мә'нәвијјатларындакы јениликләри, јени дөврүн јаратдығы јени кејфијјәтләри көрә вә гијмәтләндирә билир.

Әли Әмировун «Ачча, Гарача, Балача вә Сонрамлар» повестинин дә баш сурәти Чаһанкир ади адамлар гәбилиндәндир. Анчаг о нәсрин сон илләр јаратдығы јазыг вә фағыр сурәтләрдән бир о гәдәр дә сечилмир. Чаһанкир кәсб-карындан галыб бүтүн меһрини мәдәнијјәт евинин мејданчасындакы һовузда сахланан дөрд сона гушуна салыр, башга гајғыларыны унудуб күнләрини онларла кечирир. Күнләрин бириндә бу јазыг, фағыр, көврәк, зәһмәткеш адамын башына әсл фачиә кәлир. кимисә хејри, кимисә хәтри, кимисә гисасы үчүн бу сона гушлары ләзиз бир тәам кими бир мәчлисин сүфрәсинә кәлиб чыхыр, аһзар ичиндә галан Чаһанкир бу ишдә өз мүдири Гачајын әли олдуғуну билиб чохдан хидмәт етдији мәдәнијјәт сарајындан кетмәји гәрара алыр. Беләликлә. әтрафындакы инсанлардан даһа чох дилсиз-ағызсыз гушларла үлфәт тапан Чаһанкир санки тәк галыр. бу һадисәјә о гәдәр дә чидди јанашмајан гаравулчу Һәсән кишидән башга дәрдини бөлүшмәјә кимсәни тапмыр.

Инсанларын талеләрини һәлл едән бир-биринә охшар кеф мәчлисләринин тәсвири нәсримиздә һәддиндән артыг чохалмышдыр, «Дәјирман»ын ибтидан, дајаз шәкилдә тәкрары башланыб. Сурәтләри диалектлә данышдырмаг да әсл сәнәтин јолу дејил.

Нәсрдә мәнфи әхлаглы инсанларын, антиподларын тәсвиринә кениш јер верилир. Бу, әлбәттә, һәјатдан кәлән мөвзудур, проблемдир, чәмијјәти керијә чәкән бәдәмәлли, мүһафизәкар көрүшлү инсанлар һәмишә габагчыл әдәбијјатын тәнгид вә тәһлил һәдәфи олуб вә бу күн дә јазычыларымыз тәбии олараг бу мөвзуја, белә инсанлара мүрачиәт едирләр. Анчаг, мәнә елә кәлир ки, јенә дә проблемин бәдии һәллиндә јазычыларын бөјүк јарадычылыг чәтинликләри вардыр. Бу мәсәлә дә јазычы мүшаһидәси, јазычы мөвгеји, јазычы сәнәткарлығы вә исте'дады илә сых әлагәдар мәсәләдир. Һәјата мүнасибәтлә, онун инкишаф мәнтигини вә перспективләрини дәрк етмәклә, һәгиги чанлы мүсбәт гәһрәман сурәтинин јарадылмасы мүрәккәбликләрлә, чәтинликләрлә әлагәдар бир мәсәләдир.

Бу мүнасибәтлә ики әсәрдән — Сабир Азәринин «Күнәшә сары кедәндә...» вә Нурәддин Һәкимин «Мејмунун дәфни» повестләриндән данышмаг истәјирәм.

«Мејмунун дәфни» сатирик повестиндә мүәллиф бир рајон мәркәзини ағыр вәзијјәтә салан бир дәстә бәд-

əməlak, bədəxlatglы insanlardan söhbət açmaғы garşыsыna məgsəd tojmuşdur. Biz gətijjən belə formal mүgajisə aparmag və ançag bu mүgajisə ilə povestə gijmət vermək fikrində dejilik ki, bu neçə rajon mərkəzidir, buraja jығыlan bүtүn insanlar—vəzifəlidən tutmuş vəzifəsizəçən hamыsы mə'nəvijjatça pozғun, hər şejə şүbhə ilə janaşan, bir-birinə dost dejib, dalda ajaғыnыn altыnы gazan, əçlaf, fыrыldagçы və ikiүzlүdүr. Rajonda danos jazanlar nə istəjirlər eləjirlər. Bir nəfər—Ələnkə Əligoşun bүtүn rajonu kirinç eləjib. Kimi istəjir vəzifədən çыxartdыrыr, kimi istəjir vəzifəjə gojdurur, adыnы jazmaғы belə baçarmajan Əligoşunun dalыnça bir sүrү adam sүrүnүr, nə var ki, o, «çəsarətli» adamdыr, danoslarыn altыnda öz adыnы mərd-mərdanə gojdurmagdan çəkinmir. Məhz gojdurmagdan, çүnki özү jazы jaza bilmir. Bu rajon mərkəzində hamы bir-birini aldadыr, ələ salыr, bir-birinin dalыnça danышыr, bir-birinə xəjanət edir, işləri sahmana salmag үçүn şəhərdən nүmajəndə kəlir ki, o da aғыldan və mə'nəvijjatdan kasыbdыr, hamыdan nə isə umur, rajon gadыnlarы isə kişilərin əlində öz nis nijjətlərinin həjata keçirmək үçүn bir vasitədir... və s.

Məsələ təkçə həjatыn negativ tərəflərinə mүəllifin xүsusi həvəs köstərməsində dejil, əsl məsələ ondadыr ki, buradakы surətlər xarakter səvijjəsinə, mənfiliklərin özlərində birləşdirən surətlər səvijjəsinə galxmыr, fərdiləşə bilmədiji kimi, үmumiləşə də bilmir; mүəllif surətlərin mə'nəvi dүnjasыna enməjə, onlarыn psixoloži vəzijjətlərinin açmaғa maçal tapmыr, odur ki, bu surətlər mүəjjən hadisələrin içraçыlarы kimi bir-birindən o gədər də fərglənmirlər. Elə bil onlar insan dejil, bir dənə də olsun mүsbət çəhətləri, insani sifətləri joxdur. Bu mүbaliғə hүdudsuzluғu həmin surətləri təbiilikdən, insanlыgdan çыxarыr, çansыzlaşdыrыr, bir növ mүgəvvaja çevirir. Bir vaxtlar var idi, bүtүn mүsbət fragmental kejfijjətləri özүndə birləşdirən mүgəvva mүsbət surətlər jaradыrdыlar, indi isə tərsinə olub, bүtүn fragmental mənfiliklərə malik mүgəvva mənfi surətlər jaranmaғa başlajыb.

Povestdəki surətlərdə təzə-tərlik də azdыr, hətta mүəllifin özү də bunu hiss edərək əsərin epigrafыnda: «Galoşlunun gənimi Sүlejman Rəhimova uzun ömүr, çansaғlығы...»—dejə məşhur Galoşlunu xatыrlatmaғы özүnə borç bilir.

Үmumijjətlə, bu nasirdən ona körə bir az ətraflы danышdыg ki, onun jazы tərzində, surətləri danышdыrmag, hadisələri təsvir texnikasыnda maraglы xүsusijjətlər vardыr, mүkalimələri təbiidir, dili sadə və xəlgidir. Dүzdүr, dialektizmlərdən tez-tez istifadə edir: gыmzanmag, çыldыrlamag, çadarramag, irsiz, çыnытmыn, zыmыrtaғ, çələkləmək, mərdur, sərdəmə, dazыja-dazыja, nərkaşlыg, gələnik, varaғamag kimi az anlaшыlan, jaxud anlaшыlmajan sözlər işlədir. Bunlarыn bir çoxu heç dialektoloži luғətdə də joxdur, ançag jerində işlənən təzə sözlər və ifadələr də vardыr ki, bunlar çavan jazыçыnыn dilinə kolorit və emosionallыg verir.

Sabir Əzərinin «Kүnəşə sarы kedəndə...» povestində də əxlagi ejbəçərlijin, mə'nəvi joxsulluғu və jozғunluғu ilə çəmijjəti böjүk sosial çətinliklər garşыsыnda gojan antipodlarыn təngidinə keniş jer verilir. Ançag jazыçы bizi inandыra bilir ki, mүxtəlif jollarla vəzifə başыna keçən, zəli kimi ondan japышыb hər çүr rəzalətə əl atan Səttarzadələr, Çabbarzadələr nə gədər hijləkər olsalar, neçə maskalansalar da çəmijjətin aparыçы mүsbət əxlagi təmajүllərin garşыsыnda tab kətirə bilmir, ən adi, lakin mə'nən təmiz və saf insanlarыn mүgabilində əzilir, kiçilir, mə'nəvi bir varlыg kimi ölүrlər. Buradakы garşыdurma zahiri səçijjə daшыmыr, povestin gəhrəmanы Mustafa Dүnjamalыjev əslə öz tərəfi-mүgabilləri ilə, himajələrində olduғu rəislərlə açыg mүbarizə aparmыr, çүnki ajdыn kөrүr ki, buna onun kүçү çatmaz, onlar hörүmçək toru kimi bir-birinə baғlыdыr.

Mustafa da «adi adamlar» təbiindəndir, elə bir idealы da joxdur, ən böjүk arzusu vəzifə sahibi olmagdыr, bunun үçүn dövlət ganununu da pozur, ançag əsər boju onun daxilində sonradan əmələ kəlmiş jad mə'nəvi kejfijjətlərlə mүbarizə kedir.

Mүəllif təhlil kүçүnү öz gəhrəmanыnыn xarakterini, təbiətini açmaғa jönəldir. Mustafa insanlara, hadisələrə mүnasibətini köstərə-köstərə mə'nən jүksəlir, öz əxlagi və iradəsi ilə şərə, nisлijə gələbə çalыr.

Povestdəki hadisələr çəmi үç kүndə davam edir. Bu үççə kүndə biz Mustafanыn həjat jolu, təhsili, sevkisi, anləsi, dүşүnçələri, əxlagы, ətrafыndakыlara mүnasibətilə tanыш oluruг. O, rajon içraijjə komitəsinin sədri Çabbarzadənin tapшыrығы ilə goruғa çejran ovuna ketməli olur, min bir əzijjətlə və'dini jerinə jetirib bir çejran ovlajan Mustafa lilli, gamышlы köldə jolu itirir, boranlы-çovғunlu təbiətlə ölүm-

рәтләри данышдыр-
әсвир техникасында
-тләр вардыр, мүка-
р. дили садә вә хәл-
-јектизмләрдән тез
р: гызганмаг, чыл-
-мак, ирсиз, чыхыт-
чәләкләмәк, мәгдур.
азыја, пәрхашлыг,
-г кими аз анлашы-
-лмајан сөзләр иш-
бир чоху һеч диа-
-дә јохдур, анчаг
тәзә сөзләр вә ифа-
-и, бунлар чаван је-
колорит вә емосио-

-ч «Күнәшә сары ке-
-дә дә әхлаги ејбә-
јәхсуллуғу вә моз-
-ијәти бөјүк сосиал
-сында гојан анти-
-нә кениш јер вери-
-ә бизи инандыра би-
-јәлларла вәзифә ба-
-ч кими өндән јапы-
-тәтә әл атан Сәттар-
-дәләр нә гәдәр һиј-
-чә маскаланса лар да
-и мүсбәт әхлаги тә-
-сында таб кәтирә
лакин мә'нән тәмиз
-н мүгабилиндә әзи-
-әви бир варлыг ки-
-адакы гаршыдурма
-шымыр, повестин
-а Дүнјамалыјев әс-
-билләри илә, һима-
-рәнсләрлә ачыг мү-
-үнки ајдын көрүр
-ү чатмаз, онлар һә-
-бир-биринә бағлы-

-ди адамлар» гәби-
-идеалы да јохдур,
-әзифә саһиби олмаг-
-дөвләт ганунуну да
-боју онун дахилиндә
-әлмиш јад мә'нәви
-бәризә кедир.
-л күчүнү өз гәһрә-
-ини, тәбиәтини ач-
-устафа инсанлара,
-бәтини кестәрә-кес-
-ир, өз әхлаги вә
-нислијә гәләбә ча-

-сәләр чәми үч күн-
-үччә күндә биз
-јолу, тәһсили, сев-
-үнчәләри, әхлагы,
-мүнасибәтилә та-
-јон ичраијјә коми-
-бәрзадәнин тапшы-
-чејран овуна кетмә-
-әзијјәтлә вә'дини је-
-ејран овлајан Мус-
-лы кәлдә јолу ити-
-илу тәбиәтлә өлүм-

[illegible] мүбаризәсинә башлајыр, чүнки [illegible] чејранла [illegible] до-ланан Мустафанын саһилә чыхмаг чәһдләри, үмидләри бир-бир боша чыхыр, кетдикчә сәртләшән боранда һәлак олмаг горхусу дәгигәдән-дәгигәјә артыр, анчаг вә'динә әмәл етмәк, фә-лакәтли чыхмамаг фикри бир ан Мустафаны тәрк етмир. Әзијјәтләрә мәрдликлә синә кәрир, бөјүк ирадә нүмунәси көстәрир.

Биз әсәрдә һәм дә овун һәјәчанлы, чазибәли сәһнәләри илә гаршылашырыг, овчу психолокијасы, вәтәнин чејран-чүјүрлү, газлы-ördәкли тәбиәти илә, бурада мәскән салмыш башга һејванларын һәјаты илә таныш олуруг: Будур, ики тәкә чејран үз-үзә дајанмышдыр, кәллә-кәлләјә кәлир, онлардан бири гоча, дикәри исә чавандыр. Узагдан бу мәнзәрәни сејр едән Мустафа гоча тәкәни өз рәиси «Сәттарзадә», чаваныны исә «Мустафа» адландырыр, дөјүш кет-кедә гызышыр, бујнуз парчалары көјдә ојнајыр, кәллә тапшылтылары дүзү бүрүјүр. Биз аз сонра чејран сүрүсүнүн һәрис бир чанаварын һүчумуна мә'руз галдығыны көрүрүк, гоча тәкә — «Сәттарзадә» илә чаван тәкә — «Мустафа» сүрүнү һүчумдан горумалыдыр. Гоча тәкә чанаварын ағзындан хилас олмаг үчүн чүрбәчүр фәндләр ишләдир, о, тәчрүбәлидир, чаван тәкәни ачыг-ашкар өлүмә итәләјир, чаван тәкә — Мустафа чаванлыг енержиси илә чејран сүрүсүнү бүтүн гүввәси илә мүдафиә едир, гоча тәкә будрәјир, бир анда гана булашыр, өзүндән күчлүнүн гаршысында таб кәтирә билмир...

Охучу истәр-истәмәз һәјатдакы Сәттарзадә илә Мустафанын вәзијјәтини, агибәтини хатырлајыр, ики характери үзләшдирир.

Тәбии тәсвир олунан бу һадисәләр ичәрисиндә мүәллиф һәр фүрсәтдән истифадә едиб өз гәһрәманыны данышдырыр, дахили монологлар тәдричән Мустафанын мә'нәви аләмини ачыр. О, олуб-кечән әһвалатлары јада сала-сала, онлара мүнасибәтини билдирә-билдирә бир инсан кими јүксәлир. Кимәсә һәдијјә апармаг үчүн тәбелијиндә олан әмәкдашы гадаған олунмуш чејран овуна көндәрән Чәббарзадә ешидәндә ки, Мустафа үч күндүр овдан гајытмајыб, мәсәләнин үстүнүн ачылмамасы үчүн үрәјиндә онун өлүмүнү арзулајыр, беләликлә, ики мә'нәвијјат, ики әхлаг үз-үзә дајаныр, даһа онларын мүәјјән һадисәләр ичәрисиндә гаршылашдырылмасына еһтијач галмыр.

Лилли-гамышлы кәлдә күнәшә сары кедәндә анчаг Мустафа өлүмүн ағзындан хилас олур... Мәһз кәләчәјин бу ишыглы јолунда шәр, бәдлик чох сөнүк, кәләчәкенз көрүнүр.

Ејни мөвзу, ејни мөвзу, анчаг проб-

лемин ајры-ајры сәнәткарлыг мөвгеләриндән һәлли.

* * *

Һаггында данышдығымыз илдә журналда әдәбијјатшүнаслыға даир 23, мүасир әдәбијјат һаггында 7 мәгалә кәшр олунмушдур. Ресензијаларын сајы 17-дир. Бунларын 7-си әдәбијјатшүнаслыг әсәрләринә һәср едилмишдир.

Әкәр чари әдәбијјатын проблемләриндән бәһс едән 7 мәгаләнин 2-нин тәнгидә, 1-нин бәдии дилә аид олдуғуну нәзәрә алсаг, онда журналын чох еһтијач дујулан мүасир бәдии әдәбијјатын мәсәләләринә мүдахиләсинин нә вәзијјәтдә олдуғуну тәсәввүр етмәк чәтин дејилдир. Әлбәттә, мәсәлә тәкчә кәмијјәтдә дејил. Амма дәрч едилән мәгаләләрин мөвзу әһатәси көстәрир ки, бунларла мүасир әдәбијјатын инкишафына тә'сир көстәрмәк вәзифәсини јеринә јетирмәк мүшкүлдүр.

Журналын әдәбијјатшүнаслыг проблемләрини кениш вермәсинин објектив сәбәбләри вардыр. Республикамызда классикләримизлә әлагәдар кечирилән тәдбирләрә, јубилејләрә, һабелә јени тәдгигатларын нәтичәләринә, шифаһи халг әдәбијјатына һәср олунмуш мәгаләләрдә әдәбијјат тарихимизин мүхтәлиф актуал мәсәләләри ишыгландырылмышдыр. «Тәнгид вә әдәбијјатшүнаслыг», «Сәрһәдсиз сөз сәрвәтимиз», «Ахтарышлар, тапынтылар», «Фактлар, јозмалар», «Әдәби әлагәләримиз» рубрикалары алтында верилән бу мәгаләләр охучуларымызы әдәби ирслә, бу саһәдә апарылан јени тәдгигатларла, алимләримиз арасында давам едән елми-нәзәри мүбаһисәләрлә, тапынтыларла, әдәби әлагәләримизлә таныш едир. Чаван әдәбијјатшүнасларын да чап едилән мәгаләләри үмумиликдә јахшы тә'сир бағышлајыр, әдәбијјат тарихинин тәдгигат һүдудларынын кенишләндирилмәсиндә онларын сәмәрәли фәалијјәти ајдын һисс олунур. Чәнуби Азәрбајчанла әлагәдар верилән мәгалә вә материалларын әһәмијјәти хүсуси гејд олунмалыдыр. Араз чајынын о бири саһилиндә, минбир мүсибәтин ичиндә вәтәнпәрвәр бир әдәбијјат јараныр ки, ону арамсыз, јүксәк сәвијјәдә, ардычыл шәкилдә тәблиғ етмәк вә јајмаг ән вачиб мәсәләләрдән биридир. Бу чәһәтдән халг јазычысы Мирзә Ибраһимовун һазырда Чәнуби Азәрбајчандакы әдәби һәрәкатын тәһлилинә һәср етдији «Чәнуб совгаты» мәгаләси өз мәзмун кенишлији, факт зәнкинлији вә әдәби фикримизә кәтирдији јенилијилә мүасир Чәнуб әдәбијјатына илк дәфә фәал елми мүдахиләсилә хүсуси әһәмијјәтә маликдир. Үмумијјәтлә, журналда әдәбијјатшүнаслыг бөлмәсинин мигјасы јахшы тә'сир бағышлајыр, республикамызда сон дөврдә классик ирс

ијј ... ихимизә кестәрилән диггәтлә һәмаһәнк сәсләнир, һаләчәкдә дә бу истигамәти ејни сәвијјәдә давам етдирмәк мәгсәдәујғундур. Бунунла белә, журнал билаваситә онун профилли илә о гәдәр ујғун олмајан, сырф әдәбијјатшүнаслыг органларына аид олан, анчаг бөјүк тәдгигатла мәшғул охучуну чәлб едән материаллар да чап едир.

Әдәбијјатшүнаслыг проблемләринин ишыгландырылмасында республикамызын 25-дән артыг танынмыш алими вә чаван әдәбијјатшүнасы иштирак етмишдир. Бәс бу рәгәмин мугабилиндә республиканын тәнгидчиләринин гүввәсиндән нечә истифадә олунмушдур? Јахшы олунмамышдыр!

Ил әрзиндә журналда мүасир әдәбијјатымызын проблемләринә һәср едилән 7 мәгаләнин 8 мүәллифи вардыр. Бунларын да бири јазычы, бири дилчи, бири исә тарихчидир. Професионал тәнгидчи-мүәллиф һеј'әтинин азлығы журналын әдәби просесин чанлы, зәрури проблемләринә мүрачиәт етмәсини, бу проблемләрә фәал, чохсаһәли мүдахиләсини мәһдудлашдырмышдыр.

Јашар Гарајевин «Драматуркијанын ахтарышлары» мәгаләси, Араз Дадашзадә илә бирликдә тәнгидимизин вәзијјәти барәдә диалогу, Елчинин «Уман јердән күсәрләр» вә Һәсән Гулијевин «Ахтарыш стратекијасы вә онун һүдудлары» мәгаләләри, Иса Һүсејновла Әбүлфәз Рәһимовун «Мәшһәр» романы әтрафында мүбаһисәси мүасир Азәрбајчан совет әдәбијјатынын вә тәнгидинин мәсәләләринин мүасир әдәби фикримиз сәвијјәсиндә тәһлили, мараглы елми нәтичәләри илә диггәти чәлб едир. Тофиг Һачыјевин «Бәдии дилин ше'р вә нәср ладлары» мәгаләси нәср дили илә ше'р дилинин гаршылыглы тә'сири мәсәләсинә һәср олунмушдур.

Бу сијаһынын өзү, тәсдиг едир ки, мүасир әдәби тәчрүбәнин ирәли сүрдүјү онларча проблемин һәллинә, тәдгигинә олан бөјүк еһтијач бахымындан журналын тәнгид бөлмәсинин проблематикасы нечә касыб вә әһатәсиздир.

Бу тәнгиди мәгаләләрдә бә'зи әдәби проблемләрин гојулушунда бизә мүбаһисәли көрүнән мәгамлар вар ки, бир нечә сөз дә бу барәдә демәк истәјирик.

Тәнгидчи Вагиф Јусифлинин «Сәнәткар мөвгеји вә әдәби гәһрәман» мәгаләси актуал бир мөвзуја һәср олунмуш вә тәнгидчинин башга мәгаләләри кими бә'зи елми нәтичәләрилә хош тә'сир бағышлајыр. Анчаг мәгаләдә бизә мүбаһисәли көрүнән фикирләр дә вардыр.

Мәгаләнин әввәлиндә охујуруг: «Публисистик тон, јүксәк патетик чағырыш, сәфәрбәрлик әһвал-руһијјәси, бирбаша идејанын өзүндән доған сәнәткар тенденсијасы сосиализм реализминә хас олан әсәрләрин әсас мәзијјәтидир».

Бәдии әсәрдә сәнәткар мөвгејини ашкарлашдыран бу компонентләри садалајандан сонра мүәллиф 60—70-чи илләр нәсрини бу бахымдан тәһлил едир вә бахыб көрүрсән ки, бурада онун мәгсәди, һеч дә «сосиализм реализминин мәзијјәти» кими гијмәтләндирдији кејфијјәтләри мејдана чыхармаг, тәсдиг етмәк дејилмиш. Тәнгидчинин бүтүн чидд-чәһди буну сүбут етмәкдән ибарәт олмушдур ки, 60—70-чи илләр нәсринин бә'зи нүмунәләриндә сәнәткар мөвгеји проблеминин нәзәријјәсини әсасландырсын, јә'ни сүбут етсин ки, сәнәткар мөвгеји бәдии әсәрдә «кизли» јолларла да ашкарланыр, онун тәһлил үчүн сечдији әсәрләрдә бирбаша тенденсијанын јохлуғу онларда сәнәткар мөвгејинин јохлуғу демәк дејилдир. Бу фикрини даһа да әсасландырмаг үчүн мүәллиф јазыр ки, «...елә бир әсәр тапмаг олмаз ки, орада бу мөвге (сәнәткар мөвгеји—К. Т.) ашкарланмасын».

Онда белә тәбии бир суал доғур: мүәллиф тәһлил етдији әсәрләри сосиализм реализми методунда јазылмыш әсәрләр һесаб едир, ја јох? Ахы, мәгаләдә бу әсәрләрин һеч бириндә ситатда садаланан кејфијјәтләрин варлығындан сөһбәт кетмир. Мүәллиф бәдии әсәрләрдә сәнәткар мөвгејинин һансы «кизли», «өртүлү» јолларла ашкарлана билмәси јолларыны тәдгиг едир?

Нечә ола билир ки, сәнәткар мөвгејиндән данышасан, мүсбәт гәһрәман проблеминә тохунмајасан?! Елә бил тәнгидчи «мүсбәт гәһрәман» сөзүнү терминләр сијаһысындан чыхардыб, «әдәби гәһрәман», «мүсбәт сурәт» терминләрилә әвәз едиб. Мүсбәт гәһрәман барәдә сөһбәт ачан тәнгидчиләрә исә мүнасибәти јахшы дејил. Нијә? Она көрә ки, онун үстүнлүк вердији, бир чүр, бир нөв әдәбијјат вар, о әдәбијјатда мүсбәт гәһрәман јохдур: она көрә ки, әдәби просесә о бүтөвлүкдә нәзәр сала билмир, мүсбәт гәһрәманы олан әсәрләрдә исә сәнәткар мөвгеји «кизли» јолларла јох, бирбаша тенденсија јолу илә ашкарланыр. Одур ки, мәгаләнин лап башланғычында истигамәтверичи нәзәри мәнбә кими кәтирилән ситат көјдән асылы бир вәзијјәтдә галыр.

60—70-чи илләр нәсринин бүтүн истигамәтләринә ејни објективликлә јанаша билмәјән тәнгидчи Рәһим Әлијевлә мүбаһисәсиндә дә сәнәткар мөвгејиндән данышдығы һалда, өз тәнгиди мөвгејини лазымынча мүдафиә едә билмир.

Рәһим Әлијевин «истe'дадын һәја-

н өзүндән доған сә-
асы сосиализм реа-
ч әсәрләрин әсас мә-

санәткар мөвгејинин
бу компонентләри са-
мүәллиф 60—70-чи
бахымындан тәһлил
көрүрсән ки, бурада
н дә «сосиализм реа-
әтм» кими гијмәтлән-
тләри мејдана чыхар-
к дејилмиш. Тәнгид-
дд-чәһди буну сүбут
олмушдур ки, 60—
ринин бә'зи нүмунә-
мөвгеји проблеми-
з әсасландырсын, јә'-
ки, сәнәткар мөвгеји
нали» јолларла да
н тәһлил үчүн сеч-
бирбаша тенденсија-
арда сәнәткар мөвге-
мәк дејилдир. Бу
әсасландырмаг үчүн
ки, «...елә бир әсәр
орада бу мөвге (сә-
К. Т.) ашкарланма-

н бир суал доғур: му-
дији әсәрләри сосиа-
четодунда јазылмыш
р, ја јох? Ахы, мә-
рин һеч бириндә си-
кејфијјәтләрин вар-
кетмир. Мүәллиф
сәнәткар мөвгејинин
«өртүлү» јолларла
си јолларыны тәдгиг

ки, сәнәткар мөвге-
, мүсбәт гәһрәман
маjасан?! Елә бил
т гәһрәман» сөзүнү
асындан чыхардыб,
, «мүсбәт сурәт»
з едиб. Мүсбәт гәһ-
бәт ачан тәнгидчилә-
ти јахшы дејил. Ни-
онун үстүнлүк вер-
р нөв әдәбијјат вар,
мүсбәт гәһрәман
ки, әдәби просесә о
сала билмир, мүс-
ан әсәрләрдә исә сә-
кизли» јолларла јох,
ија јолу илә ашкар-
тәгаләнин лап баш-
гамәтверичи нәзәри
рилән ситат көјдән
јәтдә галыр.
әр нәсринин бүтүн
ејни објективликлә
тәнгидчи Рәһим Әли-
ндә дә сәнәткар мөв-
ры һалда, өз тәнги-
мынча мүдафиә едә-

н «исте'дадын һәја-

тимнија» мәгаләсиндә кәнддән јазан јазычыларын һекајәләриндән бәһс олунур. Тәнгидчи чаван насирләрә мәсләһәт көрүр ки, кәнди кениш планда, һәртәрәфли, мигјаслы тәсвир етмәк, сурәтләр даирәсини кенишләндирмәк лазымдыр. Әкрәм Әјлисли насриндән кәлән мотивләри тәкрар етмәк, кечмишин бир мәрһәләсинин тәкрарына апарыб чыхарар. Мәгаләдән ашағыдакы парчалара диггәт јетирәк: «Нәдәнсә сон ики-үч илдә нәсримиздә балача, көврәк, көмәксиз, јалныз һиссләр сәнијјәсиндә јашајан инсан сурәтләринә, онларын «ағрыларына», «әзабларына» мараг артмышдыр. Белә гәһрәманлы әсәрләр бир-бирини тәкрар едир, һәјата, инсанлара јазычы бахышындакы ејни заиф нөгтәјә ишарә едир».

«Белә әсәрләрин сәчијјәви хүсусијјәти одур ки, онларын гәһрәманлары шәхси, психоложи, интиман чизкиләрдән чох һиссләри вә емосијалары, јәни ағрылары бахымындан тәсвир едилирләр. Онларын нәзәриндә «инсан ағрылары» әдәбијјат үчүн ән лајигәтли, ән бөјүк мөвзудур...». «Амма наср әсәри анчаг инсан изтирабларыны вә һиссләрини тәсвир етмәк нијјәтилә гијмәтли ола билмәз».

«Инсан ағрысы әдәбијјатда өз сәбәби вә маһијјәтилә мә'налыдыр».

«Гәһрәманлары хырда, санбалсыз олан әсәрләрин чохунда һәјат материалы да касаддыр. Бу исә тәсадүфи дејилдир вә бә'зи кәнч јазычыларда һәјат материалынын, һәјат билијинин, јазычы дүнјабахышынын дарлығы вә дајазлығы илә бағлыдыр».

Көрүндүјү кими, мәгалә әсасән дүзкүн мөвгедән јазылмышдыр. Мүәллиф, үмумијјәтлә, әдәбијјатда ағрынын тәсвиринин әлејһинә кетмир вә ачыг дејир ки, бәдии әсәр «анчаг инсан изтирабларыны» тәсвир етмәсилә гијмәтләндирилә билмәз. Вагиф Јусифли еһтијатла вә гисмән дөгиг дејилмиш бу фикрә гаршы өз чавабында «инсан ағрылары»нын тәсвири нә вахтдан әдәбијјат үчүн јасаг е'лан олунмушдур?—суалыны гојур вә әдәбијјатда «ағры» проблеминин шәрһини верир.

Мәгаләдән өјрәнирик ки, демә дүнјанын Толстој, Чехов, Мирзә Чәлил кими бөјүк сәнәткарлары, совет әдәбијјатынын Н. Думбадзе, Ч. Ајтматов, И. Һүсејнов кими нүмајәндәләри инсан ағрысыны тәсвир едән јазычылардыр. Һәјаты јох, «инсан ағрысыны», сонра өјрәнирик ки, демә, «ағры» әдәбијјатын ајрыча «тематикасы» имиш. Бәс онда «севинч тематикасы» нијә олмамалыдыр? Бәс инсан һиссләринин бу тәрәфинә нијә белә лагејдлик көстәрилир? Чох ајдын һисс олунур ки, нәјисә мүдафиә етмәкдән өтрү мүәллиф тәнгидчи јолдашынын фикрини тәһриф едәрәк, мәсәләни сон нәтиҹәјә чатдырмаг истәјирмиш, демәк истәјирмиш ки, «инсан әзабы», «инсан ағрысы» чидди әдәбијјатын мөвзусу ола биләр. Әлбәттә ола биләр вә буну сүбут етмәјә һеч бир еһтијач јохдур. Анчаг билмәк лазымдыр ки, әсл чидди әдәбијјат һәјаты әкс етдирир, бу, сәнәтин әлифбасыдыр, һәјат исә тәк ағрыдан ибарәт дејил вә бөјүк бир халгын әдәбијјатыны «инсан ағрысыны», «инсан әзабыны» тәсвир етмәјә јөнәлтмәк јанлыш мөвгедир.

Вагиф Јусифли бир чох елми-нәзәри, әдәби просеслә бағлы мараглы мәгаләләрин мүәллифидир. О, әдәби просесә биртәрәфли, бир аз да субјектив мүнасибәт бәсләмәкдән узаглашса, шәксиз, даһа чох фајда верә биләр.

Бизә белә кәлир ки, бугүнкү тәнгидин әсас чәтинликләриндән бири јазычы вә мүасир һәјат проблемләринин һәллиндәки мүрәккәбликлә бағлыдыр; һәјат, чәмијјәт, дүнја һадисәләринин, халг талејинин бир чох вачиб мәсәләләринин, јәни инсанын мә'нәви аләминдәки әсаслы дәјишикликләрин бөјүк мигјасда бәдии әдәбијјата нечә кәтирилмәси барәдә аз дүшүнмәси, үмумән, һәјатын өзүнә мүдахиләсинин зәифлијидир. Тәнгид чох заман һәјатын әдәби просес гаршысында ирәли сүрдүјү актуал проблемләрдән сырф-нәзәр едәрәк анчаг бәдии әдәбијјатын өзүнүн мөвзулары илә мәшғул олур, бу исә онун бәдии јарадычылығын чәтинликләрини вахтында үзә чыхармаг имканларыны хејли мәһдудлашдырыр.

Јеткин сосиализм вә елми техники тәрәгги дөврүнүн јени инсаны һәртәрәфли—дахили дүнјасы, әлагәләри, дүнјакөрүшү илә бирликдә чанландырмаг саһәсиндә јазычыларымызын гызғын ахтарышлар апардыглары бир заманда, мүсбәт гәһрәман проблеминин мүхтәлиф аспектләринин нәзәри, методоложи шәрһинә бөјүк еһтијач дујулур. Белә күман едирик ки, һәјат материалыны әсас көтүрәрәк тәнгидин зәнкин нәзәри арсеналынын тарихи тәчрүбәсинин көмәјилә, анчаг сәбрлә, һөвсәлә илә гәһрәман ахтарышлары просесинә мүәјјән истигамәт вермәк олар, бу барәдә јазычыларымыза мүәјјән јардым әли узатмаг олар. Чүнки әдәбијјаты кичик мәнфи сурәтләр башына көтүрүб, онларла дөврүн апарычы мејлләринин бәдии һәллини вермәк чәтиндир, белә сурәтләр чох заман бөјүк әдәбијјатын бәдии типләринә чевриlә билмирләр, әдәби просесин сүр'әтли ахынында көрүнмәз олур, тез дә унудулурлар.

Журналын «Китаблар, рә'јләр» рубрикасында мүасир әдәбијјатын вә елми-нәзәри фикрин әсасән нанлијјәт-

[illegible]

ләри тәблиғ олунур. Бурада мә'рифләндиричи ресензијаларла јанашы А. Һүсејновун «Нәсрин тәкамүлү вә тәнгидин мүшаһидәләри», Ширидди Алышановун «Милли реализмин типолокијасы», А. Мәммәдовун «Низами һаггында јени тәдгигат», Ә. Ахундовун «XVIII әср Азәрбајчан лирикасынын тәдгиги», Назиф Гәһрәманорун «Ушаглыгдан јеткинлијә гәдәр» кими нәзәри тәһлил профессионаллығы илә сечилән, бәдии вә нәзәри фикрин һәртәрәфли — һәм мүсбәт, һәм зәиф тәрәфләрини арашдыран мәгалә типлиреј'ләр дә нәшр едилмишдир.

Башга рубрикаларын да мөвзуча кенишләндији һисс олунур, «Дүнја әдәбијјаты», «ССРИ халглары әдәбијјаты», «Совет әдәбијјаты классикләри», «Публисистика», «Мәдәни мечмуәмиздән» бөлмәләриндә марағлы, охучунун әдәби, мәдә-

ни, тарихи билик даирәсини кенишләндирән материаллар чап олунур. Лакин журналда әдәби информасијә вә әдәби хроника материалларынын чапына аз әһәмијјәт верилир. Әдәби һәјатла бағлы бир чох мүһүм рәсми сәнәдләр, Үмумиттифаг вә республика мигјасында кечирилән тәдбирләрин хроникасы журнал сәһифәләринә чыхмыр.

«Азәрбајчан» журналы республикада һәмишә ән нүфузлу әдәби-бәдии орган олмуш, кечдији 60 иллик јолда онун көзәл ән'әнәләри јаранмышдыр. О, јеканә ән һәчмли орган кими әдәби просеси даһа кениш шәкилдә тәмсил едәрәк өз истигамәтләндиричи хидмәтилә сечилмишдир. Һазырда журналын гаршысында бу бөјүк ән'әнәләри доғрулда билмәк, чох тәләбкар мүасир охучунун идеја-естетик тәләбләрини едәјә билмәк кими вәзифәләр дурур.

ӘКБӘР АҒАЈЕВ:

— Әзиз јолдашлар! Бу хитабәт күрсүсү мүгәддәсдир, о мә'нада ки, бу салонда, һәмин бу хитабәт күрсүсүндән вахтилә бизим бир чох көркәмли сәнәткарларымыз чыхыш етмиш, әдәбијјат вә инчәсәнәтимизин бир сыра јарадычылыг проблемләрини мүзакирә етмишләр, сонракы нәсил үчүн — бизим үчүн мүәјјән ән'әнә гојуб кетмишләр. «Азәрбајчан» журналы да бизим үчүн мүгәддәсдир, чүнки о бизим журналлар арасында ән санбаллы, ардычыл чыхан, өз симасы олан әдәби-бәдии журналдыр. Онун сәһифәләриндә һәмишә, демәк олар ки, әдәбијјатымызын бүтүн жанрларында јаранан ән дәјәрли вә диггәтәлајиг әсәрләр илк дәфә чап олунуб охучулара чатдырылыр, ән көзәл поетик нүмунәләр, нәср вә драм әсәрләринин илк орижинал мәтни бу журналын комплектләриндәдир. Әдәбијјатымызла, јарадычылыг аләминдә кедән просеслә охучу күтләси арасында ардычыл әлагәнин ән лајагәтли васитәләриндән бири «Азәрбајчан» журналыдыр. О, дөврүмүзүн, партијамызын идеоложи хәттинин, Ленин идејаларынын, коммунизм идеалларынын тәблиғиндә, күтләләр арасында тәблиғиндә хејли иш көрмүшдүр, фәал чалышмышдыр.

Елә буна көрә дә «Азәрбајчан» журналынын истәр бир иллик фәалијјәти, истәрсә дә үч вә ја беш иллик фәалијјәти һаггында сөһбәт кедәндә биз һамымыз бөјүк мәс'улијјәт һисси илә јанашы, дәрин бир рәғбәтлә гулаг асырыг. Чүнки «Азәрбајчан» бизим ичтимаи һәјатымызын күзкүсүдүр, әдәби һәјатымызын күзкүсүдүр, онун һаггында данышмаг, сөһбәт ачмаг — ичтимаи һәјатымыз һаггында данышмаг, әдәбијјатымызын мүасир јарадычылыг мәсәләләриндән данышмаг, сөһбәт ачмаг демәкдир. Бу журналын һәр ҹәһәтдән даһа јахшы чыхмасы үчүн әлимиздән кәләни әсиркәмәмәлијик, онун мүзакирәсиндә дә фәал иштирак етмәлијик. Бу бизим борчумуздур, вәзифәмиздир.

Журнал һаггында К. Талыбзадәнин мә'рузәси әһатәли иди, диггәти ҹәлб едәҹәк әсас мәсәләләри бизим нәзәримизә чатдырды. Бунунла бирликдә журналын кәләҹәк фәалијјәтинин јахшылашмасы үчүн бә'зи мәсәләләри вә тәклифләри нәзәрә чатдырмағы лазым билирәм. Чүнки бунлар елә мәсәләләрдир ки, бүтүнлүкдә журналын јарадычылыг ән'әнәләри илә вә әдәбијјатымызын мүасир проблемләрилә јахындан бағлыдыр.

Дејилмәси лазым кәлән биринчи мәсәлә журналын өз әдәби истигамәти мәсәләсидир. Әлбәттә, мәтбуатымызын вә һәр бир чап органынын партијалы истигамәти, мөвгеји, үмумхалг ишинә хидмәти бүтүнлүкдә мә'лумдур. Бунунла јанашы, әдәби журналын, јарадычылыг органынын өз хүсусијјәтләри дә кәрәк унудулмасын. «Азәрбајчан» журналынын индики һалда әсас хүсусијјәтләриндән бири мәһз одур ки, санбаллы бир журнал кими әдәбијјатымызын бүтүн жанрлары, формалары, һадисәләри илә мәшғул олур; әдәби һәјатымызын мүасир мәрһәләсиндә елә мүһүм бир јарадычылыг һадисәси ола билмәз ки, журнал она экс-сәда вермәсин, она мүнасибәтини билдирмәсин. Бу мә'нада журна-

ик даирәсини ...
чаллар чап олунур
а әдәби информасијә
ча материалларынын
ијјәт верилир. Әдәби
ир чох мүһүм рәсми
иттифаг вә республика
ирилән тәдбирләрин
чап сәһифәләринә чых-

журналы республика-
нүфузлу әдәби-бәдии
дүнјн 60 иллик јолда
әнәләри јаранмышдыр.
чилн орган кими әдә-
ҹениш шәкилдә тәм-
истигамәтләндиричи
илимишдир. Һазырда
ысында бу бөјүк ән'-
да билмәк, чох тәләб-
нун идеја-естетик тә-
билмәк кими вәзифә-

ӘКБӘР АҒАЈЕВ:

анышмаг, сәһбәт ач-
һәјатымыз һаггын-
әдәбијјатымызын муа-
иг мәсәләләриндән да-
ачмаг демәкдир. Бу
чәһәтдән даһа јахшы
тимиздән кәләни әсир-
чун мүзакирәсиндә дә
тмәлијик. Бу бизим
зифәмиздир.
ында К. Талыбзадә-
әһатәли иди, диггәти
ас мәсәләләри бизим
тырды. Бунунла бир-
кәләҹәк фәалијјәти-
асы үчүн бә'зи мәсә-
фләри нәзәрә чатдыр-
ирәм. Чүнки бун-
әрдир ки, бүтүнлүкдә
дычылыг ән'әнәләри
ымызын мүасир проб-
иидан бағлыдыр.
зыны кәлән биринчи
н өз әдәби истигамәти
бәттә, мәтбуатымызын
органынын партијалы
геји, үмумхалг ишинә
үкдә мә'лумдур. Бу-
әдәби журналын, јара-
лынын өз хүсусијјәтлә-
удулмасын. «Азәрбај-
ын индики һалда әсас
дән бири мәһз одур
р журнал кими әдә-
бүтүн жанрлары,
исәләри илә мәшғул
тымызын мүасир мәр-
мүһүм бир јарадычы-
ла билмәз ки, журнал
рмәсин, она мүнасибә-
ин. Бу мә'нада журна-

... индики әдәбијјатымызда чох универсал, габагчыл вә апарычы ролу вардыр вә журнал кәрәк бу хүсусијјәтини унутмаја. Әввәлләр белә иди: бурада тез-тез баш мәгаләләр, редаксија мәгаләләри верилирди, онун сәһифәләриндә Азәрбајҹан совет јазычыларынын ичтимаи вә јарадычылыг һәјаты илә, республикамызын, бүтүн өлкәнин вә дүнјанын ичтимаи, сијаси-мәдәни һәјаты илә бағлы материаллар чап олунурду. Бу материаллар, хүсусән, журналын баш мәгаләләри мәһз журналын әдәби истигамәтини ајдын көстәрирди; биз көрүрдүк ки, журнал бизи нәјә вә һараја чағырыр, билирдик ки, ән јахын заманда әдәбијјатымызын һансы саһәсиндә, һансы мәсәләјә, һансы проблемләрә диггәти артырмаг, һансы гүсура гаршы мүбаризә апармаг лазымдыр.

Мән чох тәәссүф һиссилә гејд етмәк истәјирәм ки, журнал сон илләрдә өзүнүн бу ән көзәл вә фајдалы ән'әнәсини итирмишдир, журналда баш мәгаләләр, ајры-ајры јарадычылыг мәсәләләринә һәср олунмуш редаксија мәгаләләри верилмир. Тәклиф едирәм ки, журналын редаксијасы, хүсусән онун баш редактору Әкрәм Әјлисли јолдаш өз кәләҹәк фәалијјәтиндә бу мәсәләјә диггәти артырсын, бу ән'әнәни давам етдирсин.

Икинчи мәсәлә олараг ону гејд етмәк истәрдим ки, индики һалында журналын публисист тону бир гәдәр зәифләмишдир, ону күчләндирмәјә еһтијаҹ вардыр. Публисист тон, әслиндә, журналын тәнгид, әдәбијјатшүнаслыг вә үмумијјәтлә, нәзәри бөлмәсиндә даһа чох һисс олунмалыдыр. Бунун бир әһәмијјәти одур ки, нәзәри вә тәнгиди мәгаләләрдә мүгајисәли материал, фактлар чохалар, мүлаһизәләрин дејилмәсинин вә ифадәсинин өзүндә усталыг күчләнәр, мүзакирә вә мүбаһисә үчүн кениш јол ачылар, тә'риф үчүн дә, тәнгид үчүн дә тутарлы әдәби-нәзәри бүнөврәнин зәрурилији, објективлијин зәрурилији, әдаләтин, хејирхаһлығын зәрурилији мејдана чыхар, зәиф әсәр, ортабаб јазылар тә'рифләнмәз, һәгиги исте'дад исә көлкәдә галмаз.

Публисист тонун, совет журналистика гәләминин мүбариз сәнәткарлыг руһунун журналда күчләндирилмәсинин икинчи мүһүм бир ҹәһәти дә вар: бу саат елә бир заманәдә, елә бир дөврдә јашајырыг ки, һеч кәс өлкәнин вә бүтүн дүнјанын үмуми инкишафындан тәҹрид олуна билмәз, һеч кәс мәһдуд бир даирәјә сығыныб јалныз өз газанында гајнаја билмәз. Республикамызын һәјаты бүтүнлүкдә өлкәмизин һәјаты илә, дүнјанын инкишафы илә бағлыдыр, сон он ил әрзиндә республикамызын үмуми сүр'әтли јүксәлиш аддымлары Үмумиттифаг мигјасында вә бүтүн өлкәмизин инкишафы фонунда даһа көзәл вүс'әт кәсб едир. Өлкәмиз дә бүтүн дүнја илә бағлыдыр. Нәзәри аләмдә, әдәбијјат вә инҹәсәнәт аләминдә, идеоложија саһәсиндә дә бүтүн дүнјада баш верән һадисәләри кәрәк бизим охуҹулар билсин, журналын охуҹулары кәрәк бу һадисәләрдән хәбәрдар олсунлар. Охуҹуларымыз кәрәк билсин ки, идеоложи мүбаризәдә, әдәби-естетик мүбаризәдә ким кимә гаршыдыр, мүртәҹе буржуа вә империалист даирәләрә хидмәт едән әдәбијјатын маһијјәтини, онун халга зидд мәзмун вә идејасыны ардычыл ифша етмәк лазымдыр. Бах, «Азәрбајҹан» журналынын публисист тону, сәвијјәси, јүксәк нәзәри вә журналист ән'әнәси бурада лазымдыр, бу мәсәләдә өз ролуну ојнамалыдыр. Биз бураја бејнәлхалг вәзијјәтдәки кәркинлији, өлкәмизин сүлһ уғрунда апардығы ардычыл мүбаризәни дә әлавә едиб демәлијик ки, журнал кәрәк өзүнүн публисистика ән'әнәсини 20-ҹи вә 30-ҹу илләрдә олдуғу кими, Бөјүк Вәтән мүһарибәси дөврүндә олдуғу кими дирчәлтсин, үмумхалг ишинин хидмәтинә, сүлһ уғрунда мүбаризәмизин хидмәтинә версин.

Бу иши көрмәк вә тәшкил етмәк үчүн журналын редаксијасы харичи дилләри биләнә, журналист гәләми олан кәнҹ әдәби гүввәләри өз әтрафында ҹәмләмәлидир, онлара көмәк етмәлидир.

Үчүнҹү бир мәсәләни мүгајисәли сурәтдә изаһ етмәк истәјирәм. Мән журналдакы поетик нүмунәләри ардычыл охујурам вә кәнҹ шаирләрин неҹә инкишаф етдијинә диггәт едирәм. Дејим ки, «Азәрбајҹан» журналында лирика ады алтында ше'рә чох јер верилир. Әлбәттә, ше'р әдәбијјатын көзәл бир формасыдыр, лирик ше'р исә ән дадлы бир шәрбәт мисалындадыр, ҹәмијјәт үчүн дә фајдалыдыр, әдәбијјатымызын үмуми инкишафында да лириканын јери бөјүкдүр. Лакин бурада бир ҹәһәтә кәрәк диггәт јетирилсин: һәр ше'р һәлә лирика дејил вә бүтүнлүкдә поезијамыза да дахил ола билмир. Журналда ше'р чох верилир, амма бу ше'рләрин арасында һадисәјә чеврилә билән, дилләр әзбәри олан, мәсәлән, дејәк ки, М. Мүшфигин «Оху, тар...» вә ја Сәмәд Вурғунун «Азәрбајҹан» ше'рләри кими, Сүлејман Рүстәмин вә ја Р. Рзанын бир чох кениш јајылмыш көзәл ше'рләри кими нүмунәләр вармы? Һәр илин һәр нөмрәсини демирик, һеч олмазса бир иллик комплектиндән дилләр әзбәри олан, поетик һадисәјә чеврилән бирҹә ше'р галсајды, јенә јахшы оларды, амма галмыр. Ону да дејәк ки, лирик ше'р-

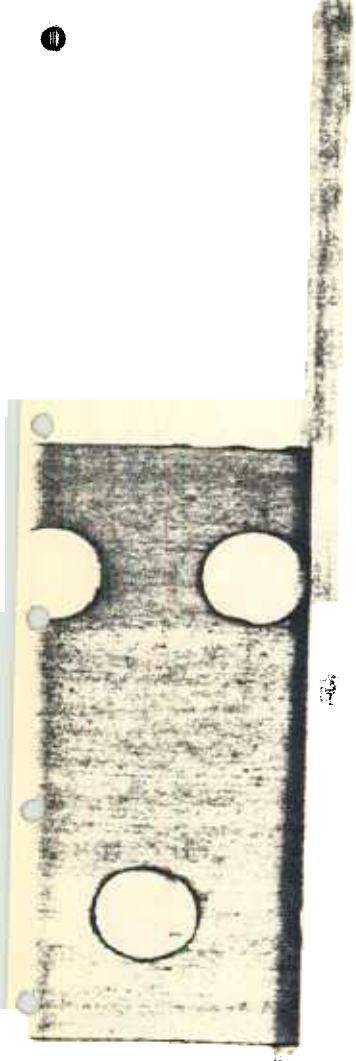

ләрин журналдакы мәнзәрәсиндә сијаси лирика чох сөнүк көрүнүр, фәрди характерли һиссләрин вә ја үмуми тәбиәт мәнзәрәләринин вариасијалары, нәһајәт, мәһәббәт лирикасына бәнзәдилән тәрәннүмләр журналдакы ше'рләрдә әсас јери тутур, сијаси лириканын әмсалы исә хејли зәифдир. Азәрбајчан совет поезијасынын ән көзәл ән'әнәләриндән олан сијаси лириканы журналда күчләндирмәк зәруридир.

Журналда поезија нүмунәләри арасында епик нүмунәләрин азалдығыны да гејд етмәмәк олмаз. Ше'рин чохлуғу гаршысында епик хәтт үмумијјәтлә зәифләмишдир. Журналда, һаггында данышылан илин нөмрәләриндә поемалар јохдур вә үмумијјәтлә, ше'р баш алыб кедир, һәјатымызда баш верән һадисәләрин кениш епик мәнзәрәсини верән ири һәчмли поетик әсәрләр исә јохдур. Журнал бу мәсәләјә она көрә фикир вермәлидир ки, әдәбијјатымызын һәр бир жанр вә ја формасында јаранмыш вәзијјәтә мүдахилә едә билсин, лагејд галмасын, өзү тәшкилатчылыг вәзифәсини дә јеринә јетирсин. Ахы, журнал јалныз һазыр олан вә редаксијаја тәгдим олунан әсәрләрин нәшри илә өз фәалијјәтини мәһдудлашдыра билмәз, ејни заманда әдәби просесдә тәшкилатчы кими дә чыхыш етмәлидир, һәм тәблиғат, һәм тәшвигат, һәм дә В. И. Ленинин өјрәтдији кими, тәшкилатчы иши журналын өһдәсинә дүшүр. «Азәрбајчан» журналы әдәбијјатымызын ән јахшы јени әсәрләринин јаранмасы ишиндә тәшкилатчы олмалы, јени мүәллифләрин јетишмәси, јени әсәрләрин јаранмасы уғрунда мүбаризәдә фәал иштирак етмәлидир.

60-чы вә 70-чи илләр инкишаф етмиш сосиализм дөврүнүн әдәбијјатыны јаратмышдыр. Бу дөврүн әдәбијјатыны үмумиләшдирмәк үчүн «Азәрбајчан» журналына тез-тез мүрачиәт етмәли олуруг, лакин е'тираф етмәлијик ки, журналын сон илләрдә чап етдији әсәрләрдә антиподлара, гүсурлара гаршы мүбаризә пафосу күчлүдүр, амма мүасир һәјатымызын нүмунә ола биләчәк мүсбәт чәһәтләрини, мүсбәт гәһрәманларыны көстәрән хәтти, тәсдигләјичи пафосу зәифдир. Мүасир фәһләнин, кәндлинин, мүһәндисин, зијалынын, һәкимин, мүәллимин, тәләбәнин вә башгаларынын мүсбәт образларынын әдәбијјата кәтирилмәси ишиндә журнал јенә дә өз тәшкилатчылыг фәалијјәтини күчләндирсә, јахшы олар.

Биз бу мүлаһизә вә тәклифләри журналын фәалијјәтинин кәләчәкдә даһа да јахшылашмасы үчүн дејирик, чүнки «Азәрбајчан» журналы өз адына вә вәзифәләринә һәр чәһәтдән лајиг олмалы. охучуларымызы бундан сонра да јени әсәрләр вә көзәл бәдии нүмунәләрлә севиндирмәлидир, әдәбијјатымызын һәм нәшри, һәм дә үмуми инкишафы просесиндә өз габагчыл тәблиғатчы вә тәшкилатчы ролуну ојнамалыдыр.

ВАГИФ ЈУСИФЛИ:

— Мән конкрет олараг, журналын тәнгид вә әдәбијјатшүнаслыг шө'бәсинин фәалијјәти барәдә данышмаг истәјирәм. Шө'бәнин ишиндә објектив сәбәбләр үзүндән бир сыра чәтинликләр үзә чыхыр; ән башлыча чәтинлик исә мүасир әдәби кедишатла бағлы мәгаләләрин сајы вә һәм дә кејфијјәти илә бағлыдыр. К. Талыбзадә өз мә'рузәсиндә деди ки, журналын тәнгид вә әдәбијјатшүнаслыг шө'бәси бу саһәдә пассив фәалијјәт көстәрир вә беләликлә, мүасир әдәбијјатымызын мүхтәлиф проблемләри барәдә журналда ајдын, кениш мәнзәрә јаратмаг чох мүшкүлдүр.

Әлбәттә, мүшкүл олар! К. Талыбзадә, Ә. Ағајев, К. Әлибәјова, Ш. Салманов вә гисмән Б. Нәбијев, һәмчинин башга танынмыш тәнгидчиләр редаксија илә әлагә сахламајанда, бизә мүасир әдәби просеслә бағлы јазылар тәгдим етмәјәндә вәзијјәтин нечә мүшкүл олдуғуну баша дүшмәк о гәдәр дә чәтин олмаз. Елә К. Талыбзадәнин өзү «Азәрбајчан» журналында сонунчу дәфә 1974-чү илдә чыхыш етмишдир. Биз дәфәләрлә дикәр һөрмәтли тәнгидчиләрә мүасир әдәби просеслә бағлы мәгаләләр сифариш вермишик (Ә. Мирәһмәдов, Ј. Гарајев, А. Һүсејнов, А. Дадашзадә редаксијамызын тәклифиндән бојун гачырмајыблар), лакин әксәр һалларда тәшәббүсүмүз баш тутмајыб. Тәнгидчиләримизи мүасир әдәби просесин мүхтәлиф проблемләринә аид сөһбәтә, диалога да дә'вәт етмишик. (Бу саһәдә јалныз бирчә тәшәббүсүмүз баш тутмушдур — А. Дадашзадә илә Ј. Гарајевин диалогу).

Мәнә елә кәлир ки, тәнгидчиләримизин өзләри пассивдирләр вә бу һал, үмумијјәтлә, тәнгидимизин әдәби һәјат фактларына мүнасибәтдә гејри-фәаллығыны әкс етдирир. Сон ики илдә нәшријјатларымыз тәрәфиндән онларла зәиф, орта сәвијјәли роман вә повестләр чап олунуб. Бәс нијә тәнгидчиләримиз сусурлар? Гәзет вә

ан» журналы әдәбиј-
јахшы јени әсәрләри-
ишиндә тәшкилатчы
үәллифләрин јетишмә-
ин јаранмасы уғрунда
иштирак етмәлидир.
ки илләр инкишаф
м дөврүнүн әдәбијја-
дыр. Бу дөврүн әдә-
миләшдирмәк үчүн
урналына тез-тез мү-
лурут, лакин е'тираф
урналын сон илләрдә
ләрдә антиподлара, гү-
үбаризә пафосу күч-
үасир һәјатымызын
әчәк мүсбәт чәһәтлә-
һрәманларыны көстә-
ғләјичи пафосу зәиф-
әһләнин, кәндлинин,
ијалынын, һәкимин,
әбәнин вә башгалары-
зларынын әдәбијјата
индә журнал јенә дә
ыг фәалијјәтини күч-
ы олар.
һизә вә тәклифләри
ијјәтинин кәләчәкдә
ашмасы үчүн дејирик,
чан» журналы өз ады-
инә һәр чәһәтдән лајиг
рымызы бундан сон-
рләр вә көзәл бәдин
виндирмәлидир, әдә-
әм нәшри, һәм дә үму-
просесиндә өз габаг-
вә тәшкилатчы ролу-
р.

АГИФ ЈУСИФЛИ:

ү «Азәрбајчан» жур-
у дәфә 1974-чү илдә
ир. Биз дәфәләрлә
тәнгидчиләрә мүасир
бағлы мәгаләләр си-
ик (Ә. Мирәһмәдов, Ј.
сејнов, А. Дадашзадә
тәклифиндән бојун
лакин әксәр һаллар-
з баш тутмајыб. Тән-
мүасир әдәби просе-
роблемләринә аид сөһ-
а дә'вәт етмишик. (Бу
бирчә тәшәббүсүмүз
— А. Дадашзадә илә
алогу).
лир ки, тәнгидчиләри-
ассивдирләр вә бу һал,
гидимизин әдәби һәјат
унасибәтдә гејри-фәал-
дирир. Сон ики илдә
мыз тәрәфиндән он-
орта сәвијјәли роман
чап олунуб. Бәс нијә
из сусурлар? Гәзет вә

журналларымызын сәһифәләриндә «ше'р ахыны», «һекајә јағышы» баш алыб кедир, амма тәнгидчиләр бу фактлара гаршы сон дәрәчә е'тинасыздырлар.

Журналымызын чап етдији мәгаләләр ичәрисиндә әдәбијјатшүнаслыг материаллары да мүһүм јер тутур. Әлбәттә, бунларын ичәрисиндә нисбәтән ашағы сәвијјәлиләри дә вар, биз бу факты инкар едә билмәрик. Ахы, јахшылары даһа чохдур. Шәхсән мәнә чох гәрибә вә тәәччүблү көрүнүр: нијә К. Талыбзадә филолокија елмләри доктору, профессор Ариф Һачыјевин «Шәрг Интибаһы проблеми һаггында» вә «Низами Шәрг-Гәрб Интибаһы контекстиндә» мәгаләләри үзәриндә дајанмады? Ахы, бу мәгаләләр Азәрбајчан интибаһшүнаслығынын јени мәрһәләсини, һәмин проблемә орижинал тәдгигатчы консепсијасыны ифадә едир. Нијә К. Талыбзадә журналымызда — ејни нөмрәдә бир проблем әтрафында мүбаһисә галдыран мүәллифләрин јазыларындан әтрафлы сөһбәт ачмады? Бәлкә дејәјди: журналын бу чүр формадан истифадә етмәси нечә тә'сир бағышлајыр?

Јери кәлмишкән гејд едим ки, журнал бүтүн классикләримизин јубилејләрини лајигинчә гејд етмишдир. «Фактлар, јозмалар», «Ахтарышлар, тапынтылар», «Әдәби әлагәләримиз», «Мәдәни кечмишимиздән» вә с. рубрикалар алтында бир сыра мараглы јазылар чап олунмушдур.

К. Талыбзадә өз мә'рузәсиндә мәним «Сәнәткар мөвгеји вә әдәби гәһрәман» адлы мәгаләми тәнгид етди. Әлбәттә, бу тәнгиддә бир сыра һаглы ирадлар да вар вә мән бунунла разылашырам. Лакин «Сәнәткар мөвгеји вә әдәби гәһрәман» адлы мәгаләм мәним «Мүасир Азәрбајчан нәсриндә конфликт вә характер» мөвзусунда олан намизәдлик диссертасијамдандыр. Јери кәлмишкән гејд едим ки, мән диссертасијадан көтүрдүјүм һәмин јарымфәсли мүәјјән дәјишикликлә мәгалә һалына салмышам. Башлычасы исә нәзәри мүддәалар, әсас принсипләр тамамилә, ејнән диссертасијада олдуғу кимидир. Профессор К. Талыбзадә мәним елми рәһбәрим олмушдур. О, диссертасијаны, еләчә дә «Сәнәткар мөвгеји вә әдәби гәһрәман» јарымфәслини охумуш вә ишә мүсбәт рә'ј верәрәк онун мүдафиәјә бурахылмасыны лазым билмишдир.

Зәннимчә, изаһата еһтијач јохдур...

Тәнгидчи Елчин «Нәсримиздә конфликт вә характер проблеминин тәдгиги» адлы бөјүк бир мәгаләсиндә («Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзети, 7 декабр, 1979). мәним диссертасијам вә еләчә дә «Сәнәткар мөвгеји вә әдәби гәһрәман» адлы јарымфәсил һаггында әтрафлы сөһбәт ачмышдыр. Һәмин мәгаләдән јалныз бирчә фикри бурада ситат кәтирмәји лазым билирәм: «Јазычы мөвгеји мәсәләси әсәрдә әдәбијјатшүнаслыг елминин вә тәнгидин бу күн әлдә етдији нәзәри јүксәклик бахымындан дүзкүн гојулмуш, шәрһ едилмишдир».

Мәгаләдә гојулан мәсәләләр вә тезисләр ајры-ајрылыгда рус вә Азәрбајчан тәнгидчиләринин тәдгигатларында да вар. (Чинкиз Һүсејнов, Леонид Новиченко, Јашар Гарајев, Акиф Һүсејнов вә б.)

Тәнгидчи Рәһим Әлијевлә мәним мүбаһисәм јалныз бирчә мәсәлә әтрафындадыр. О, Вагиф Нәсибин гәһрәманыны (Билалы) «шәхсијјәтсиз» вә «мәзлум» адландырыр. Вә дејир ки, бу чүр гәһрәманлары олан әсәрләрдә инсан даһа чох һиссләри, емосијалары, јә'ни ағрылары бахымындан тәсвир олунур. Рәһим Әлијев фикринә јекун вурараг јазыр: «Инсан ағрысы әдәбијјатда өз сәбәби вә маһијјәти илә мә'налыдыр». Мән бу доғру фикрә һеч дә е'тираз етмирәм. Она е'тираз едирәм ки, тәнгидчи бу фикри В. Нәсибин һекајәсинә сәбәбсиз олараг мүнчәр едир. Чүнки В. тәсвир етдији гәһрәманын ағрысы мәһз өз «сәбәби вә маһијјәти» илә мә'налы көрүнүр.

Сон ијирми илин Үмумиттифаг тәнгидиндә «мүсбәт» вә «мәнфи» гәһрәман терминләри әвәзинә даһа чох «әдәби гәһрәман» термининә мүрачиәт едилир. Вә мәним фикримчә, бу, мәгсәдәујғундур. Чүнки бүтүн мүсбәт кејфијјәтләри «мүсбәт» гәһрәмана, бүтүн мәнфи вә ејбәчәр хүсусијјәтләри исә «мәнфи» гәһрәмана һәвалә еләмәк вә әдәби әсәрләри дә бу «ме'јарла» гијмәтләндирмәк артыг һамыны бездириб вә мән дә һаглы олараг бундан чәкинмишәм.

...Чыхышымы јенә дә тәнгидчиләрә мүрачиәтлә битирмәк истәјирәм: бизә — журнала мараглы әдәби-тәнгиди јазылар кәтирин. Биз мүасир әдәбијјата аид проблем мәгаләләрин интизарындајыг.

БӘКИР НӘБИЈЕВ:

— «Азәрбајчан» журналы мүасир Азәрбајчан әдәбијјатынын бөјүк гапысыдыр. Бу журналда бизим өрнәк оласы ән јахшы әсәрләримиз чап олунмуш вә онлар бу гапыдан кечәркән нәинки республикамызда, Загаф-

газиҹа вә Ушиттифаг нәшријасында белә кениш јајылараг тәблиғ едилмишдир. Мәнә белә кәлир ки, бу тәҹрүбә өзүнү кетдикҹә даһа чох доғрулдур.

Әлбәттә, журналын бүкүнкү мүзакирәсинин бир илин чәрчивәси илә мәһдудлашдырмаг дүзкүн дејил. Анчаг бу өзү дә имкан верир ки, сон илин әввәлки илләрә мүгајисә едәк вә үрәјә јатан нәтиҹәни е'тираф едәк: журнал сон 2-3 илдә даһа јахшы чыхмаға башлајыр вә бә'зи гүсурлардан хилас олур. Журнал инди даһа чох бизим охуҹуларын үмуми мәнишафына хидмәт едир вә јахшы әсәрләр чап етмәјә шеј'и журналда артмышдыр. Бүтүн дејилән ирадлара бахмајараг, дикәр тәрәфдән мүтләг гејд етмәк лазымдыр ки, бир редактор кими Ә. Әјлислинин фәалијјәти дә нәзәрә чарпачаг дәрәҹәдә јахшылашмышдыр.

Камал мүәллим өз санбаллы мә'рузәсиндә журналын бир илдәки фәалијјәтини әтрафлы вә објектив характеризә етди. Истәр Камал мүәллимин мә'рузәсиндә вә истәрсә дә Әкбәр мүәллимин чыхышында журналын ишинин даһа да јахшылашдырмаг барәдә тутарлы тәклифләр ирәли сүрүлдү. Тәнгид вә әдәбијјатшүнаслыг шө'бәсинин мүдири Вагиф Јусифли дә гејд етди ки, бир сыра чәтинликләрлә гаршылашыр, материалын тәшкилиндә чәтинлик чәкир. Мәнә елә кәлир ки, бу чәтинликләри тәдриҹән арадан галдырмаг олар. Бу јахынларда журнал мәнә поезија илә бағлы бир сыра суаллар тәгдим едиб. О суаллардан бириндә белә бир ифадә вар: «Лирик гәһрәман поезијамызда әввәлки илләрә нисбәтән инди һеҹ дә фәал дејил...» Әввәла демәлијәм ки, бу суалын гојулушу доғру дејил. Журналын сәһифәләриндә С. Рүстәмин, Р. Рзанын, Н. Хәзринин, Ә. Күрчајлынын, Ч. Новрузун, Х. Рзанын ше'рләри чап олунур. Онларын ше'рләриндә лирик гәһрәман, һәр шејдән әввәл, öз фәаллығы вә мүбаризлији илә диггәти ҹәлб едир.

Камал мүәллим öз мә'рузәсиндә поезијаја даир мараглы фактлар кәтирди. Мәнчә, әдәби кәнҹлијә гајғы мәсәләсини тәләбкарлыгла вәһдәтдә гојмаг лазымдыр. Журналда елә ше'рләр чап олунмалыдыр ки, онлар бизим гијмәтли поетик ән'әнәләрин давамчысына чеврилсин.

Тәнгидлә бағлы бир мүлаһизәми билдирмәк истәјирәм. Журналда нәср тәнгиди фәал нәзәрә чарпыр, амма поезија тәнгидинин вәзијјәти о гәдәр дә үмидверичи дејил. Мәрһум достумуз, филолокија елмләри доктору Ј. Сејидов нәсримиз һаггында мараглы мәгаләләрлә чыхыш едирди. Инди бу ән'әнәни А. Һүсејнов давам етдирир. Амма поезија тәнгидчиләримиз аздыр. Тәнгидчи Шамил Салмановун хидмәтиндән журнал даһа кениш истифадә едә биләр.

ЗИЈА БҮНЈАДОВ:

— Мән Азәрбајҹан Јазычылар Иттифагынын кечирдији белә мүзакирәләрдә икинҹи дәфәдир иштирак едирәм. Бурада «Азәрбајҹан» журналынын даими охуҹусу кими данышмаг истәјирәм. Журналда чап едилән әксәр јазылары охујурам. Вә бу мә'нада мәним дә бу журнал һаггында мүәјјән гәнаәтим вардыр. Редаксијанын 1980-ҹи илдә елм вә сәнәт хадимләри илә тәшкил етдији мүсаһибәдә мән дә иштирак етмишәм. Он алты суалдан он үчүнә ҹаваб вердим. Чалышдым ки, һәр шејдән әввәл, јенә сәвијјәли бир охуҹу кими ҹаваб верим.

Инди бурада да демәк истәјирәм ки, «Азәрбајҹан» журналы сон илләрдә чап етдији материалларын бәдии сәвијјәсинә көрә хејли ирәлиләмишдир. Журналда кәнҹ әдәби гүввәләрә хејли јер ајрылмышдыр. Әдәби-мәдәни һәјатымызын бир сыра ваҹиб вә актуал проблемләри ишыгландырылмышдыр, дүнја вә ССРИ халглары әдәбијјатындан мараглы тәрҹүмәләр едилмишдир. Мәнчә, «Азәрбајҹан» журналы мүасир әдәбијјатымызын индики сәвијјәсини дүзкүн әкс етдирир. Бунунла јанашы, журналын фәалијјәтини кејфијјәт бахымындан даһа да мәгсәдәујғун шәкилдә гајдаја салмаг олар. Мәсәлән, мәним фикримҹә, бөјүк һәҹмли романлара журналда сәхавәтлә јер ајырмаг о гәдәр дә лазым дејил. Бунун әвәзиндә повестләр, һекајәләр, ше'рләр вә публисист јазылар чап етмәк лазымдыр. Ири һәҹмли әсәрләри бизим нәшријјатлар да чап едә биләр.

Сон илләрдә әдәбијјатын һәјатла әлагәси мәсәләси әтрафында данышыглар кедир. Һамы гејд едир ки, јазычы, шаир һәјаты өјрәнмәк үчүн кәрәк кәндә кедә, заводда, јахуд бир истеһсалат коллективиндә фәалијјәт көстәрә. Чох тәәссүф ки, бу мүлаһизәләр елә сөз олараг галыр вә бунун үчүн дә јазылан әсәрләрдә тәсвир едилән һәјат јазычыларын өзләриндән ујдурдуглары «һәгигәтләрә» бәнзәјир. Бир дә көрүрсән ки, кәнд һаггында јазылан бир ше'рдә мүәллиф көрмәдији, таныш олмадығы, лакин китаблардан охудуғу мотивләри, тәшбеһләри иш-

ар. Бу јахынларда жур-
нија илə бағлы бир сыра
чи едиб. О суаллардан
бир ифадə вар: «Лирик
зијамызда) əввəлки ка-
инди һеч дə фəал де-
дeмəлијəм ки, бу суа-
доғру дејил. Журналын
ə С. Рустəмин, Р. Рза-
ининин, Ə. Күрчајлынын
Х. Рзанын ше'рлəри
Онларын ше'рлəриндə-
ин, һəр шејдəн əввəл, өз
убаризлији илə диггəти

-лдии өз мə'рузəсиндə
н мараглы фактлар кə-
. əдəби кəнчлијə гајғы
алəбкарлыгла вəһдəтдə
дыр. Журналда елə
олунмалыдыр ки, онлар
ин поетик јән'əнəлəрини
евриилсин.
ағлы бир мүлаһизəни
əјирəм. Журналда нəср
нəзəрə чарпыр, анла
ининин вəзијјəти о гəдəр
ч дејил. Мəрһум досту-
нија елмлəри доктору
əсримиз һаггында ма-
рлə чыхыш едирди.
əни А. Һүсејнов давам
а поезија тəнгидчилəри-
энгидчи Шамил Салма-
индəн журнал даһа ис-
едə билəр.

ЗИЈА БҮНЈАДОВ:

сир əдəбијјатымызын
əсини дүзкүн əкс етди-
јанашы, журналын фəа-
фијјəт бахымындан да-
əујғун шəкилдə гајдаја
Мəсəлəн, мəним фикрим-
ли романлара, журнал-
јер ајырмаг о гəдəр дə
Бунун əвəзиндə повест-
, ше'рлəр вə публисист
тмəк лазымдыр. Ири
-ри бизим нəшријјатлар
билəр.
ə əдəбијјатын һəјатла
н əтрафында данышыг-
мы гејд едир ки, јазы-
ты өјрəнмəк үчүн кəрəк
аводда, јахуд бир истеһ-
сивиндə фəалијјəт көс-
сүф ки, бу мүлаһизəлəр
г галыр вə бунун үчүн
əрлəрдə тəсвир едилəн
рын өзлəриндəн үјдур-
гəтлəрə» бəнзəјир. Бир
и, кəнд һаггында јазы-
дə мүəллиф көрмəдији,
ағы, лакин китаблардан
лəри, тəшбеһлəри иш-

ләдир. тəбиəт һаггында јазылан ше'р-
лəримиздə чохлу зирвəлəр көрүрүк, дағлар көрүрүк, дəрəлəр көрүрүк. Лакин биз һəгиги дағы, дəрəни, зирвəни бу ше'рлəрдə көрə билмирик. Вə белə бир суал мејдана чыхыр: бизим поезијада нə гəдəр зирвəшүнас вар?

Бир нечə кəлмə дə əдəби тəнгид һаггында. Сон илләрдə чап едилəн тəнгиди јазыларда тəнгидчилəр тəнгидлə јох, тə'рифлə мəшғулдурлар. Һалбуки, тəнгидсиз əдəбијјатымызын инкишафы, ирəлилəјиши мүмкүн дејилдир. Əдəбијјатымыза елми-методоложи көстəриш, рəһбəрлик бахымындан јүксəк сəвијјəли тəнгидə еһтијач дујулур. Мəн, əлбəттə, тəнгид дејəндə бир əсəри јерлə-јексан етмəји нəзəрдə тутмурам. Бунлар шəхси вə гəрəзли мүнасибəтлəрдир ки, əдəбијјата һеч бир фајдасы јохдур.

Сон илләрдə Азəрбајҹан əдəбијјатынын бир сыра көркəмли, классик сəнəткарларынын јубилејлəри лајигинҹə гејд едилмишдир вə бу саһəдə биз Азəрбајҹан КП МК-ја миннəтдар олмалыјыг. Мəним фикримҹə, Азəрбајҹан Јазычылар Иттифагы вə Азəрбајҹан ССР ЕА-нын Низами адына Əдəбијјат Институту классиклəрин тəгдиматыны һазырлајаркəн јүз өлчүб бир бичмəли, тəлəсмəмəлидирлəр. Мəн дə журналын бир охуҹусу кими онун кəлəҹəкдə даһа кејфијјəтли, даһа санбаллы бəдии јазыларла бизи севиндирəҹəјинə инанырам, бу инама журналын индики сəвијјəси имкан јарадыр.

НУРƏДДИН РЗАЈЕВ:

— Мəн нечə илләрдир ки, «Азəрбајҹан» журналынын охуҹусујам. Сон илләрдə журнал даһа да мараглы вə охунаглы олуб. Бəдии əсəрлəр — роман, һекајə вə ше'рлəрлə јанашы публисистик јазыларын, мараглы дискусија материалларынын, совет вə Гəрб əдəбијјатындан, хүсусилə Ҹənуби Азəрбајҹан əдəбијјатындан нүмунəлəрин нəшри, шүбһəсиз, журналы зəнкинлəшдирмишдир.

Журналда, гəзетдə дəрҹ олунан материалларын сечилмə принсипи, мəнҹə, биринҹи нөвбəдə, əсас охуҹу күтлəсинин тəркиби илə узлашдырылмалыдыр. 50—60 минлик тиражла бурахылан «Азəрбајҹан» журналынын əн азы 100—120 мин охуҹусу олмалыдыр. О, республикамызын əн ири һəҹмли, санбаллы əдəби-бəдии журналыдыр. Мəһз буна көрə дə журналда нəшр олунан əсəрлəр хүсуси диггəтлə сечилмəлидир. Бу журнал, бир нөв, охуҹуларын əдəби-бəдии зөвгүнүн тəрбијəчиси олмалыдыр. Əдиб вə шаирлəримизин əн диггəтəлајиг, јүксəк бəдии кејфијјəтли, дөврүн вə күнүн актуал проблемлəринə һəср олунмуш əсəрлəри журналын сəһифəлəринə даһа кениш јол тапмалыдыр. Профессор Камал Талыбзадəнин мараглы вə принсипиал мөвгели мə'рузəсиндə журналын уғурлары илə бəрабəр бəдии ҹəһəтҹə зəиф, чиј əсəрлəрə, хүсусəн кəнҹ шаирлəрин ахтарыш сəҹијјəли, чох вахт орижиналлыг хатиринə «орижиналлыг» ҹəһдлəри илə сечилəн ше'рлəринə һəддəн артыг јер верилдији дə гејд едилди.

Шаирлəр вə əдиблəр, биринҹи нөвбəдə, кəнҹлəр һəмишə анҹаг вə анҹаг јүксəк бəдии кејфијјəтли əсəрлəр јаза билмəзлəр. Уғурлу, јени нəфəслəрлə јанашы јамсыламаларын, експериментлəрин, əлламəчилик мејллəринин варлығы да тəбиидир. Белə олуб вə олаҹагдыр. Анҹаг «Азəрбајҹан» журналынын сəһифəлəрини гəлəм сынағы мејданына чевирмəк мəгсəдə ујғун сајыла билəрми? Нурəддин Һəким имзасы илə јазылмыш, һаглы олараг тəнгид едилəн повестин вə мə'рузəдə, елəҹə дə чыхышларда нүмунəлəри кəтирилəн уғурсуз ше'рлəрин журналда дəрҹ олунмасыны доғрултмаг оларм ы? Мəнҹə, јох. Кəнҹлəрин əн јахшы əсəрлəринə, уғурларына исə мүтлəг журналда јер верилмəлидир вə башга ҹүр дə ола билмəз.

Журналда чап олунан бə'зи əсəрлəрдə вə ше'рлəрдə халгымызын руһуна зидд, Гəрби јамсыламаг мејллəринə, һəдсиз интим ачыг-сачыглыға, шивə вə лəһҹəбазлыға да раст кəлмəк олур. Мəнҹə, бунлар бизим əдəбијјата јад мејллəрдир. Əдəбијјат əсасəн инсандакы инсана јөнəлдилмəлидир, инсани һисслəрə, мə'нəви гүввəлəрə дајаг олмалыдыр. Инсанын биоложи варлығына вə физиолокијасына мүраҹиəт олунаркəн тəмкин, јүксəк бəдиилик, бајағы ачыг-сачыглыгдан гачмаг, бизҹə, даһа мүнасиб вə фајдалы оларды.

Бир нечə кəлмə тəнгид барəдə. Биз ҹəррaһлар инсанлары кəсмəклə — јармагла мүалиҹə едирик, һəмишə бу мүалиҹə аз вə ја чох дəрəҹəдə ағры вə əзабла бағланыр. Анҹаг хəстəлəр дөзүрлəр, биздəн инҹимирлəр, һəтта өмүрлүк миннəтдар олурлар. Она көрə ки, хəстəлəр бизим нијјəтимизин хејирхаһлығына, кəсмəкдə, ган төкмəкдə мəгсəдимизин онлары сағалтмаг олдуғуна инанырлар.

Əдəби тəнгиддə дə белə олмалыдыр. Тəнгидчи шаири вə ја əдиби севə-

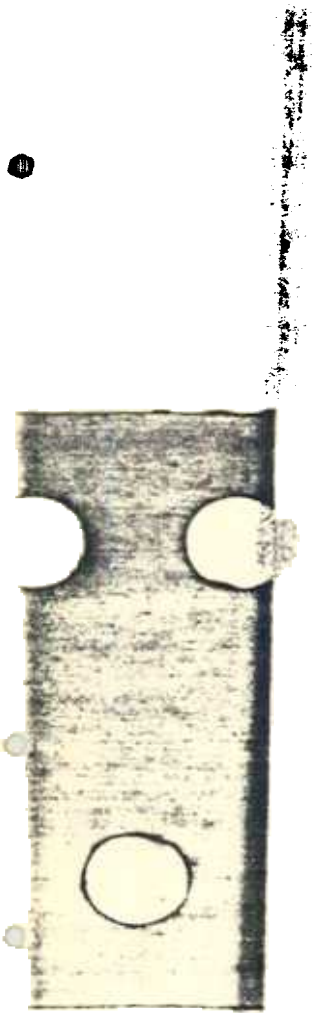

тә'сири ола

Букүнкү динләдијимиз тәнгиди чыхышларын бә'зисиндә бу етик принсип, мәнчә, көзләнилмәди.

Бир даһа бир мәсәләјә тохунмаг истәрдим. Һеч олмаса, һәрдәнбир охучунун, динләјичинин вә тамашачынын да рә'ји илә марагланмаг пис

рубрика — «Охучу рә'ји» рубрикасы ачылса, јахшы оларды. Охучунун онун үчүн јазылыб-јарадылмыш әсәрләр барәдә фикрини, хош сөзүнү вә ја ирадыны билдирмәк имканы кенишләндирилсә, јахшы оларды.

Мән журналымызын охучусу кими, онун редаксија һеј'әтинә даһа бөјүк уғурлар арзу едирәм.

ПӘНАҺ ХӘЛИЛОВ:

—Журналда чап олунмуш материалларын идеја-мәзмуну, бәдии сәвијјәси, форма ахтарышлары, редаксијанын мүәллифләрлә әмәкдашлығы, хүсусән кәнчликлә иши вә кәләчәк вәзифәләри барәдә филолокија елмләри доктору Камал Талыбзадәнин тәмкинли, өлчүлүб-бичилмиш мә'рузәси долғун тәсәввүр ојатды. Мәнә елә кәлир ки, журналын иши—онун наилијјәтләри вә нәзәрә чарпан бә'зи нөгсанлары әсасән әһатә олунду вә редаксија бундан кәләчәк иши үчүн нәтичә чыхара биләр.

Мә'рузәни вә чыхыш едән јолдашлары динләдикчә редаксијаја, еләчә дә редактора бә'зи ирадларла разылашсам да, бә'зи ирадлар мәнә биртәрәфли, һәтта субјектив вә әсассыз көрүндү. Мән дә белә бир фикирлә разыјам вә сон вахтлар етдијим ики рәсми мә'рузәмдә бу мөвгедә дајанмышам ки, республикамызын әлдә етдији мисилсиз наилијјәти, мадди-мә'нәви не'мәтләр јарадан инсанлары бөјүк әзәмәт вә парлаглығы илә, бојабој тәчәссүм етдирән әсәрләр гајғысына галмаг, белә әсәрләрин журнала даһа чох кәлмәсинә јол ачмаг лазымдыр. Чалышмаг лазымдыр ки, бу мөвзу өз жанрына көрә дә рәнкарәнк олсун; јығчам романлар, повестләр, һекајәләр, поема вә ше'рләрлә јанашы публисист әсәрләр, хүсусән өз бәдии үмумиләшдирмә гүдрәти илә сечилән очеркләр даһа чох јазылсын вә бунлар «Азәрбајчан» журналына јол тапсын. Мәнә елә кәлир ки, редаксијанын бу иши тәшкил етмәк, истигамәтләндирмәк ихтијары вә имканы вар; һәтта, баш мөвзуларын ишләнмәси зәифләјәндә бу саһәдәки керилији арадан галдырмаг чәһди редаксијанын борчу сајылыр. Редаксија мүәллифләрә сифариш верә биләр, онларын чохмүддәтли јарадычылыг е'замијјәти үчүн шәраит јарада биләр вә лазым олса, бу барәдә Јазычылар Иттифагынын идарә һеј'әти гаршысында мәсәлә галдыра биләр. Мән өзүмүн тәчрүбәмә әсасланараг белә бир фикри ачыг демәјә чәсарәт едирәм ки, тәнгидчиләр јазычыларымыза нисбәтән һәјат вә инсанларла аз үнсијјәтдә олурлар, онларын рајонларымызла бағлы мүшаһидәси јазычы мүшаһидәсинә нисбәтән зәифдир. Јахшы оларды ки, редаксија бә'зи тәнгидчиләрин дә јарадычылыг е'замијјәтини тәшкил етсин вә онлара хүсуси сифаришләр версин. Бир сөзлә, тәнгидчиләрин өз арзусу вә мејлинә көрә онлары редаксијанын марагландығы јарадычылыг проблемләринә чәлб етмәк, тәнгидчи әмәјини гијмәтләндирмәк, онларын фәаллығыны артырмаг гајғысына галмаг лазымдыр. Әкәр республикамызын наилијјәтләрини әкс етдирән әдәби мәһсулун тәсдиг пафосу күчлү оларса вә белә әсәрләр журнала мүнтәзәм тәгдим едиләрсә, о вахт әдәби мәһсулун антиподлары тәнгид вә ифша пафосу даһа габарыг көрүнмәз.

Бүтүн мүтәрәгги мејл вә хүсусијјәтләри, инкишаф вә наилијјәти тәсдиг пафосу илә, бүтүн ејбәчәрликләри, коммунист әхлагына зидд олан һәр чүр галыглары, антиподлары инкар пафосу әдәбијјатын гоша ганадыдыр. Бунлардан бири зәифләјәрсә, үфүгләрдә сәрбәст ганад ачмаг, зирвәләрә учмаг олмаз.

Мүталиә етдијим бир чох әсәрләрдә, хүсусән 60—70-чи илләрдә әдәбијјата кәлән нәсилләрин јарадычылығында антиподлары инкар пафосу күчлүдүр. Бу чүр әсәрләр өз чөвһәрини Азәрбајчан КП МК-нын совет биркәјашајыш гајдаларыны позанлара, халг өмлакыны мәнимсәјәнләрә, әшјапәрәстләрә, протексионистләрә, вәзифәдән, рүтбәдән истифадә едәнләрә, јеткин сосиализм чәмијјәтинин әхлаг нормаларына ујушмаг истәмәјән дүшкүн адамлара гаршы ардычыл мүбаризәсиндән алырлар вә бу мүбаризәни тәблиғ едирләр. Тәнгиди пафосу күчлү олан белә әсәрләрдә һөрмәтли һәкимимиз Нурәддин Рзајев јолдашын арзу етдији чан јанғысы вардыр. Пис хассәли шиши гәзәблә кәсиб атан чәрраһын хәстәјә нечә чаны јаныр, һәм дә пис хассәли шишин көкүнү нечә гејзлә кәсирсә, әдибләримиздә дә писликләрә гаршы белә үрәк ағрысы вә белә бир гәзәб, ниф-

...алда даhа бир кичик
...хучу рә'ји» рубрикасы
...оларды. Охучунун онун
...јарадылышы әсәрләр
...и, хош сөзүнү вә ја
...ирмәк иканы кенишл-
...чыны оларды.

...ымызын охучусу кими,
...hеј'әтинә даhа бөјүк
...дирәм.

...рын рајонларымызла
...си јазычы мүшаhидә-
...зәифдир. Јахшы олар-
...ја бә'зи тәнгидчиләрин
...ыг е'замијјәтини тәш-
...лара хүсуси сифариш-
...р сөзлә, тәнгидчиләрин
...ејлинә көрә онлары
...арагландығы јарады-
...әринә чәлб етмәк.
...гијмәтләндирмәк, он-
...ыны артырмаг гајғы-
...ымдыр. Әкәр респуб-
...лијјәтләрини әкс ет-
...сулун тәсдиг пафосу
...э белә әсәрләр жур-
...тәгдим едиләрсә, о
...улун антиподлары
...афосу даhа габарыг

...ги мејл вә хүсусиј-
...ф вә наилијјәти тәс-
...бүтүн ејбәчәрликлә-
...хлагына зидд олан
...ы, антиподлары ин-
...јјатын гоша ганады-
...бири зәифләјәрсә,
... ганад ачмаг, зир-
...аз.
...ым бир чох әсәрләр-
...70-чи илләрдә әдә-
...силләрин јарадычы-
...лары инкар пафосу
...р әсәрләр өз чөвhә-
...КП МК-нын совет
...даларыны позанла-
...ны мәнимсәјәнләрә,
...протексионистләрә,
...эн истифадә едәнлә-
...лизм чәмијјәтинин
...а ујушмаг истәмә-
...ра гаршы ардычыл
...ырлар вә бу мүба-
...рләр. Тәнгиди па-
...белә әсәрләрдә hәр-
... Нурәддин Рзајев
...тдији чан јанғысы
...әли шиши гәзәблә
...ын хәстәјә нечә ча-
...пис хассәли шишин
...ә кәсирсә, әдибләр-
...ләрә гаршы белә
...лә бир гәзәб, ниф-

рәт дујулур. Орта вә кәнч нәсилдә өзүнү көстәрән бу кејфијјәт, онларын вәтәндашлыг гәзәби, әлбәттә, јүксәк hуманизмлә, вәтәнә, инсана hөрмәтлә ашыланмышдыр, өзүнүн дә күчлү ән'әнәси, сағлам көкү вардыр. Бу көк јени вә ән јени дөвр әдәбијјатымызын дәринликләринә ишләјир. Социалист реализми јени идеоложи-естетик принсипи олан ән кениш имканлы јарадычылыг методудур. О, илкин реалистләрин дә, тәнгиди реалистләримизин дә ән'әнәсиндән гидаланыр. Лакин, бунунла белә, анчаг тәнгиди реализм сәвијјәсиндә галмыр, чүнки тәнгиди реализм кечмиш мәрhәләдир. Онун писликләри инкар пафосу социалист реалистинин гәләминдә анчаг ән'әнә hүгугунда өзүнә бәраәт газана биләр. Бизим әдәбијјатымыз инсанларын hәјата фәал мүнасибәти илә нәфәс алмалы, антиподлара гаршы бу фәал инсанларын әзмини, писликләри јох етмәк чәhдини бүтүн пафосу илә көстәрмәлидир. Бә'зи әсәрләримиздә hәјата мүдахилә пафосу зәифдир.

Буну да нәзәрә алмамаг олмаз ки, мүасир әдәби просес мүрәккәбдир. Бу просеси бә'зи јолдашлар дүз баша дүшмүрләр. Бурада кениш вә hәртәрәфли ичтимаи фикир сәвијјәсиндә дурмаг әвәзинә, өзүнүн шәхси, hәм дә гејри-објектив, hәтта гәрәзли мүлаhизәләрини мүтләг рә'ј кими сөјләјән јолдашлар да вар. Мәсәлән, Фамил Меhди јолдаш...

Мүасир мәрhәләдә әдәбијјатымызын мәhсулу чохдур вә бүтүн мәhсулун илк дәфә «Азәрбајчан» журналында чап олунмасы чәтин вә бәлкә дә мүмкүн олмајан ишдир. Мәнә елә кәлир ки, Әкрәм Әјлисли ири hәчмли әсәрләрдән бу мә'нада имтина едир, кичик hәчмли повестләр, поемалар сечир, hекајә вә ше'ри даhа мүнасиб сајыр. Бу јолла даhа чох әдәби гүввәни журнала чәлб едир, исте'дадлы кәнчлијә јер верир.

Бүтүн бунунла јанашы, әлбәттә, актуал, бәдии чәhәтдән сигләтли олан епик романлардан да имтина етмәк олмаз. Ејни заманда, hамыдан ејни hәчмдә «миниатүр повест» тәләб етмәк дә олмаз. Мәсләhәтдир ки, редаксија мә'рузәчинин дә тәнгид етдији зәиф әсәрләрдән имтина етсин вә Илјас Әфәндијевин «Керијә бахма, гоча» сәпкисиндә епик әсәрләри рәғбәтлә гаршыласын. Романлары нәшријјат органларында чап олунмуш бә'зи јазычылар вардыр ки, онларын әсәрләринин мүәјјән гисмини илк дәфә журналда охумаг бизә хош кәләрди. Журнал редаксијасынын бир гајғысы да hазыр олан дәјәрли мәhсулу охучуја тез чатдырмагдан, мүәллифләрлә охучулар үнсијјәти үчүн көрпү салмагдан ибарәтдир. Бу саhәдә дә редаксијанын ишиндә бир дәјишиклик арзу олунур.

АНАР:

— hөрмәтли јолдашлар! Дүнјада елә адам тапылмаз ки, hеч нәдән горхмасын. Бири кечәнин гаранлығындан горхур, бири рәисиндән, бири арвадындан. Мәним дүнјада горхдуғум бир бу Натәван клубудур. Хаhиш едирәм мәни дүзкүн баша дүшәсиниз. Әлбәттә, hәмин бу Натәван клубу бизим Азәрбајчан әдәбијјатынын мүгәддәс очагларындандыр, бурада бизим бөјүк шаирләримиз өз ше'рләрини охумушлар, бурадан бизим бөјүк сәнәткарларын сәси кәлиб. Амма ону да јада саланда ки, бах, hәмин бу трибунадан кимләр кимләр hаггында нәләр дејибләр, адамын чанына вәлвәлә дүшүр вә мәним дә хофумун сәбәби ајдын олур. Инди, бу күн ешидәндә ки, «Азәрбајчан» журналынын мүзакирәси Натәван клубунда кечириләчәк вә дүшүнәндә ки, hәр hалда «Азәрбајчан» журналы бүтүн јазанларын бүтүн јазыларыны чап етмәк игтидарында дејил вә hансы јазысыса кери гајтарылан мүәллифләр бу күн бурда түғјан едәчәкләр, мән мүзакирәнин кәркинлијини тәсәввүр еләдим! Амма Мирзә мүәллим бу мүзакирәни ачараг тәјд етди ки, биз мүзакирәни тәмкинлә, сакит, објективликлә кечирмәлијик вә Камал мүәллимин мә'рузәсиндә дә бу тәләбләрә әсасән риајәт едилди. Әлбәттә, ола билсин ки, Камал мүәллимин тәнгид етдији бу вә ја дикәр ше'р вә ја нәср парчасына мәним мүнасибәтим тамам башгадыр, јахуд онун бәјәндији бир әсәри мән hеч бәјәнмирәм, амма бүтүн бу мүбаhисәләр әдәби диспутлар чәрчивәсиндә, әдәб-әркан даирәсиндә олан фикир мүбадиләсидир вә бу да нормал әдәби hәјат үчүн тәбии бир hалдыр. Анчаг журналдан рәнчидә олмуш hәр hансы мүәллифин бурада од јејиб алов пүскүрмәси, hиссә гапылыб hәдәләрә, тәhгирләрә кечмәси hеч чүр нормал вә тәбии hал сајыла билмәз. Азәрбајчан Јазычылар Иттифагынын филан гәдәр үзвү вар. Јазычылар Иттифагынын үзвү олмајыб әсәр јазанлар да хејли мигдардыр вә бүтүн бу мүәллифләрин «Азәрбајчан» журналына әсәр тәгдим етмәјә там hаглары вар. Анчаг илдә он ики нөмрәси чыхан

кәнчләрә дә кениш
Журналын тәнгид вә
лмәсинин ишиндә дә
чохдур. Азәрбајчан
да, Низами, Хагани,
ссикләримиз һаггын-
Чәнуби Азәрбајчана
, мүасир әдәби про-
н мәгаләләр, мүхтә-
әријлә әдәбијјат, сә-
раглы мүсаһибәләр
әнкарәнк, охунаглы
нда рус, совет вә
ндан тәрчүмәләр, сә-
анд дүнјанын һәр је-
ә с. журналын әһа-
јасландырыр.

ла анд бир чох ирад-
Онларын арасында
а варды, јанлышы,
Мә'лумдур ки, рес-
атив һаллара гаршы,
гы антиподларына
арышмаз мүбаризә
мүбаризәдә әдәбијјат
малыдыр. Вә тәбии-
һаллара гаршы мү-
әдәбијјатда мәнфи
онларын дилиндә
кирләр, мүлаһизәләр
ма бүтүн бу ифрат,
ифадәләри мүәлли-
јазмаг, ситатын да-
әсиб дуруб бурдан—
рналын позисијасы
әк ән азы әдәби ети-
ушмур. Бурада тән-
дијевин чыхышы да,
јлә десәк, етикадан
Мән өзүмә рәва
аф Әфәндијев һаг-
а јазычы һәмкарла-
ышдығы тонда, тәрз-
әнә ајдын дејил ки,
зычы һәмкарларына
кин-күдурәт һардан-
дир? Мән Асиф
ышындакы бир јан-
тәкзиб етмәји ла-
игидчи деди ки,
урналы сон вахтлар
ифләјир. Демәлијәм
әним Бакыда, Мос-
еспубликаларда вә
китабым чыхыб, бир
б вә «Азәрбајчан»
арын бириси һаггын-
зија, ја мәгалә чап
бу мүддәт әрзиндә
рналында мәним ба-
өчә мәгалә чыхыб—
Демократик Респуб-
әдәбијјатымызла
игатчы јазыб. Доғру-
әдә мәним һаггымда
ан јазычылары һаг-
әзләр дејилир, амма
ксија әдәбијјатымы-
кәлән әкс-сәдасына

биканә галсајды, бу јазыны чап еләмәсәјди, даһа јахшы оларды, һеч кәс дә ичини јејә-јејә галмазды. Ја да кәрәк редаксија алман тәдгигатчысына чаваб јазајды ки, доғрудур, сиз бизим Азәрбајчан јазычыларыны тә'рифләјирсиниз, онларын әсәрләринә АДР-дә олан марагдан јазырсыныз, амма биз хаһиш едирик ки, бизим јазычылары тәнгид един вә бу иши бизим бә'зи сәриштәли тәнгидчиләрдән өјрәнин. Нә исә, бу анчаг бир зарафатдыр, ачы зарафат олса да... Амма мән зарафатсыз-задсыз бүтүн бу аудиторија гаршысында үзүмү «Азәрбајчан» журналы редаксијасы ишчиләринә тутараг хаһиш едирәм ки, бундан сонра үмуми мәгаләләрдә белә мәним адыма раст кәлсәниз, позун, позун ки, һеч кәсин јухусу чәкилмәсин. Бу мәсәләдә мән «Азәрбајчан» редаксијасыны «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетиндән нүмунә көтүрмәјә чағырырам. «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзети редаксијасынын ишчиләри һәтта Азәринформун мә'луматы белә мәним һаггымда оларкән, бу мә'луматы көрмәмәзлијә вурурлар.

«Азәрбајчан» журналынын фәалијјәтиндә дә, онун сәһифәләриндә дәрч олунан јазыларда да, кәнч мүәллифләрин јазыларында да шүбһәсиз, кәсир, нөгсан чәһәтләр вар, амма бу нөгсанлары арадан галдырмаг үчүн журнал әтрафында сағлам, објектив, тәмкинли әдәби сөһбәтләр апарылмалыдыр. Букүнкү мә'рузә вә чыхышларын әксәријјәти мәһз елә бу руһда иди. Елә билирәм ки, редаксија һарај—гышгырыгчы, гәрәзли чыхышлардан мә'јус олмајачаг, фајдалы, хејирли, гајғыкеш мүлаһизәләри өз кәләчәк ишиндә нәзәрә алачагдыр.

ЕЛДАР БАХЫШ:

— Чыхышларда даһа чох кәнчләрдән, кәнчләрин јарадычылығындан данышылдығы үчүн мән дә елә сөһбәтимә бурдан башламаг истәјирәм. Чүнки мән дә о кәнчләри тәмсил еләјирәм, мән дә о кәнчләрдән биријәм. Әввәла, буну дејим ки, һаггында кәнч шаир, кәнч јазычы кими сөһбәт кедән адамларын чоху да олмаса, јарысы артыг 40-ы һаглајыблар. Мәсәлән мәним өзүмүн елә 35 јашым вар. Бурасы белә. О ки, галды јаш сөһбәтинә, өслиндә әдәбијјатда јашдан јох, әдәбијјатдан сөһбәт кетмәлидир. Әдәбијјатда јаш сөһбәти, мәнә белә кәлир, јахшы сөһбәт дејил, иллаһ да о заман ки, бу сөһбәтдә нәсә бир пис мејл дујурсан; јашлы шаир вә јазычыларла чаван шаир вә јазычылары бир-биринә гаршы гојмаг мејли...

Мирзә мүәллим деди ки, биздә јашлы јазычыларла чаван јазычылар арасында һеч бир зиддијјәт ола билмәз. Биздә јашлы јазычы, чаван јазычы проблеми јохдур.

Мирзә мүәллим елә беләчә дә деди.

Доғрудан да беләдир. Мән јашыдларым адындан дејирәм; биз өзүмүздән јашлы, өзүмүздән бөјүк насирләрин, шаирләрин јарадычылығындан һәмишә барынмышыг, һәмишә нәсә өјрәнмишик, нәсә көтүрмүшүк. Ајры чүр ола да билмәз. Чүнки дүнјанын һеч бир бөјүк сәнәткарыны танымамышдан габаг биз Сәмәд Вурғуну, Рәсул Рзаны, Сүлејман Рәһимову, Сүлејман Рүстәми, Мирзә Ибраһимову, Илјас Әфәндијеви, Бајрам Бајрамову, Мәммәд Раһими—адыны чәкдијим вә чәкмәдијим бу шаир вә јазычылары танымышыг, онларын әсәрләрини охумушуг, өзү дә нечә охумушуг... Амма бир вар охумаг, өјрәнмәк, бир дә вар јамсыламаг. Әкәр чаван јазычы өзүндән јашлы, өзүндән бөјүк јазычыны јамсыламырса, өз ичиндән кечәнләри јазырса, өз фикрини, өз дүшүнчәсини гәләмә алырса, бу һеч дә о демәк дејил ки, бундан нәсә бир пис нәтичә чыхармаг лазымдыр. Әксинә, пис одур ки, сән өз сөзүнү гојуб өзкәнин сөзүнү јазасан. Бу чүр јазыны һеч ким бизә бағышламаз, ағсаггаллар да һеч бағышламазлар.

Низами јазыр ки, мән дүшмәнлә вурушан шаирләрдән дејиләм, мән о шаирләрдәнәм ки, өзүм-өзүмлә вурушурам вә бу мәнә бәс еләјир. Доғрудан да, әсл јазычынын, әсл шаирин дөјүш мејданы өз ичи олмалыдыр вә әсл јазычы, әсл шаир өмрү боју ич дејилән бу мејданда вурушмалыдыр, бу мејдандан гыраға чыхмамалыдыр. Бу мејдандан чыхмаға лүзум да јохдур Она көрә ки, дүнјанын бүтүн севкиси, истәји, үмиди, арзусу, хејри, шәри, һалалы, һарамы әввәл-ахыр кәлиб бу мејдандан кечир. Низаминин бу сөзләриндә чох бөјүк бир һәгигәт, сәнәт һәгигәти, сәнәткар һәгигәти ифадә олунуб.

Мә'рузәчи чаван шаирләрдән данышаркән билдирди ки, онлар ән чох мәһәббәтдән вә тәбиәтдән јазырлар. Һәтта Камал мүәллим фаиз көстәрди ки, онлар бу гәдәр ше'р мәһәббәтә, бу гәдәр ше'р тәбиәтә һәср еләјибләр.

Мәһәббәтә вә тәбиәтә һәср олунмуш чохлу зәиф ше'р вар. Бурасы дүздүр. Анчаг бурасы да дүздүр ки, үмумијјәтлә, дүнјада тәмиз мәһәббәт,

журналын да бүтүн јазылары дәрч етмәк имканы олмадығындан онун, јә'ни журналын да һаггы вар ки, көтүр-гој еләсин, нәјисә чап етсин, нәјисә кери гајтарсын. Анчаг әсәри кери гајтарылан мүәллифин бир бу шәхси наразылығына көрә журналын бүтүн фәалијјәтини гараламаға һаггы вармы? Һәм дә журналы гаралајан, онун бүтүн фәалијјәтини инкар едән, дамғалајан, онун сәһифәләриндә һеч бир јахшы шеј көрмәјән адамлар јалныз журналын редаксијасыны дејил, журналда чап олунмуш бүтүн башга мүәллифләри дә гараламыш, дамғаламыш олурлар. Бу исә бөјүк рисгдир, чүнки бүтүн мүасир Азәрбајчан әдәбијјатынын охучу гаршысына чыхдығы илк вә әсас мејданлардан бири мәһз «Азәрбајчан» журналыдыр. Она галса, мәним дә бу журналдан наразы галмаға, килејләнмәјә сәбәбим вар. «Сәһра јухулары» пјесими журнала тәгдим етмишдим, амма Әкрәм мәнә деди ки, биз буну чап едә билмәрик, она көрә ки, сәнин пјесини чап еләсәк, сонра үстүмүзә кәлән пјес ахынынын гаршысында дура билмәрик. Мән бу мәнтиглә разылашмасам да, һәр һалда, һесаблашмалы олдум вә бу факт мәним «Азәрбајчан» журналынын фәалијјәтинә ајры көзлә бахмағымла нәтичәләнмәди. Мән әввәлләрдә олдуғу кими, јенә дә «Азәрбајчан» журналынын сон илләрдәки фәалијјәтини сон дәрәчә сәмәрәли, мараглы вә фајдалы һесаб едирәм. Бу, шүбһәсиз, о демәк дејил ки, «Азәрбајчан» журналынын ишиндә нөгсанлар, һәтта чидди нөгсанлар јохдур. Амма бу нөгсанларын мүгабилиндә журналын мәһз бир әдәби орган кими јүксәк идејабәдии ме'јарлара чан атмасы, әһатә етдији мәсәләләрин мигјас кенишлији, ахтарышларынын сәвијјәси тәгдирәлајигдир. Јалныз елә бир нәср саһәсини көтүрсәк, сон илләрин чох мараглы әсәрләри — Илјас Әфәндијевин «Керијә бахма, гоча» романы, Сабир Әһмәдовун әсәрләри, Мөвлуд Сүлејманлынын «Көч» романы «Азәрбајчан»ын сәһифәләриндә дәрч олунмушдур. Әдәбијјатымызын наилијјәти кими гијмәтләндирилән бу әсәрләрин уғурлары, шүбһәсиз, илк нөвбәдә мүәллифләринин гәләбәсидир, амма бу әсәрләри кениш охучу күтләсинә илк дәфә тәгдим едән журналын да ролуну инкар етмәк олмаз. Мән гәсдән үч әдәби нәслә — јашлы, орта вә кәнч нәслә мәнсуб олан јазычыларын адыны чәкдим, чүнки журналын фәалијјәтиндәки бир мүсбәт чәһәт дә бүтүн әдәби нәсилләрә ејни чүр гајғыкеш вә тәләбкар мүнасибәтин олмасыдыр. Вә бунун нәтичәсиндә «Азәрбајчан»ын сәһифәләриндә танынмыш шаир вә јазычыларла јанашы исте'дадлы кәнчләрә дә кениш мејдан верилир. Журналын тәнгид вә публисистика бөлмәсинин ишиндә дә мүсбәт чәһәтләр чохдур. Азәрбајчан интибаһы һаггында, Низами, Хагани, Фүзули кими классикләримиз һаггында тәдгигатлар, Чәнуби Азәрбајчана аид материаллар, мүасир әдәби просеси арашдыран мәгаләләр, мүхтәлиф пешә саһибләријлә әдәбијјат, сәнәт һаггында мараглы мүсаһибәләр вә с. журналы рәнкарәнк, охунаглы едир. Ејни заманда рус, совет вә дүнја әдәбијјатындан тәрчүмәләр, сәнәтә, әдәбијјата аид дүнјанын һәр јериндән хәбәрләр вә с. журналын әһатә даирәсини мигјасландырыр.

Бурада журнала аид бир чох ирадлар сөјләнилди. Онларын арасында дүзү, һаглысы да варды, јанлышы, субјективи дә... Мә'лумдур ки, республикамызда негатив һаллара гаршы, коммунист әхлагы антиподларына гаршы кәскин, барышмаз мүбаризә апарылыр. Бу мүбаризәдә әдәбијјат да фәал рол ојнамалыдыр. Вә тәбиидир ки, негатив һаллара гаршы мүбаризә апаран әдәбијјатда мәнфи персонажлар вә онларын дилиндә ифрат, ејбәчәр фикирләр, мүлаһизәләр верилә биләр. Амма бүтүн бу ифрат, ејбәчәр сөзләри, ифадәләри мүәллифин өз ајағына јазмаг, ситатын далыны-габағыны кәсиб дуруб бурдан — трибунадан журналын позисијасы кими тәгдим етмәк ән азы әдәби етикајла һеч чүр ујушмур. Бурада тәнгидчи Асиф Әфәндијевин чыхышы да, ән јумшаг ифадәјлә десәк, етикадан чох-чох узаг иди. Мән өзүмә рәва билмирәм ки, Асиф Әфәндијев һаггында онун башга јазычы һәмкарлары һаггында данышдығы тонда, тәрздә данышым, мәнә ајдын дејил ки, бу адамда өз јазычы һәмкарларына гаршы бу гәдәр кин-күдурәт һардандыр, нә сәбәбдәндир? Мән Асиф Әфәндијевин чыхышындакы бир јанлыш мә'луматы да тәкзиб етмәји лазым билирәм. Тәнгидчи деди ки, «Азәрбајчан» журналы сон вахтлар анчаг Анары тә'рифләјир. Демәлијәм ки, сон вахтлар мәним Бакыда, Москвада, гардаш республикаларда вә харичдә она гәдәр китабым чыхыб, бир нечә пјесим кедиб вә «Азәрбајчан» журналында бунларын бириси һаггында белә бир ресензија, ја мәгалә чап олунмајыб. Бүтүн бу мүддәт әрзиндә «Азәрбајчан» журналында мәним барәмдә јалныз бирчә мәгалә чыхыб — ону да Алманија Демократик Республикасында мүасир әдәбијјатымызла мәшғул олан тәдгигатчы јазыб. Доғрудур, һәмин мәгаләдә мәним һаггымда да, башга Азәрбајчан јазычылары һаггында да хош сөзләр дејилир, амма көрүнүр ки, редаксија әдәбијјатымызын бу узагдан кәлән әкс-сәдасына

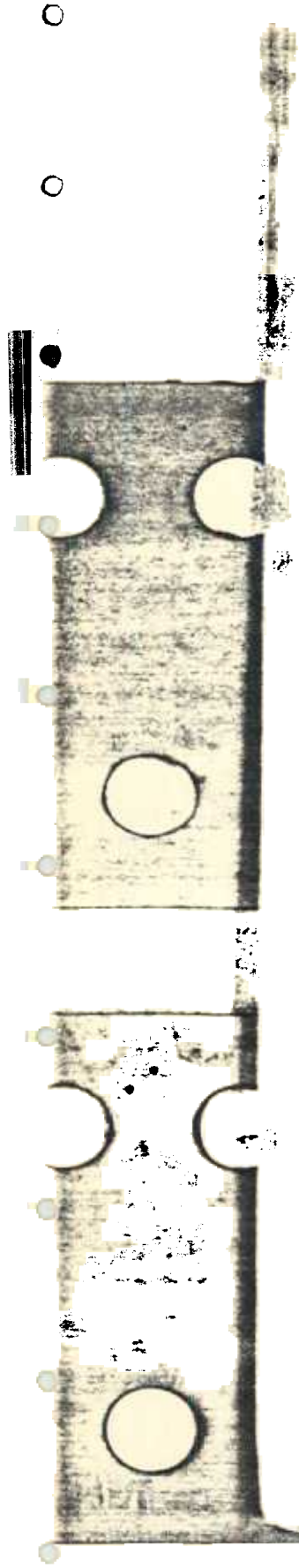

дејә биләр ки, Фүзули тәкчә мәһәббәт шаиридир? «Лејли вә Мәчнун»ун өзү дә һеч тәкчә мәһәббәт дастаны дејил. Әкәр тәкчә мәһәббәт дастаны олсајды, онда бу поема бу гәдәр јајылмазды, дилдән-дилә, ағыздан-ағыза дүшмәзди, бу гәдәр бөјүк шөһрәт газанмазды. Мәнә белә кәлир ки, «Лејли вә Мәчнун» поемасынын гијмәти бир дә ондадыр ки, Фүзули бу даһијанә әсәриндә өз ичтимаи-сијаси фикирләрини мәһәббәтин көзүнә гатыб вериб вә бәлкә дә бу ичтимаи-сијаси фикирләри демәк хатиринә мәһәббәтдән бир фәнд кими истифадә еләјиб. Бир сөзлә, әдәбијјат мәсәләси чох мүрәккәб мәсәләдир.

Чыхыш еләјән бә'зи јолдашлар дедиләр ки, куја сон вахтлар бизим әдәбијјатда парнографијаја мејл вар. Онлар өз фикирләрини әсасландырмаг үчүн «Азәрбајчан» журналында чап олунмуш ајры-ајры һекајәләрдән, повестләрдән мисаллар кәтирдиләр. Мән кәтирилән бу вә ја дикәр мисалын һеч бириндән сөз ачмајыб, бирчә буну демәк истәјирәм ки, өзү дә инамла демәк истәјирәм ки, нәинки сон вахтлар, һеч ондан габагкы вахтларда, та гәдимдән үзү бәри Азәрбајчан әдәбијјатында парнографија олмајыб, она еһтијач да олмајыб һеч.

Бу күнүн, сабаһын вә кәләчәјин шаири Шәһријарын «Ајын әфсанәси» поемасынын бир јериндә охујуруг:

Сәрви бојлу бир күл тәхт үстдә
јатыр.
Мәләфә алтында синәси атыр.
Мәләфә истәјир узансын бир аз,

Бундан сонрасыны демирәм, чүнки десәм, гајыдачаглар ки, Шәһријар да парнографија јазыб, һалбуки, Шәһријарын поемасынын бу јериндә парнографија адына һеч нә јохдур.

Бајаг Анарын дедији кими, иттифагымызын бу клубу мүгәддәс клубдур, бу клубун трибунасы да мүгәддәс трибунадыр. Бурдан анчаг бөјүк әдәбијјат һаггында данышмаг кәрәкдир, бизим әдәбијјата дәхли олмајан парнографија һагда јох.

Сон илләр республикамызда чох бөјүк һәгигәтләр үзә чыхыб. Бу һәгигәтләрдән бири дә будур ки, үздәнираг партија ишчиләринин, үздәнираг тичарәтчиләрин, һәкимләрин, мүәллимләрин пахыры ачылыб вә бүтүн бунлара һамы бир гат севинибсә, биз чаван шаир вә насирләр икигат севинмишик. Чүнки бу үздәнираг адамлар һагда јазмаг имканы әлдә еләмишик, һәгигәти јазмаг имканы. Әдәбијјатын борчу да елә һәгигәти јазмагдыр. Амма биз истәрдик ки, үздәнираг әдәбијјатчылар (һејиф ки, белә әдәбијјатчылар һәлә дә вар) бизим бу хош нијјәтләримизи даға-даша јозмасынлар.

Сөзүмүн ахырында «Азәрбајчан» журналына өз ишиндә уғур арзуламаг истәјирәм. Истәјирәм ки, журнал Азәрбајчан, совет, дүнја әдәбијјатынын корифејләрини бундан сонра да кениш чап етмәклә бәрабәр, 35—40 јашлы биз кәнчләрә дә өз сәһифәләриндә кениш јер версин.

КАМИЛ ВӘЛИЈЕВ:

— Бу күн биз «Азәрбајчан» журналыны мүзакирә едирик. Јығышмышыг ки, һәчмчә ән ири әдәби-бәдии журналын уғурлу истигамәтини тәсдиг едәк вә бу јолдакы манеәләри көстәрәк, нөгсанлары, чатышмазлыглары да чәкинмәдән сөјләјәк. Јә'ни журналымызын даһа јахшы чыхмасына шәраит јарадаг, бунун үчүн дә өз арзу вә тәклифләримизи билдирәк. Тәәссүф ки, бә'зи чыхышларда үмуми ишин, үмуми мәнафејин тәләбләри јенә дә јаддан чыхды вә шәхси еһтираслар, «инчидилмиш» мүәллифләрин гәзәби, кини ичтимаи иши көлкәдә гојду...

Мән «Азәрбајчан» журналынын редаксија һеј'әтинин үзвү кими нә дејә биләрәм? Ону дејә биләрәм ки, журналдакы чидди кејфијјәт дәјишмәләрини көрмәмәк әдаләтсизликдир. Нәср, ше'р, бәдии тәрчүмә, публисистика материалларынын рәнкарәнклији, чоғрафи мә'нада кенишлији, республикамызын јүксәлишинин аб-һавасы илә бағлылыг, Үмумиттифаг әдәби просеси илә үзви әлагә, габагчыл дүнја әдәбијјаты илә јахынлыг диггәти чәлб едир. Дөврүн мүһүм сијаси-ичтимаи һадисәләринә, јубилеј вә тәнтәнәләрә әдәби-бәдии органа хас олан спесифик ифадә тапмаг јолунда журналын апардығы ахтарышлар тәгдирәлајигдир.

Тәрчүмә әдәбијјатымызын дүнјакөрүшүдүр. Сон илләрдә ССРИ вә дүнја халгларынын дилләриндән едилән тәрчүмәләр хүсусилә фәрәһлидир.

70-чи илләрдә әдәбијјатымыза паспорт алан, Јазычылар Иттифагына үзв олан вә олмајан кәнчләрин јарадычылығыны бүтүн рәнкарәнклији илә әкс етдирмәк бахымындан «Азәрбајчан» журналынын ролуну, мәнчә, һамы чох јахшы билир. Бу, тәгдирәлајиг тәшәббүсдүр.

Јарадычылыг иши мүбаһисәсиз мүмкүн дејил. Сәнәт јолларына тәзә

нуну, лакин бачармаз...

расыны демирәм, чүнки
аглар ки, Шәһријар да
јазыб, һалбуки, Шәһри-
ин бу јериндә парио-
ә һеч нә јохдур.

ли дедији кими, итти-
клубу мүгәддәс клуб-
н трибунасы да мүгәд-
р. Бурдан анчаг бөјүк
ында данышмаг кәрәк-
әбијјата дәхли олмајан
агда јох.

еспубликамызда чох
әр үзә чыхыб. Бу һә-
ри дә будур ки, үздән-
шчиләринин, үздәнираг
н, һәкимләрин, мүәл-
ыры ачылыб вә бүтүн
бир гат севинибсә, биз
насирләр икигат севин-
бу үздәнираг адамлар
каны әлдә еләмишик,
г имканы. Әдәбијјатын
һәгигәти јазмагдыр.
тәрдик ки, үздәнираг
(һејиф ки, белә әдә-
әлә дә вар) бизим бу
имизи даға-даша јозма-

рында «Азәрбајчан»
ишиндә уғур арзула-
Истәјирәм ки, журнал
овет, дүнја әдәбијјаты-
рини бундан сонра да
әклә бәрабәр, 35—40
чләрә дә өз сәһифәлә-
р версин.

◆

лылыг, Үмумиттифаг
илә үзви әлагә, габаг-
әбијјаты илә јахынлыг
едир. Дөврүн мүһүм
һадисәләринә, јубилеј
ә әдәби-бәдии органа
ифик ифадә тапмаг јо-
ын апардығы ахтарыш-
ригдир.

әбијјатымызын дүнјакө-
илләрдә ССРИ вә дүн-
н дилләриндән әдилән
сусилә фәрәһлидир.

әрдә әдәбијјатымыза
Јазычылар Иттифагына
лмајан кәнчләрин јара-
бүтүн рәнкарәнклији
мәк бахымындан «Азәр-
лынын ролуну, мәнчә,
ы билир. Бу, тәгдирәла-
ир.

ыг иши мүбаһисәсиз
.. Сәнәт јолларына тәзә

кәлән шаирдән вә тәнгидчидән һәр шеји классик формада тәләб етмәк олмаз. Сәнәтин чох мүрәккәб долајларында ахтарыш апаран, өјрәнән, нүхтәләшән кәнчлијә гајғы онлара тәләбин тәркиб һиссәси олмалыдыр.

Шүбһәсиз, иш олан јердә сәһвсиз дә (мән һәр чүр сәһви демирәм) кечинмәк мүмкүн дејил. «Азәрбајчан» журналынын сәһифәләриндә зәиф ше'рләр, исте'дадсыз нәср нүмунәләри, дилимизә јатмајан тәрчүмәләр, сәтһи публисистик јазылар да чап олунуб. Биз инди бу јазыларын үзәриндә сојугганлыгла дајанмалы, гајғы вә тәләб принсипини бир-бириндән ајырмадан, сәмимијјәти итирмәдән үмуми ичтимаи иши һәр шејдән уча тутуб данышмалыјыг.

Әдәбијјатымызын мүхтәлиф нәсилләринин әсәрләринин чапы, нәсилләрин әлагәси, үзви бирлијинин ифадәси бахымындан да «Азәрбајчан» журналы илбәил, ајбаај өз ишини даһа да јахшылашдырыр.

Арзу едәрдик ки, редаксија мүзакирә вә диспутлара даһа кениш јер версин, сон илләрин мәһсулу олан вә совет, еләчә дә дүнја әдәбијјатынын гызыл фондуна дахил олан әсәрләрин тәрчүмәси ишини тезләшдирсин.

Гој «Азәрбајчан» журналы өзүнүн 60 иллијини идеја-бәдии чәһәтдән долғун сәнәт нүмунәләри илә гаршыласын, мүасир һәјатымызын бәдии салнамәсиндә парлаг јер тутсун.

◆

АББАС АБДУЛЛА:

— «Азәрбајчан» журналынын мүзакирәси, бир нөв, бизим әдәби просесимизин мүзакирәсидир. Бу просесин јүксәлиши олдуғу кими ениши дә вар, үрәк ачан чәһәтләри илә јанашы кәм-кәсирләри дә вар. Јә'ни әдәби просес мүрәккәб просесдир вә бу мүрәккәблик шүбһә јохдур ки, «Азәрбајчан» журналынын сәһифәләриндә дә өз әксини тапыр. Әлбәттә, јахшы чәһәтләрин үстүнлүјү, габарыглығы илә. Бу өлчүјлә јанашсаг, журналда һәмишә нүмунәви әсәрләрин чап олунмасыны көзләмәк гејри-профессионал сөһбәтдир. Инанырыг ки, журналын әмәкдашлары нүмунәви әсәрләрә үстүнлүк верир, анчаг бу јолда һәмишә уғур газанмаг олмур. Москва, Ленинград вә гардаш республикаларын әдәби журналларынын тәчрүбәси дә буну көстәрир.

Бир мәсәлә мәни чох нараһат едир: јазычыларын, гәзет вә журнал әмәкдашларынын бир чоху демократиклик хатиринә тез-тез кәнчләрә гајғыдан данышырлар, ишә кәләндә исә консерватор мөвгејиндә дајанырлар. Бу чәһәт букүнкү мүзакирәдә дә өзүнү көстәрди. Тәәччүблүдүр ки, чыхышчыларын бә'зиләри каһ үстүөртүлү ејһамларла, каһ да ачыг-ачығына журналын кәнчләрә бол-бол јер вермәсини писләдиләр. Бу мәсәләдә Сов.ИКП МК-нын «Јарадычы кәнчләрлә иш һаггында» мүдрик гәрары һамымыз үчүн, хүсусән јашлы вә орта нәсил нүмајәндәләри үчүн истигамәтверичи бир мајакдыр вә бу мајакын ишығындан јајынмаг үмуми ишимизин, чохмилләтли совет әдәбијјатынын зијанынадыр. Үмид верән кәнчләрин һамысыны чап етмәк лазымдыр. Анчаг үмид вермәк һәлә исте'дада зәманәт демәк дејил. Одур ки, әкәр журнал бу күн нечә-нечә кәнчин ше'рини вә ја һекајәсини сәхавәтлә чап едирсә, онларын һамысынын исте'дадлы олдуғу һөкмүнү вермәк олмаз. Әкәр онларын ичиндән беш-алты нәфәр, лап бир-ики нәфәр исте'дадлы шаир чыхачагса, бу, әдәбијјатымызын хејринәдир; лакин биз онлары чап етмәсәк, о заман јахын бешилликдә бир нәфәр белә исте'дадла үзләшә билмәрик. Кизли дејил ки, бизим чаванларын әдәби бој артымы гардаш республикаларла мүгајисәдә чох ләнкијир. Белә бир факт кифајәтдир ки, он-он беш илләрлә мәтбуатда чыхыш едән, јашы гырхы кечән, исте'дадына инандығымыз гәләм саһибләринин бир гисми һәлә дә Јазычылар Иттифагынын үзвү дејил. Унутмамалыјыг ки, кәнчләрин габағыны кәсән манеәләри кәнчләр дәф еләјиб кечмәји дә бачарар. Бу мәсәлә һагда дүшүнәндә һәмишә јадыма Фикрәт Гочанын јарадычылыг талеји дүшүр. Алтмышынчы илләрдә бир чох һагсыз һүчумлара мә'руз галан, лакин елә о илләрдә исте'дадлы олдуғуну сүбут еләјән бу шаирин ады бу күн Үмумиттифаг мигјасында фәхрлә чәкилир.

Журналын фәалијјәтиндән данышаркән, республикамызда кедән бөјүк гуручулуг ишләринин онун сәһифәләриндә өз әксини тапмасы тәгдир едилмәлидир. «Азәрбајчан елләри» рубрикасы алтында Ләнкәрана һәср олунмуш материал марагла гаршыланды. Бу рубрика алтында Нахчыван, Гарабағ, Кәнчә, Загатала вә башга јерләримиз һаггында да материаллар вермәк лазымдыр. Һамымыза бәллидир ки, гардаш Загафгазија республикаларында, Дағыстанда вә дөвләтимизин сәрһәдләриндән узагларда чохлу азәрбајчанлы јашајыр. Журналын сәһифәләриндә кедән Чәнуби Азәрбајчан материаллары истисна едилсә, редаксијанын бу мәсәләјә — гардаш республикаларда јашајан азәрбајчанлы-

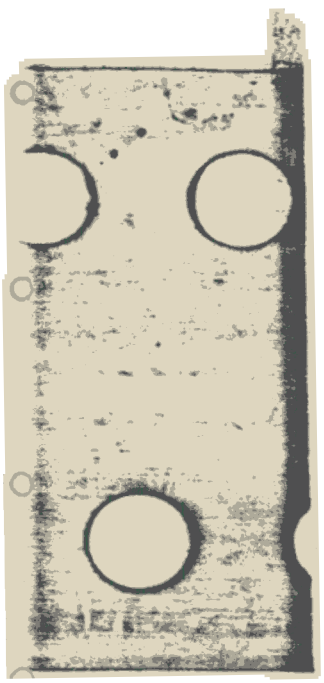

ларын бәјатына нүфуз етмәк мәсәләсинә бир гәдәр сојуг јанашдығы ајдынлашар. Бу кәсири арадан галдырмаг лазымдыр.

Халгын бејнәлмиләл тәрбијәсиндә, милли мәдәнијјәтләрин гаршылыглы зәнкинләшмәсиндә бәдии тәрчүмәнин мисилсиз ролу вар. Азәрбајчан КП МК-нын бу һагда хүсуси гәрарындан сонра журнал бәдии тәрчүмәја даһа кениш јер вермәја башлајыб. Бу, јахшыдыр. Амма тәрчүмәләрин сечилмәсинә, орижиналын бәдии дәјәринин горунуб сахланылмасына диггәт артырылмалыдыр.

Јолдашлар! Азәрбајчан КП МК-нын 1969-чу ил август пленумундан сонра республикамызда јаранан әвәзсиз јарадычылыг атмосфери бизи даһа вичданлы олмаға, сәнәтимизин, сөзүмүзүн мәс'улијјәтини даһа дәриндән дујмаға руһландырыр. Тәәссүф ки, бә'зи јазычылар һәлә дә бу мүһүм партија сәнәдиндән, партијанын аталыг гајғысындан шәхси марагларыны һәјата кечирмәк үчүн истифадә етмәја чалышырлар. Онлар һәлә дә пленумда Һ. Ә. Әлијев јолдашын мүдрик чыхышында кәскин тәнгид олунан «дәјмә мәнә, дәјмәрәм сәнә» принсипи илә ишләјирләр. Бу јолу тутмаг, партијамыза, халгымыза, республика партија тәшкилатының ленинчи принсипләринә көкүндән зиддир. Бурада бә'зиләринин Јазычылар Иттифагының кечмиш рәһбәрлији һагтында өсассыз чыхышлары мәним үрәјими көјәтди. Нә гәдәр инсафсыз олмалысан ки, бу онилликдә иттифагымызын јарадычылыг һәјатында газанылан бөјүк уғурлары көрмәјәсән, онлара көз јумасан.

Нәтичәдә демәлијәм ки, әмәкдашлар журналын даһа јахшы, даһа охунаглы чыхмасына чалышырлар. Лакин мән журналын охучусу вә Әкрәмин јарадычылығыны диггәтлә изләјән бир сәнәт досту кими арзу едәрдим ки, о, әмәкдашлара тәләбкарлығы артырсын, редколлекција үзвләринин гүввәсиндән сәмәрәли истифадә етсин.

Журналын әмәкдашларына кәләчәк ишләриндә уғурлар диләјирәм.

МИРЗӘ ИБРАһИМОВУН СОН СӨЗҮ:

— Әввәлә демәлијәм ки, бүкүнкү мүзакирә мәнә бөјүк мә'нәви ләззәт верди. Чүнки сөһбәт чох ачыг олду, өсасән јахшы олду, ишкүзар олду. Бу сөһбәт заманы мәним јадыма Азәрбајчан халгынын бир нечә мүдрик мәсәлн дүшдү: «Чәкишмәјән бәркишмәз», «Өртүлү базар достлуғу позар».

Мәним јашым јетмиш кечмишдир. Өмрүмүн 50 илиндән чохуну әдәби фәалијјәтә һәср етмишәм. Чох мүласирләр, мүзакирәләр, мүбаһисәләр көрмүшәм, әдәби-нәзәри фикирләр тоггушмасынын шаһиди олмушам вә јахшы билирәм ки, өтәри еһтираслар, јанлыш фикирләр тез-кеч өлүб кедир, мүсбәт, чанлы дүјғулар, мә'налы фикирләр исә јашајыр, әдәби просесә тә'сир көстәрир.

Биз бу бинаја 37-чи илдән көчмүшүк. О вахтдан бу клубда чохлу мүласирләр кечирмишик, өсәрләр охумушуг. Бура бизим евимиздир, бизим үчүн мүгәддәсдир. Бурада биз Азәрбајчан әдәбијјатының талеји илә бағлы олан сөһбәтләр апармышыг. Мүасир әдәбијјатымызын, классик әдәбијјатымызын бир чох мәсәләләрини бурада һәлл етмишик. Тәәссүф ки, Анарын дедији һаллар да олуб, онлар адамда ачы тәәссүрат ојадыб! Лакин онлар кечиб кедиб, унудуљуб, галан исә мүсбәт ишләрдир. Мәним шәхсән бә'зи јолдашларла нәтичафларым да олмушдур. Онлардан бири дә Мәһди Һүсејн идн. О Мәһди Һүсејн ки, әдәбијјат үчүн јанырды. Дүзкүн, ағыллы фикри гәбул едирди. Өз фикрини һәмишә ачыг дејирди, һеч шејн кизләтмирдик. Буна көрә дә онунла мүбаһисәләр адамын инкишафына, фикрин зәнкинләшмәсинә көмәк едирди. Инди дә мән о мүбаһисәләрин дәрин мә'насыны вә көрдүјүмүз фајдалы ишләри хатырлајырам. Одур ки, нечә ил габаг јазмаға башладығым «Хатирәләр вә дүшүнчәләр»дә мәним ән һәрарәтли сөзләрим Мәһди Һүсејнә аид олду. Дедијим кими, заман кечир, принсипиал мәсәләләрдәки өтәри чәһәтләр сөнүр, онларын маһијјәти исә галыр. Ким дөғру мөвге тутмушдурса, о мин гат артыг мә'нәви ләззәт алыр.

Бөјүк әдәбијјатда елә мәсәлә јохдур ки, о, халгын талеји илә, халгын мә'нәви аләми илә бағлы олмасын. Әсл бөјүк јарадычылыг һәмишә һәјатын күзкүсүдүр, халгын мә'нәви аләмнинн ајнасыдыр.

Низами 800 ил бундан габаг «Једди көзәл» поемасыны јазмышдыр. Орада халгын руһу, ишыглы мә'нәви аләми, һуманист тәбиәти әкс олунмушдур: он икинчи әср! Сәлиб мүһарибәләри, дөвләти, дини, ирги ихтилафлар, чарпышмалар дөврү! «Једди көзәл»дә исә мүхтәлиф динә вә ирсә мәнсуб олан гызлары шаир бир јерә топлајыб. Инсанпәрвәрликлә, көзәлликлә нәфәс алан ваһид, бүтөв, позулмаз бир сәнәт абидәси јаратмышдыр!.. Ејни кејфијјәти биз «Искәндәрнамә»дә дә көрүрүк... Бу чүр өсәрләр бәшәријјәтин мәдәнијјәт вә әдәбијјат тарихиндә һеч вахт унудулмајачагдыр!..

Биз бу чүр бөјүк сәнәт јолу илә кет-

ар һәлә дә пленумда
олдашын мудрик чыхы-
тәнгид олунан «дәјмә
сәнә» принсипи илә
јолу тутмаг, партија-
за, республика парти-
ын ленинчи принсипле-
зиддир. Бурада бә'зи
ылар Иттифагынын
лији һаггында әсассыз
ним үрәјими көјнәтди.
әсыз олмалысан ки, бу
фагымызын јарадычы-
азаныдан бөјүк угур
н, онлара көз јумасан.
мәлијәм ки әмәкдаш-
даһа јахшы, даһа оху-
лна чалышырлар Ла-
лын охучусу вә Әкрә-
ығыны диггәтлә нәлә-
досту кими арзу едәр.
дашлара тәләбкарлы-
едколлекија үзвләри
сәмәрәли истифадә

әкдашларына кәләчәк
лар диләјирәм.

онунла мүбаһисәләр
ына, фикрин зәнкин-
едирди. Инди дә мән
дәрин мә'насыны вә
ты ишләри хатырлајы-
ечә ил габаг јазмаға
рәләр вә дүшүнчә-
һәрарәтли сөзләрим
олду. Дедијим кими,
нсипиал мәсәләләрдә-
сөнүр, онларын ма-
о. Ким доғру мөвге
ин гат артыг мә'нәви

елә мәсәлә јохдур
илә, халгын мә'нәви
олмасын. Әсл бөјүк
шә һәјатын күзкүсү-
әви аләминин ајнасы-

бундан габаг «Једди
јазмышдыр. Орада
ты мә'нәви аләми,
экс олунмушдур: он
мүһарибәләри, дөв-
ихтилафлар, чарпыш-
и көзәл»дә исә мүх-
ә мәнсуб олан гыз-
рә топлајыб. Инсан-
ликлә нәфәс алан
чаз бир сәнәт әби-
Ејни кејфијјәти биз
дә көрүрүк... Бу чүр
ин мәдәнијјәт вә
һеч вахт унудулма-

сәнәт јолу илә кет-

мәли, әдәбијјатымызда өлкәмизин инди-
ки һәјатынын, халгын мә'нәви аләминин
парлаг мәнзәрәсини јаратмалыјыг. Бир
сөзлә, әдәбијјатымыз халгын кечмишинин,
мә'нәвијјатынын, раст кәлдији чәтинлик-
ләрин вә јахшы чәһәтләрин һамысынын
күзкүсү олмалыдыр. Кәлин елә едәк
ки, бүтүнлүклә јарадычылығымыз јүксәк
идеаллара чаваб версин, халгларымы-
зын гардашлыг һиссләрини әкс етсин.
Һәр әсәримиздә инсанлыг, сүлһсеверлик,
мүһарибәјә гаршы чеврилмиш һиссләр
әкс олунсун. Бәли, әдәбијјатымыза елә
әсәрләр вермәлијик ки, халгын бугүнкү
һәјатына, мә'нәви тәләб вә еһтијачлары-
на ујғун олсун.

Мөвзу учалығы, бәдии парлаглыг вә
камиллик, дил көзәллији һамымызын
јорулмадан мејл етдијимиз зирвәләр
олмалыдыр. Бүтүн бу мәсәләләр барәдә
Һејдәр Әлијев јолдаш ики күн давам
едән гурултајымызда чох көзәл даныш-
ды. Биз көзләјирик ки, журналымыз
бу јолда бөјүк сә'ј көстәрәчәк. О, би-
зим әдәби ичтимаијјәтимизи руһланды-
рачаг, јазычылары сәфәрбәр едәчәкдир,
үслуб рәнкарәнклијинә, мүхтәлиф боја-
лара рөвнәг верәчәкдир. Үмумијјәтлә,
ејни зөвглү адамлара, ејни сәпкидә ја-
занлара кениш мејдан вермәк олмаз.
Дүнја әдәбијјатынын тәчрүбәси буну
сүбут едир ки, бир зөвг саһибләринин
әдәбијјатда һаким мөвге тутмасы һеч
вахт әдәбијјатын јарадычылыг үфүглә-
рини кенишләндирмәмишдир. Һеч кәс
демәсин ки, мәним јарадычылыг јолум
јеканә дүзкүн јолдур. Бәдии әдәбијја-
тын ахтарыш үфүгләри нәһајәтсиздир,
һәр истедадлы јазычынын һәмишә өз
үслубу, өз дәст-хәтти олуб вә олачаг.
Биз кәрәк чалышаг ки, әдәбијјатымызда
мүхтәлиф стилләр, мүхтәлиф бәдии тәс-
вир үсуллары инкишаф етсин. Амма бир
шәртлә ки, дәрин мә'налы әсәрләр ја-
рансын, јүксәк сөз, бәдии сөз олсун.
Буна көрә дә мәним журналдан, онун
ишчиләриндән ики хаһишим вар. Чалы-
шын ки, чап етдијиниз әсәрләр јүксәк
кејфијјәтли олсун, охунаглы олсун. Бу-
нун үчүн мүәллифләри ишләдин, онлара
хејирхаһ вә ағыллы мәсләһәтләринизлә
көмәк един.

Мән бәдии тәрчүмә мәсәләләриндән
данышдығда дедим ки, оржиналдан
тәрчүмәјә мејл етмәк лазымдыр. Инди
бизим харичи дили билән адамларымыз
вардыр. Амма һәр дил билән бәдии
тәрчүмә едә билмәз. Тәәссүф ки, елә
тәрчүмәләр олур ки, онлар оржиналын
нә көзәллијини, нә дә мә'насыны сахла-
ја билир. Һалбуки, елә чаванларымыз
вардыр ки, онлары ишләтсәниз, оржи-
налдан чох көзәл тәрчүмәләр едә
биләрләр. Ишләдин чаванлары, сөз үзә-
риндә тәр төкмәји өјрәдин. Елә един
ки, онларын једи́ји чөрәк чох да учуз
баша кәлмәсин.

Журналымыздан, онун әмәкдашла-
рындан хаһиш едирик ки, чалышсынлар,
һәгиги бәдии әсәрә гаршы һәмишә һәс-
саслыг олсун, бәдии дилә һөрмәт ол-
сун, бәдии дил корланмасын. Белә шеј-
ләрә фикир верин, достлар!..

Билирсиниз ки, 20-чи илләрдә Азәр-
бајчанда чәми 3—4 али мәктәб вар иди.
Инди али мәктәбләримизин сајы чохал-
мышдыр. Али савадлыларын сајы чо-
халмышдыр. Һәр саһәдә алимләримиз,
јүксәк ихтисаслы адамларымыз вар.
Буна мүвафиг јазанларын да сајы арт-
мышдыр. Демәк, онлара тәләбләр дә
артмалыдыр. Инди һәр мәгаләни, һәр
јазыны бизим журналларда чап етмәк
олмур вә олмаз. Чүнки бу журналларын
өз профили вар. Кәрәк академијамы-
зын, университетин, башга али мәктәб-
ләрин нәшрләри илә Јазычылар Итти-
фагынын органлары арасында профил
фәргләри көзләнсин.

Ичазә верин, Камал Талыбзадә јолда-
ша јахшы мә'рузәсинә көрә, һәмчинин
мә'налы чыхыш етмиш јолдашлара тә-
шәккүр едәк.

Биз башга журналларымызы да музa-
кирә едәчәјик. Планымызда «Улдуз»,
«Литературны Азәрбајчан», «Гракан
Азәрбајчан» журналларынын, «Әдәбиј-
јат вә инчәсәнәт» гәзетинин дә мүзаки-
рәси вар. Кәлин Азәрбајчан әдәбијјаты-
нын кәләчәји вә шәрәфи наминә исте'-
дадлара јол верәк, әдәбијјатымыза кә-
лән исте'дадлы чаванлара јол верәк.
Елә едәк ки, һәр бир јазычы, һәр бир
кәнч исте'дад өзүнә гаршы тәләбкар
олсун. Онда әмәјимиз даһа сәмәрәли
олар!

ӘКРӘМ ӘЈЛИСЛИ:

(«Азәрбајчан» журналынын баш редактору)

— Журналымызын илк нөмрәсинин чап-
дан чыхмағынын 60-чы или кәлән илин
јанвар ајында тамам олур. 1923-чү ил-
дән бәри журналын тәгрибән 700-чән
нөмрәси бурахылмышдыр ки, бу да
һәмин мигдарда, јә'ни 700-чән орта
һәчмли китаба бәрабәрдир.

Журнал — бүтүн дөврләрдә — әсасән
бәдии әсәрләр, һәм дә јени јазылан
бәдии әсәрләр чап етмишдир. Журнал-
да кедән башга нөв материаллар онун
үмуми һәчминин 200 журнал нүсхәси
гәдәриндә (тәхминән үчдән бири) ол-
сајды белә, јенә, 60 ил әрзиндә әдәбиј-
јатымыз тәкчә бу журналын һесабына
500 јени китаб әлдә етмәлијди: 500,
орта һәчмли, јени ше'р вә нәср китабы—
тәхминән 10.000 чап вәрәги һәчминдә
бәдии әдәбијјат.

Белә бир суал вермәк истәјирәм:

Бүтүн башга дөври мәтбуат органла-
ры вә нәшријјатлар да дахил олмагла,

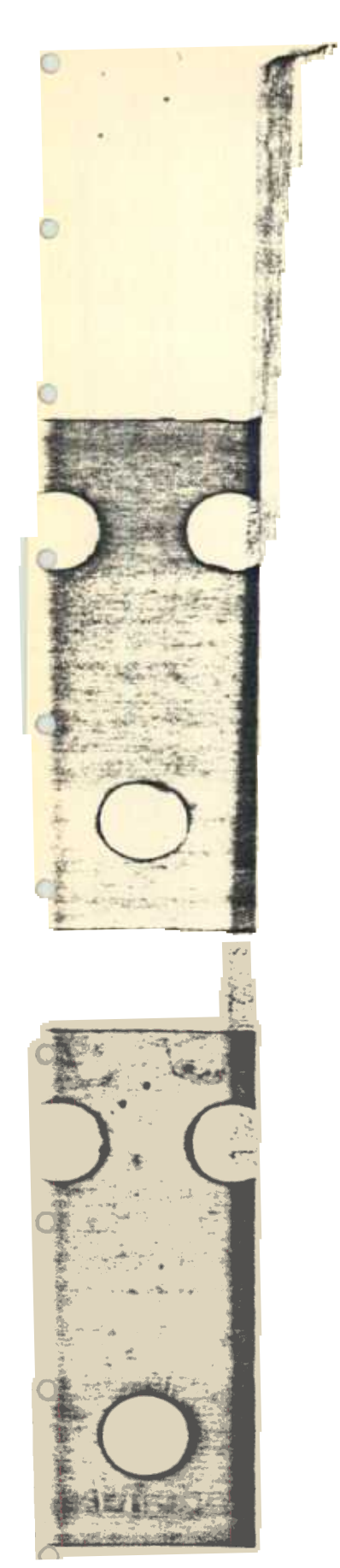

1923-чү илдән та бизим күнләрәчән әдәбијјатымызын кечдији 60 иллик зәнкин јарадычылыг јолуна нәзәр салдығымыз заман биз нечә китабын адыны чәкә билирик? Тутаг ки, 100 китабын, лап 300 китабын! Һәр һалда, 500 китабын адыны чәкә билмирик.

Демәли: «Азәрбајҹан» журналынын сәһифәләриндә һеч вахт јалныз јүксәк идеја-бәдии сәвијјәли әсәрләр чап олунмајыб вә олуна да билмәзди.

Вахт варды ки, бу журналын мүәллифләрини бармагла сајмаг мүмкүн иди. Инди јалныз Јазычылар Иттифагынын 350 нәфәр үзвү вардыр вә иттифагын үзвү олмајан «кәнар» мүәллифләр дә журнала ше'р, һекајә, повест вә роман кәтирир.

Белә олдуғу һалда: Өзүнүн 222 чап вәрәги һәчминдә олан иллик физики тутуму илә — «Азәрбајҹан» журналы мүәллифләрин нечә фаизини разы сала биләр? Туталым 40(!) фаизини. Демәли, һазыркы шәраитдә јүз нәфәрдән алтмышынын журналын фәалијјәтиндән наразы олмағы тамамилә мүмкүндүр. Бу күн бу зала, «Азәрбајҹан» журналынын мүзакирәсинә топлашанларын јүз нәфәрдән әсла аз олмадығыны вә онларын һәр биринин журналда чап олунмаг кими тәбии арзусуну нәзәрә алсаг, журналын өз әтрафына нечә дөзүмлү вә дәјанәтли бир коллектив топлаја билдијинә һеч кәсдә һеч бир шүбһә јери галмамалыдыр.

Биз «Азәрбајҹан» журналында чап олунан әсәрләрин мүзакирә едилмәсинин гәтијјән әлејһинә дејилик. Әкәр журналын ишиндәки һәр һансы бир гүсурлу чәһәт објективчәсинә, бүтүн кәскинлији илә тәнгид едилирсә, биз белә тәнгиддән нијә наразы галмалыјыг, — ахы, бу, илк нөвбәдә, бизим хејримизәдир! Әдәбијјатымызын бир сыра вахты чатмыш мүһүм проблемләри барәсиндәки фикримизи бу журналын сәһифәләриндә биз һәмишә сәрт вә ачыг сөјләмишик. Лакин һеч вахт кимисә тәһгир етмәк, кимдәнсә шәхси гисас алмаг мәгсәди күдмәмишик. Биз һәр һансы бир мәсәлә әтрафында мүәјјән фикир сөјләјәндә — һәмин мәсәлә әтрафында — башга бир фикир сөјләмәји һеч вахт һеч кәсә гадаған етмәмишик. Әксинә, буна шәраит јаратмаға чалышмышыг. Бу шәртлә ки, сөјләнилән фикрин мәғзиндә кимисә, кимләринсә дејил, әдәбијјатын мәнафеји дајансын. Бу шәртлә ки, бәдии әсәрин гајәси гәсдән бајағылашдырылмыш сосиоложи иттиһамларла тәһриф едилмәсин. Бу шәртлә ки, бизим фикри јанлыш һесаб еләјәнләр, өз фикирләринин доғрулуғуну — әдәби вә ичтимаи әхлағын һамы үчүн ејни олан ганунлары әсасында — сүбута јетирә билсинләр... Анчаг биз нејнәјә биләрик ки, буна бир чохларынын ичтимаи һазырлығы, савады, зору чатмыр. Беләләри истәр-истәмәз ајры јол тутмалыдыр вә тутур да: шантаж јолу, тәһгир јолу, горхутмаг, чашдырмаг, ишдән сојутмаг вә с. вә и. а.

Ишимиздәки нөгсанларын бөјүк гисмини биз өзүмүз дә көрүрүк. Чап етдијимиз бир гисим әсәрләр бизи дә разы салмыр. Журналда јахшы әсәрләр дә кедир, орта, һәтта ортадан ашағы јазылар да чап олунур. Журналын јахшы нөмрәләри дә вар, анчаг зәиф нөмрәләри дә аз дејил. «Азәрбајҹан» журналынын бүтүн нөмрәләринин (јахуд һеч олмаса әксәр нөмрәләринин) јахшы бурахылмасындан өтрү биз бу күн нә едә биләрик? Һансы тәшкилати тәдбирләри, һансы актуал јарадычылыг мәсәләләрини һәјата кечирә биләрик? Мүзакирәдә сөһбәт бундан кетмәли иди. Јохса бири бир әсәри јахшы һесаб еләјир, о бири башга әсәри үстүн тутур, әксәријјәт исә өз јаздығыны! **Ирадлар о заман ишин хејринә оларды ки, онларын архасында әдәбијјатымызын гаршысында дуран мүһүм проблемләрин** һеч олмаса бир гисминин реал һәллини тә'мин **едә биләчәк мәсәләләр дајанајды...**

Биз, истәр бә'зи әдиб вә тәнгидчиләримизин, истәрсә дә Јазычылар Иттифагы рәһбәрлијинин «Азәрбајҹан» журналынын һазыркы јарадычы коллективинин фәалијјәтинә көстәрдији **хүсуси тәләбкарлыға** бәдкүман јанашмаг истәмәздик.

Чәмиси 12 нәфәрдән ибарәт олан кәмијјәтчә кичик бир коллективин илләр боју чәкдији зәһмәтин бу шәкилдә, бу шәраитдә мүзакирә едилмәсинә дә биз, көрдүјүнүз кими, сәбрлә таб кәтирә билдик. Лакин, кәлин сәмимијјәтлә е'тираф еләјәк ки, индијәчән — истәр иши, истәрсә дә шәхси давранышы илә һеч заман, һеч бир објектив наразылыг доғурмајан (чанлы инсандан ибарәт!) 12 нәфәрлик коллективи, **бу залда отуранларын һамысына мә'лум олан сәбәбләрә көрә,** журналдан бәрк наразы дүшән бир груп адамын гызғын шәхси еһтирасынын пасланмыш вә ијләнмиш дәмир мәнкәнәсинә салыб сыхмағын һеч бир јарадычылыг мәсәләсинә дәхли јох иди вә ола да билмәзди. Журналын мүзакирәсини онун **мүһакимәсинә** чевирмәк чәһдләри көз габағындајды.

Бүкүнкү мүзакирәјә һансы нијјәтлә кәлдикләрини чыхышларынын сонунда ачыгча сөјләјән һәмин наразы јолдашларын адларыны чәкмәји она көрә лазым билмирәм ки, о чыхышлар (ән азы) Јазычылар Иттифагы үзвүнүн адына лајиг дејилди. Лакин бу чүр чыхышларын һамысына хас олан, онларын, нечә дејәрләр, ана хәттини тәшкил едән вә бизим үнванымыза бөјүк иттиһам кими ирәли сүрүлән бир груп мәсәлә әтрафында фикир сөјләмәји өзүмә борч билирәм.

Бә'зи јолдашларын нәзәринә, әввәла,

да: шантаж јолу, тәһгир чашдырмаг, ишдән со- а.

санларын бөјүк гис- дә көрүрүк. Чап етди- әсәрләр бизи дә разы да јахшы әсәрләр дә а ортадан ашағы јазы- нур. Журналын јахшы ар, анчаг зәиф нөмрә- . «Азәрбајҹан» журна- мрәләринин (јахуд һеч мрәләринин) јахшы өтрү биз бу күн нә нсы тәшкилати тәдбир- ал јарадыҹылыг мәсә- кечирә биләрик? Мүза- бундан кетмәли иди. әсәри јахшы һесаб елә- га әсәри үстүн тутур, јаздығыны! **Ирадлар** ринә оларды ки, онла- әдәбијјатымызын гар- мүһүм проблемләрин гисминин реал һәллини әҹәк мәсәләләр даја-

и әдиб вә тәнгидчилә- дә Јазычылар Иттифа- «Азәрбајҹан» журна- јарадыҹы коллективи- көстәрдији **хүсуси тә-** үман јанашмаг истә-

әрдән ибарәт олан кә- ир коллективин илләр этин бу шәкилдә, бу рә едилмәсинә дә биз, сәбрлә таб кәтирә элин сәмимијјәтлә е'ти- дијәҹән — истәр иши, давранышы илә һеч бјектив наразылыг до- инсандан ибарәт!) 12 ҹви, **бу залда отуран- мә'лум олан сәбәблә-** ан бәрк наразы дүшән гызғын шәхси еһти- ыш вә ијләнмиш дә- салыб сыхмағын һеч мәсәләсинә дәхли јох билмәзди. Журналы ун **мүһакимәсинә** че- көз габағындајды.

ирәјә һансы нијјәтлә хышларынын сонунда һәмин наразы јолдаш- чәкмәји она көрә ла- ки, о чыхышлар (ән Иттифагы үзвүнүн ады- Лакин бу чүр чыхыш- хас олан, онларын, ана хәттини тәшкил иванымыза бөјүк итти- сүрүлән бир груп мә- фикир сөјләмәји өзүмә

ын нәзәринә, әввәла,

белә бир садә һәгигәти чатдырмаг ис- тәрдим ки, бүтөвлүкдә ваһид бәдии организм сајылан әсәрин (ше'рин, һека- јәнин, пјесин, повестин, романын) тәр- кибиндән һәр һансы бир чүмләни, мис- раны, диалогу, репликаны чыхарыб, ону мә'лум мәгсәд наминә јозмаг јазычы- нын нијјәтини тәһриф етмәкдән савајы һеч бир өзкә мәгсәд дашымыр вә да- шыја да билмәз. Бу јолла, Һомердән тутмуш, Шекспирә, Шолоховаҹан; Низа- мидән тутмуш, Сабирә, Горкијә, Маја- ковскијә, Чәлил Мәммәдгулузадәјәҹән дүнјанын ән гүдрәтли сөз усталарына да күнаһын (ичи **«парнографија»** вә **«сенсасијачылыг»** гарышыг!) бүтүн нөв- ләрини асанҹа тәтбиг етмәк мүмкүндүр. Совет мәтбуат етикасынын вә әдәби дискуссија тәҹрүбәсинин чохдан гадаған етдији (һәр һалда, шәхсән мән, көзүмү ачандан, нә Москвада, нә мүттәфиг рес- публикаларда бурахылан гәзет вә жур- налларда, нә дә иштиракчысы олдуғум онларҹа мүхтәлиф јарадыҹылыг мүшави- рәләриндә белә шеј көрмәмишәм вә ешитмәмишәм) бу дәрәҹәдә зијанлы бир «методун» бизим әдәби мүһитдә бирдән-бирә белә дәбә дүшмәјинин сәбәби көрәсән нә илә әлагәдардыр? Бурасыны изаһ етмәји бојнума көтүр- мүрәм. Лакин бүтүн совет әдәби тәнги- диндә чохдан, лап чохдан гејри-мәгбул сајылан бу «үсулун» нечә вахтдан бәри «Азәрбајҹан» журналынын фәалијјәтинә **манеәсиз сүрәтдә** тәтбиг едилдији көз габағындадыр. Журналдан инчик дүшән бир груп адамын, һәр дәфә фүрсәт тапанда, хитабәт күрсүләриндән хүсуси аһәнк вә авазла (һәм дә хејли мәмну- нијјәтлә) охудуғу беш-он мисра вә ја беш-он чүмлә илә бүтөв бир коллекти- вин бир нечә ил әрзиндә көрдүјү иши характеризә етмәк, елә өз-өзлүјүндә, сағлам мүһакимәјә сығышырмы?.. Һәм дә мисаллар (3—4 илдир ки!) һәмишә ејни әсәрләрдән кәтирилир: **«Дәјир- ман», «Јол», «Сөјүдләрин сары ишығы», «Даш», «Әнчир гурусу».**

Бу әсәрләри там гүсурсуз һесаб ет- мәк нијјәтиндән чох-чох узаг олдуғумуз һалда, биз онларда — өз әтрафына 350 нәфәр јазычы топлајан бир тәшкила- тын бүтүн јарадыҹы фәалијјәти үчүн објектив нараһатлыг төрәдә биләҹәк һеч бир гејри-ади гүсур да көрмүрүк; бизҹә, нормал инкишафда олан ҹанлы әдәби просеси **тамамилә сәһвсиз** тәсәв- вүр етмәк һеч мүмкүн дә дејилдир.

Инди дә белә бир суал вермәк истә- јирәм: нечә вахтдан бәри тәнгид һәдә- финә чеврилән һәмин әсәрләр, сизҹә, журнал коллективинин, өтән дөрд ил әрзиндә, **охујуб, сечиб, редактә еләјиб** (һәлә мәтбәә просесинә сәрф олунан әмәји демирәм) һазыр мәһсул шәклин- дә охуҹуја вердији материалын нечә фаизини тәшкил едәрди? Һәмин мүба- һисәли әсәрләрин һамысынын бир јер- дә — 11—12, журналын бу дөврдәки һәҹминин исә 888 чап вәрәги олдуғуну нәзәрә алыб, фаиз һагг-һесабыны өзү- нүз апарын... Бу әсәрләр журналын бу- рахдығы мәһсулун һеч 2 фаизини дә тәшкил етмәдији бир һалда, онларын «ифшасына» бу гәдәр вахт, бу гәдәр еһтирас вә енәржи сәрф етмәјә дәјәр- ми? Вә әкәр журнал коллективинин көр- дүјү ишә һәмин **2 фаизлә** гијмәт вермәк мәгбул сајылырса, бурада көрүлән ишин галан **98 фаизи** кимин ајағына јазылма- лыдыр?.. Кәлин е'тираф едәк ки, бүтүн гносеоложи маһијјәти е'тибары илә јалныз дезинформасија характери да- шыјан бу үсулла мүбаһисәјә, мүбаризә- јә киришәнләрин мәгсәди әдәби мүһи- ти сафлашдырмаг дејил, ону сүн'и су- рәтдә лилләндирмәк, чиркләндирмәк- дир!

Буну да мүтләг нәзәрә алмаг лазым- дыр ки, нечә вахтдан бәри аз гала бү- түн әдәби јығынчагларын «репертуары- на» мөһкәм дахил олуб, мүхтәлиф ауди- торијаларда мүхтәлиф ифачылар тәрә- финдән (мүхтәлиф боғаз аләтләриндә!) ејни илһам вә авазла сәсләндирилән, јухарыда адларыны чәкдијим әсәрлә- рин мүәллифләринин («Сөјүдләрин сары ишығы»нын мүәллифини чыхмаг шәрти илә) һамысы әдәбијјатымызын чаван нәслинин нүмајәндәләридир. «Дәјир- ман» повестинин мүәллифи **Мөвлуд Сү- лејманлы** кечән ил «Көч» романыны јазмыш, бу ил исә өзүнүн илк китабыны пајтахт нәшријјатында чап етдирмишдир. «Даш» повестинин мүәллифи **Рамиз Рөвшәнин** бир сыра ше'р вә һекајәләри сон бир нечә ил әрзиндә Москвада, Ригада, АДР-дә вә Болгарыстанда нәшр едилмишдир. Рамизин ссенариси әса- сында тамметражлы бәдии филм чәкил- мишдир. «Әнчир гурусу»ну јазан **Рәһ- ман Әлизадә** һәм дә исте'дадлы драма- тург кими таныныр. Онун бир нечә пје- си республикамызын театрларында мү- вәффәгијјәтлә тамашаја гојулмушдур. **Дилсуз** исә «Јол» һекајәсиндән сонра, өзүнүн илк китабыны нәшр етдирмиш, бәдии тәрҹүмә вә публисистика саһәлә- риндә хејли мараглы вә әһәмијјәтли иш көрмүшдүр. Башланғыҹ үчүн пис дејил, һәтта бәлкә дә чох јахшыдыр!

Мәнҹә, өз милли мәдәнијјәтинин гәд- рини билән һәр кәс белә фәал бир нәслин сәнәт аләминә кәлиши илә јал- ныз фәхр едә биләрди! Бундан өтрү адамын, сөзсүз ки, мә'нәви һазырлығы олмалыдыр. Лакин әдәби кәнҹлијин мәһз бу чүр **ән фәал гәбилдән олан** нүмајәндәләринин нәјә көрә тәнгидин башлыҹа атәш һәдәфинә чеврилдијини дәрк етмәкдән өтрү, мәнҹә, мә'нәви һазырлыға бир о гәдәр дә еһтијаҹ јох- дур.

Кәнҹ јазычыны фәрәһләндирмәк, га- надландырмаг асандыр, лакин онун га- надыны гырмаг да бир о гәдәр чәтин мәсәлә дејил. Өзүнүн һачан вә һарадан зәрбә алаҹағыны дүшүнмәклә, мүдам сәксәкә ичиндә јашаја-јашаја инсанын узағы көрмәј... ...үн дејил. Инсан

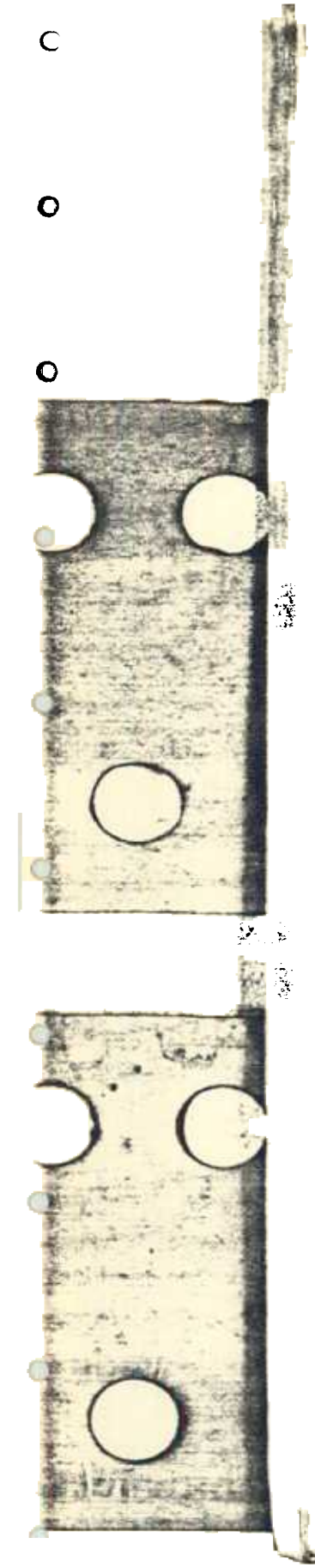

горхдуғу заман јалныз кәријә бахыр, ирәлијә баха билмир. Буна көрә дә кәлин, кәнч јазычыларымызын әтрафында елә бир мүһит јарадаг ки, онлар һеч олмаса һәрдәнбир ирәлијә дә баха билсинләр!

Сон бир нечә илдә «Азәрбајҹан» журналынын сәһифәләриндә јени имзалара һеч вахт олмадығы гәдәр кениш јер верилиб. Бу имзалардан һансынын әдәбијјатымызда галачағыны биз дә билмирик. Һәтта, нә кизләдим, биз бә'зән күзәштә кедиб, дөврүмүзүн никбин гуручу пафосу илә бир о гәдәр дә јахындан сәсләшмәјән јазылар да вермәли олуруг, чүнки бизә елә кәлир ки, күзәшти мәһз чаван мүәллифә еләмәк лазымдыр, чүнки мәһз чаван мүәллифин әтраф мүһитин она е'тибар көстәрмәсинә бөјүк еһтијачы вар. Үмид етмәк оларды ки, тәнгидчиләримиз вә тәчрүбәли әдибләримиз әдәбијјатымызын бу, ән јени нәслинин јарадычылығына сөздә јох, күндәлик ишдә дә һәгиги гајғы көстәрәчәк, ән јени әдәби мәһсулумузун бәдии дәјәрини вә ичтимаи мәзмунуну објектив тәһлил етмәклә, кәнч јазычыларла апардығымыз чәтин ишдә бизә дә көмәк әли узадачагдыр. Лакин биз буну көрмәдик. Әвәзиндә чохлуча ара сөзләри, тој, јас, чајхана вә кабабхана сәһбәтләри ешитдик. Бир дә, һеч бир мәнтиги әсасы олмајан белә бир гуру иттиһам: «Азәрбајҹан» журналында кәнч јазычылара тәләбкарлыг азалыб...» Куја тәләбкарлыг јалныз кәнч јазычылар үчүнмүш! Куја онларча гејри-кәнч јазычынын елә «Азәрбајҹан» журналындача чап олунмуш нечә-нечә әсәри тамамилә гүсурсузмуш... **Һәгиги тәләбкарлыг јалныз о вахт мүмкүн оларды ки, бу тәләбкарлығы һәр кәс илк нөвбәдә өз јаздығына тәтбиг едәјди...**

Бизи нараһат едән чәһәтләрдән бири дә Јазычылар Иттифагынын кечирдији тәдбирләрә тәпәдән дырнағачан ара сөзләри илә јүкләниб, худбин вә чылыз нијјәтлә кәләнләрә гаршы әдәби ичтимаијјәтин һәдсиз биканәлијидир. Әкәр бириси әдәбијјат наминә, халгымызын вә партијамызын бизә е'тибар етдији иш наминә бир кәлмә белә мәнфәәтли сөз демәјә гадир дејилсә, она һәр әдәби јығынчагда мүтләгми сөз вермәк лазымдыр?.. «Әши, гој данышыб үрәјини бошалтсын!» — бәрк ајагда бу һазыр чүмләни ишә салырыг.

Чох тәәссүф ки, Јазычылар Иттифагынын бүкүнкү тәдбири дә һеч бир етик гануна сығышмајан вә буна көрә дә мәтбуат сәһифәсинә чыхарылмасы мүмкүн олмајан бу типли фајдасыз чыхышларла башланды. Анчаг бу репертуар көһнә репертуар иди, бизә таныш иди. Бәс бу көһнә репертуара, нәсә тәзә бир шеј дә салынмалы дејилдими? Салынмышды: «Азәрбајҹан» журналында ардычыл сурәтдә баш мәгалә верилмир» (Өлкәмизин чәнуб гүтбүндә чыхан «Аму-Дәрја» журналындан тутмуш, онун шималында нәшр олунан «Бајкал» журналынаҹан, көрәсән, һансы әдәби органда һәмишә баш мәгалә верилир?). **Сонра:** «Азәрбајҹан» журналында инкишаф етмиш сосиализмә даир әсәр чап едилмир. Журнал буну тәшкил етмир». (Көрәсән, һансы мүәллиф «Азәрбајҹан» журналынын редаксијасына белә бир әсәр кәтириб вә журналын һансы намәрд әмәкдашы о әсәри кери гајтарыб?!) Вә әкәр белә бир әсәри «тәшкил» јолу илә мејдана кәтирмәк мүмкүндүрсә, бу ишлә нијә мәһз јалныз «Азәрбајҹан» журналы мәшғул олмалыдыр?.. Тәзә мәсәләдир, елә дејилми? Лакин, бизчә, бундан да тәзә — «Азәрбајҹан» журналы әтрафындакы,—әкәр сәһв етмирәмсә, јазычы Б. Бајрамовун сөјләдији,—«груплашма» мәсәләсидир. Бир тәрәфдән имзаларын чохлуғу, о бири тәрәфдән груплашма. **Чохлугдан вә азлыгдан ибарәт ејни ријази тәркиб!** Бурадакы «мәнтиги дәгиглијә» сөз јохдур. Лакин Бајрам мүәллим көзәл билир ки, бу дүнјада мәнтиги һәгигәтдән савајы дикәр сынанмыш һәгигәтләр дә мөвчуддур: о адамлар груплашыр ки, онларын вәзифә башында худбин нијјәтләри олур. Белә нијјәти олмајанлар һеч вахт груплашмырлар. Онлар бирләширләр. Өгидә вә мәсләк јолунда. Објективлик вә әдаләт наминә. Инсанын ән али бәшәри дүјғулары мәһз бу чүр бирлијин сајәсиндә дүнјамызда јашамаг һүгугу газанмышдыр. Вә биз јалныз тәәссүф етмәлијик ки, һәләлик арамызда белә бир бирлик арзу олунаҹаг гәдәриндә дејилдир. Анчаг бу бирлик олмалыдыр вә олачагдыр, чүнки буну биздән халгымыз вә партијамыз тәләб едир. Буну биздән республикамызын сосиалист мәдәни тәрәггиси үчүн сон 10—12 илдә хүсуси тәшкилати исте'дад вә түкәнмәз енержи илә чалышан, бундан өтрү һәр күн вә һәр чүр мүнбит шәраит јарадан Азәрбајҹан Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәси тәләб едир. Вә нәһајәт, буну дүнјанын бүкүнкү мүрәккәб идеоложи мәнзәрәси тәләб едир... Азәрбајҹан совет әдәбијјатынын ән көркәмли јарадычыларындан олан, өзүнүн јетмиш иллик өмрүнү бу әдәбијјатын идеја платформасынын мөһкәмләндирилмәсинә вә ичтимаи пафосунун даим учадан сәсләнмәсинә сәрф едән, һамымызын мүәллимимиз **Мирзә Ибраһимовун** чохиллик тәшкилатчылыг тәчрүбәси сајәсиндә, Јазычылар Иттифагы әтрафында белә бир сағлам јарадычылыг мүһити јараначағына «Азәрбајҹан» журналы коллективинин дә бөјүк үмиди олдуғуну гејд етмәк бүкүнкү мүзакирәдә лап јеринә дүшүр.

Јухарыда мисал кәтирдијим иттиһамларла «Азәрбајҹан» журналынын коллективини чашдырмаг мүмкүн дејил. Лакин бунунла әдәби ичтимаијјәтин фикрини **[мүвәггәти оларагі]** һәгигәтдән аздырмаг мүмкүндүр, чүнки бизим редаксијанын күндәлик јарадычылыг ишинин мәғзиндән — маһијјәтиндән һамы ејни дәрәчәдә хәбәрдар дејилдир. Мә-

:р олунан «Бајкал» жур-
сән, һансы әдәби орган-
мәгалә верилир?). Сонра:
урналында инкишаф ет-
ә даир әсәр чап едил-
ну тәшкил етмир». (Кә-
ллиф «Азәрбајҹан» жур-
ијасына белә бир әсәр
урналын һансы намәрд
әри кери гајтарыб?!) Вә
әсәри «тәшкил» јолу илә
мүмкүндүрсә, бу ишлә
з «Азәрбајҹан» журналы
дыр?.. Тәзә мәсәләдир,
акин, бизчә, бундан да
ҹан» журналы етрафын-
в етмирәмсә, јазычы
сәјләдији,—«груплашма»
р тәрәфдән имзаларын
тәрәфдән груплашма.
ыгдан ибарәт ејни рија-
дакы «мәнтиги дәгигли-
Лакин Бајрам мүәллим
бу дүнјада мәнтиги һә-
дикәр сынанмыш һәги-
уддур: о адамлар груп-
рын вәзифә башында
и олур. Белә нијјәти
вахт груплашмырлар.
ләр. Әгидә вә мәсләк
влик вә әдаләт наминә.
бәшәри дујғулары мәһз
сајәсиндә дүнјамызда
газанмышдыр. Вә биз
етмәлијик ки, һәләлик
бир бирлик арзу олуна-
ејилдир. Анчаг бу бир-
вә олачагдыр, чүнки
алгымыз вә партијамыз
биздән республикамы-
әдәни тәрәггиси үчүн
хүсуси тәшкилати исте'-
енержи илә чалышан,
күн вә һәр чүр мүнбит
Азәрбајҹан Коммунист
жәзи Комитәси тәләб
, буну дүнјанын бүкүн-
оложи мәнзәрәси тәләб
ән совет әдәбијјатынын
радычыларындан олан,
лик өмрүнү бу әдәбиј-
формасынын мәһкәм-
вә ичтимаи пафосунун
әнмәсинә сәрф едән,
лимимиз Мирзә Ибра-
ик тәшкилатчылыг тәч-
ә, Јазычылар Иттифагы
бир сағлам јарадычы-
начағына «Азәрбајҹан»
ивинин дә бөјүк үмиди
мәк бүкүнкү мүзакирә-
ушүр.
кәтирдијим иттиһам-
ан» журналынын кол-
ырмаг мүмкүн дејил.
әдәби ичтимаијјәтин
ти олараг!] һәгигәтдән
ндүр, чүнки бизим ре-
лик јарадычылыг иши-
— маһијјәтиндән һамы
бәрдар дејилдир. Мә-

сәлән, бу залда отуранларын бөјүк әксәријјәти јәгин бу фикирдәдир ки, иллик әдәби мәһсулун чох һиссәси охучулара «Азәрбајҹан» журналынын васитәсилә чатдырылыр. «Азәрбајҹан» журналы әдәбијјатымызын күзкүсүдүр, — дејәнләр дә, шүбһәсиз, буну нәзәрдә тутурлар. Журналы әдәбијјатымызын күзкүсү олмаг һүгугундан мәһрум етмәк һәр һалда бизим иш принсипимизә һеч вахт дахил олмамышдыр! Лакин тәсәввүр елејин ки, журналын бир илдә чап етдији бүтүн әсәрләрин үмуми һәчми— иллик әдәби мәһсулун олса-олса 5—6 фаизини тәшкил едир. «Азәрбајҹан» журналынын ил әрзиндә тәхминән 150 чап вәрәги бәдии әсәр бурахмаға имканы олдуғу һалда, инди бизим, 1700 чап вәрәги һәчминдә иллик планы олан ајрыча нәшријјатымыз вардыр! (һәлә башга нәшријјатларымызы демирәм). Бәс нечә олур ки, гајғы да, тәләбкарлыг да, принсипиаллыг да — һәр шеј јалныз «Азәрбајҹан» журналында чап олунан әсәрләрә (һәм дә мәһз исте'дадлы әсәрләрә!) тәтбиг едилир? Бәлкә иллик әдәби мәһсулун јердә галанынын һеч бир тәһлилә, мүзакирәјә, мүбаһисәјә еһтијачы јохдур?.. Вә әкәр сон дөврү, бүтөвлүкдә, республикамызда негатив һаллара гаршы ардычыл мүбаризә дөврү сајырыгса, онда бәс нәјә көрә «Азәрбајҹан» журналынын бу саһәдәки фәалијјәти үмуми ишин зијанына олан бир факт кими гәләмә верилмәлидир???

Журнал чыхармағын ики јолу вар:

1-чи јол — тәнгиддән мәһкәм сығорталанмыш сәлаһијјәтли мүәллифләри журналын етрафына јығырсан, онларын јаздығынын баш-гулағыны бир балача дүзәлдиб, тә'чили сурәтдә мәтбәәјә көндәрирсән, өзүн исә, әлләрин чибиндә, кәзирсән, ја да телефон дәстәјини көтүрүрсән: «Ало, филанкәс мүәллим, тәзә әсәринизи һачан кәтирирсиз? Тез олун, журнал јаныр!» Демәли, нөвбәти нөмрә дә һазырдыр. Редакторун мүкафатыјла бир јердә: бир саз мәгалә, јахуд бир мө'тәбәр зәнкдән-заддан (назирин өзү бир јерә кедәндә, һәр һалда мүавинләриндән бири, дејиләнә көрә, һәмишә јериндә олур). Вә тәнгиддән мәһкәм сығорталанмыш сәлаһијјәтли мүәллифләр һәм дә чох гајғыкеш инсанлардыр!

2-чи јол — будур ки, милләтин, нечә дејәрләр, әли гәләм тутанларынын һамысына ејни кезлә бахырсан; һәм дә «мүштәри көзү илә». Фикрин-зикрин кағыз-куғузда, бир дә кабинетин гапысынын кандарында, үрәјин сәксәкәдә: «Бәлкә кәлди... Бәлкә кәтирди: ше'рин ән јахшысыны, һекајәнин ән тәзәсини... Бу говлуғун јијәси бәлкә елә кәләчәјин Мирзә Чәлилидир?.. Көзләри парылдаја-парылдаја өз илк ше'рини сәнә охумаға һазырлашан бу чаван оғлан бәлкә кәләчәкдә Сабир кими бөјүк шаир олачаг?..» Нечә-нечә говлуғун ичиндә ешәләнирсән. Нечә-нечә «Сабирин» көзүнүн парылтысына тамаша еләјирсән... Ахтарырсан, сечирсән, өлчүрсән, бичирсән. Вә... нәтичәдә журналын бир нөмрәси дүнјаја кәлир. Өзү дә һәр нөмрәдә тәзә имза олмур. (Тәзә имза һәмишә риск демәкдир!).

Биз, билә-билә бу чәтин јолу сечдик вә буна гәтијјән пешман дејилик.

Сов.ИКП МК Сијаси Бүросу үзвлүјүнә намизәд, Азәрбајҹан КП МК-нын биринчи катиби **һ. Ә. Әлијев** јолдашын истәр Јазычылар Иттифагынын сон гурултајындакы нитгиндә, истәрсә дә бундан әввәлки бир сыра ,—бөјүк, партијалы гајғы вә нәчиб инсани һәссаслыгла долу,—чыхышларында јарадычы тәшкилатымызын кәнчләрлә апардығы ишә вердији јүксәк гијмәтдә һәр һалда аздан-чохдан бизим дә пајымыз вардыр. Биз бу пајы ишимизлә, зәһмәтимизлә газанмышыг вә севинирик ки, бизә көстәрилән бөјүк е'тимадын мүгабилиндә биз көзүкөлкәли галмамышыг...

□